



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 3: การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย

The Network Development Community Base Tourism at 5 Southern Border Provinces (Satun, Songkhla, Pattani, Yala, and Narathiwat) with Connected Tourism in 4 States (Kelantan, Perak, Kedah, and Perlis) of Malaysia

โดย

ดร.ดนุวัศ สุวรรณวงศ์

ผศ.ดร.ภัทรพงษ์ เกริกสกุล

เลขที่สัญญา RDG 5850038

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 3: การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย

The Network Development Community Base Tourism at 5 Southern Border Provinces (Satun, Songkhla, Pattani, Yala, and Narathiwat) with Connected Tourism in 4 States (Kelantan, Perak, Kedah, and Perlis) of Malaysia

คณะผู้วิจัย

1. ดร.ธนุวัศ สุวรรณวงศ์
2. ผศ.ดร.ภัทรพงษ์ เกริกสกุล

สังกัด

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ชุดโครงการ “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และ 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย ภายใต้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่อาเซียน”

สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช. สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย เป็นหนึ่งในสามโครงการย่อยภายใต้ร่มของแผนงานวิจัยการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และ 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซียภายใต้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่อาเซียน โดยโครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการต่อยอดจากการทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 โดยมี ดร.นราวุธ บัวขวัญ เป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

กิจกรรมที่ดำเนินการส่วนใหญ่ จะเป็นการดำเนินงานภาคสนามตั้งแต่เริ่มแรกการลงพื้นที่เพื่อนำข้อมูลมาสู่การจัดเวทีสนทนา เพื่อร่วมกันสร้างเป้าหมายและกำหนดทิศทางของเครือข่ายขึ้นมาเพื่อเป็นต้นแบบ (role model) ให้เห็นจุดที่นำมาขยายผลและจุดที่เป็นอุปสรรค ก่อนที่จะนำมาใช้พัฒนา และ/หรือขยายผลเป็นกระบวนการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น รวมถึงดำเนินการศึกษาพัฒนาการการสร้างเครือข่ายโฮมสเตย์ในประเทศมาเลเซีย เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบระหว่าง 2 ประเทศ และหาจุดที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกันให้เกิดเป็นเครือข่ายระหว่างประเทศตามความเหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดและโอกาสที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ และยังเป็นการเรียนรู้จุดเด่นจากประเทศเพื่อนบ้านซึ่งกันและกัน สำหรับนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งผ่านความรู้กันภายในเครือข่ายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

คณะผู้วิจัย ขอขอบพระคุณสมาชิกชุมชนและชาวบ้าน หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 12 ชุมชนบาเก้นใหญ่ ชุมชนวิถิพุทธคลองแดน ชุมชนตันหยงลูโละ และชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ของประเทศมาเลเซีย ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่า มาร่วมกิจกรรมพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลอันมีค่าและเป็นประโยชน์ต่อคณะผู้วิจัย และขอขอบพระคุณคณะผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำจนทำให้รายงานมีความสมบูรณ์มากที่สุด และขอบพระคุณหน่วยงานเครือข่ายองค์กรบริหารงานวิจัยแห่งชาติ (คอบข) โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

ด้วยความเคารพอย่างสูง

คณะผู้วิจัย

2559

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย 2) ศึกษาโอกาสและแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย และ 3) พัฒนาด้านแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นกลุ่มประชากรต้นทุ่นเดิม (กลุ่มประชากรที่ได้ทำการศึกษาวิจัยมาแล้ว) จากแผนงานวิจัยแนวทางการพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้สู่อาเซียน และโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัดใกล้เคียงเชิงวัฒนธรรมภายใต้ยุทธศาสตร์ชายแดนภาคใต้ ปี พ.ศ. 2557 จำนวน 5 ชุมชน ในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดสตูล คือ ชุมชนบากันใหญ่ จังหวัดปัตตานี คือ ชุมชนตันหยงลุโละ จังหวัดสงขลา คือ ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน จังหวัดยะลา คือ หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 และจังหวัดนราธิวาส คือ หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 12 สำหรับประเทศมาเลเซียใน 4 รัฐ ประกอบด้วย รัฐกลันตัน คือ KubangTelaga รัฐเปรัก คือ Kampong Beng รัฐเคดาห์ คือ Kampong Jeruju และรัฐเปอร์ลิส คือ Kampong PayaBuring

การดำเนินงานวิจัยมุ่งเน้นการเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ให้กับกลุ่มเครือข่ายเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาในการสร้างโครงสร้างการจัดการเพื่อเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ส่งต่อ (connecting places) โดยการใช้พื้นที่ชุมชน Home – stay ใน 4 รัฐพรมแดนของมาเลเซียเป็นพื้นที่ต้นแบบ เพื่อให้เกิดการสร้างต้นแบบการบริหารและการเชื่อมโยงในรูปแบบเครือข่ายของการประสานการทำงานในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้เวทีการประชุมกลุ่มย่อย (group discussion) การประชุมระดมสมอง (brainstorm) แลกเปลี่ยนความคิดเห็น (discussion) โดยการใช้เวทีการประชุมกึ่งทางการ (semi – formal) ตลอดจนสร้างกิจกรรมร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชนที่ร่วมโครงการ และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นกลุ่มประชากรเป้าหมายที่ใช้ศึกษาค้นคว้านี้ แต่ละพื้นที่ชุมชนมีระยะทางเชื่อมถึงกันอยู่ระหว่าง 99 กิโลเมตร ถึง 366 กิโลเมตร โดยพื้นที่ที่มีระยะทางเชื่อมต่อถึงกันใกล้ที่สุด คือ พื้นที่อำเภอหาดใหญ่กับชุมชนบากันใหญ่ ระยะทางอยู่ที่ 99 กิโลเมตร และพื้นที่ไกลสุด คือ ชุมชนคลองแดนกับหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 ระยะทาง 366 กิโลเมตร และแนวทางการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย จะต้องมีการดำเนินการ 1) การเติมกิจกรรมลงไปในพื้นที่ชุมชน 2) ขั้นตอนลงสนามโดย Facilitator ที่ต้องการสร้างเครือข่าย 3) มีพี่เลี้ยงเชื่อมประสาน และ 4) การค้นหาข้อจำกัดที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า ประเด็นที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายได้นั้น จะเป็นด้านเครือข่ายความรู้ โดยเฉพาะมิติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อยกระดับปัญญา ซึ่งผ่าน 1) ระยะพุ่มพัก

ภายในท้องถิ่น (community incubation) มาแล้ว และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้โดยตรง และ 2) การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนผ่านการเสนอข้อมูลของชุมชนต่อที่สาธารณะ โดยกลไกดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ ซึ่งระหว่างการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า ภายในชุมชนมีการไหล (flow) ของเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นพื้นฐาน ได้แก่ โทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ต ระหว่างชุมชนเป้าหมาย และในส่วนของความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายนั้น พบว่า สามารถแยกออกได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. ชุมชนต่อชุมชนของประเทศไทย (community to community connection) ซึ่งมีความเป็นไปได้ในด้านการจัดการ แต่ต้องอาศัยหน่วยงานที่คอยเชื่อมประสาน (Node) มากกว่าการเป็นศูนย์กลาง (center) และเนื่องจากในปัจจุบันมีหลายหน่วยงานเข้ามามีบทบาทในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีทางเลือกมากขึ้นและมีอำนาจการต่อรองที่เพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต ดังนั้น ภาพการเชื่อมโยงจึงเป็นลักษณะการเชื่อมต่อกันระหว่างหน่วยงานรัฐในการลงไปติดต่อประสานงานร่วมกับหน่วยงานเชื่อม (นักวิจัยสถาบันการศึกษา) เพื่อลงไปเชื่อมต่อสำหรับถอดองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนและพัฒนามูลค่าผลิตภัณฑ์ของการท่องเที่ยวภายในชุมชน

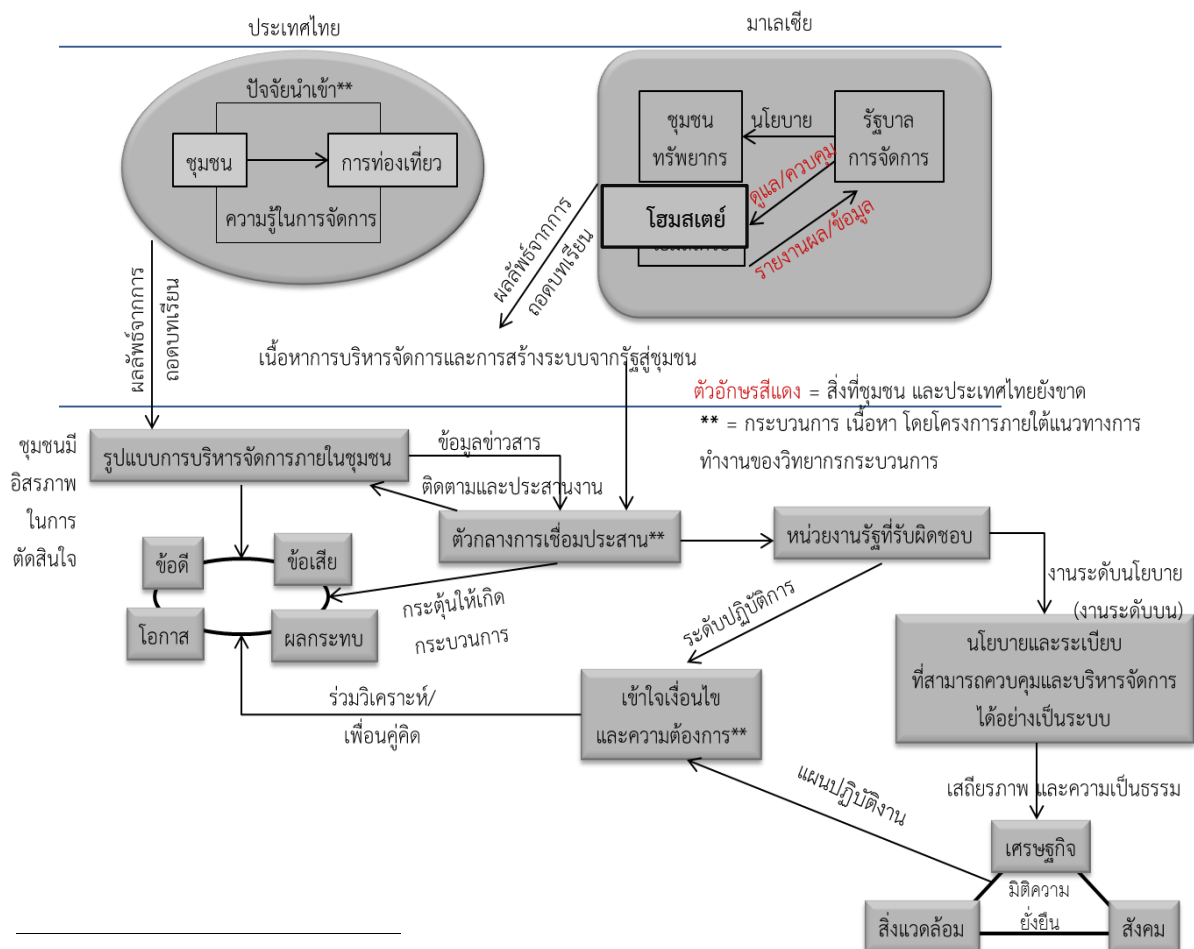
2. ชุมชนของประเทศไทยกับชุมชนของประเทศมาเลเซีย (Thailand community to Malaysia community connection) มีโอกาสการเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างชุมชนของประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย โดยเฉพาะประเด็นด้านการสื่อสารและการถอดบทเรียนจากดำเนินงานของชุมชนที่มีความแตกต่างกัน เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนขาด มาพัฒนาชุมชน

3. การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง (connecting part agency) โดยเปิดเวทีสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยดำเนินงานในลักษณะเป็น “วิทยากรกระบวนการ” ทำหน้าที่จัดกระบวนการให้สมาชิกได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดทัศนคติร่วมกัน ทั้งนี้ วิทยากรจำเป็นจะต้องมีทักษะการฟัง การจับประเด็น การสรุป และเข้าใจผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ ในส่วนของการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนของประเทศไทยและชุมชนของประเทศมาเลเซีย การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง ถือว่าเป็นกลไกที่ดีกว่าให้ชุมชนทั้งสองประเทศประสานงานกันเอง เนื่องจากพบว่าภายหลังจากดำเนินโครงการ “เยี่ยมบ้านเพื่อน” แล้วนั้น การประสานงานระหว่างชุมชนทั้งสองประเทศ ไม่มีความเคลื่อนไหวแต่อย่างใด

เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมจากการวิจัยนี้ ควรเป็นเครือข่ายด้านการจัดการความรู้ ภายใต้งานไขของการท่องเที่ยวที่เป็นข้อจำกัด (condition) ของการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวยังเป็นธุรกิจของการแข่งขันระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรม รวมถึงมูลค่าของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น 2) การแบ่งปันตลาด (Market Share) ด้านการท่องเที่ยว เป็นการลดผลประโยชน์ที่ได้จากพื้นที่หนึ่ง เพื่อให้เกิดการกระจายไปสู่อีกพื้นที่หนึ่ง 3) การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของภายในชุมชนนั้น เป็นการดำเนินการโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความเฉพาะเจาะจง ยังขาดการวางระบบการจัดการภายในชุมชนที่ดี ซึ่งหากมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลระบบการดำเนินงานก็จะมีเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตามไปด้วย

จากข้อจำกัดดังกล่าว การเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ก็คือ “เครือข่ายความรู้” โดยจากการศึกษาชุมชนของประเทศไทยทั้ง 5 ชุมชน และชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย จะพบว่า เครือข่ายการจัดการความรู้ เป็นกลไกที่สามารถดำเนินการได้สำหรับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากความแตกต่างด้านการจัดการ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศมาเลเซีย จะตั้งต้นด้วยนโยบายของรัฐและมีรูปแบบการบริหารจัดการที่โดดเด่นและเป็นระบบ โดยเฉพาะเรื่องของระบบการรายงานและข้อมูล

ฉะนั้น ต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากการวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นลักษณะ “เครือข่ายการจัดการความรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ซึ่งถือเป็นกลไกที่สามารถดำเนินการได้สำหรับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยนั้น เริ่มต้นด้วยนโยบายของรัฐ และมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ค่อนข้างโดดเด่น โดยเฉพาะเรื่องระบบการรายงานและข้อมูล ซึ่งเป็นสิ่งที่หน่วยงานของประเทศไทยยังขาดในส่วนนี้อยู่ ในทางตรงกันข้าม แม้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย ไม่ได้เกิดจากการทำงานของรัฐบาล แต่เป็นการพัฒนาที่เริ่มต้นจากการเรียนรู้และลองผิดลองถูกโดยแต่ละชุมชนเอง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนตนเอง สิ่งเหล่านี้ถือเป็นชุดความรู้ที่แตกต่างที่สามารถนำมาถอดเป็นชุดความรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในแต่ละชุมชนได้ โดยอาศัยตัวผู้ประสานงานหรือวิทยากรกระบวนการ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดการเชื่อมประสานและถอดเนื้อหาของชุดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนที่มีความโดดเด่นที่แตกต่างกัน โดยชุดความรู้ดังกล่าวก็จะมีอยู่สองชุดข้อมูลหลัก¹ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีหน่วยงานกลางที่ช่วยประสานงานหรือ “การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง” โดยตัวกลางที่ประสานงานนั้น ต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน และประสานกับหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบในส่วนต่างๆ โดยในส่วนของ การเชื่อมประสานงานระหว่างหน่วยงานรัฐ จำเป็นต้องเชื่อมต่อได้ทั้งระดับบน คือ งานระดับนโยบาย และระดับล่าง คือ งานระดับปฏิบัติการ โดยตัวการในการเชื่อมประสานนั้นจะต้องกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถแสดงได้ดังรูปภาพ



¹ ชุดข้อมูลของประเทศไทยนั้น จะเป็นเรื่องของท้องถิ่น ชุมชน ที่บริหารจัดการทรัพยากรภายในท้องถิ่นของตนเองจนกลายมาเป็นการท่องเที่ยว ส่วนชุดข้อมูลของประเทศไทยจะเป็นเรื่องการประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ ซึ่งว่าด้วยการจัดการฐานข้อมูล

จากรูปภาพข้างต้น แสดงให้เห็นว่าต้นแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายความรู้การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยทั้ง 5 ชุมชน และ 4 ชุมชน ใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย เป็นต้นแบบที่มีความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงมากที่สุด ภายใต้ข้อจำกัดและความแตกต่าง รวมทั้งเงื่อนไขในหลายประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการเชื่อมโยงหรือสร้างเครือข่าย แต่ภายใต้ความแตกต่างหรือข้อจำกัดเหล่านี้ “เครือข่ายการจัดการความรู้” จึงกลายเป็นรูปแบบเครือข่ายต้นแบบรูปแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนของทั้งสองประเทศ ภายใต้ความโดดเด่นทางด้านการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน อันทำให้เกิดชุดความรู้ที่แต่ละชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือลดจุดอ่อนของชุมชน เท่าที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการได้ภายใต้ศักยภาพที่ชุมชนมี ในส่วนหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรที่ดูแลด้านการท่องเที่ยว หรือสนับสนุนเรื่องของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ก็ได้เป็นข้อมูลในการสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ รวมถึงระเบียบต่างๆ โดยมีตัวกลางในการเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดข้อมูลหรือเกิดเครือข่ายการจัดการความรู้ขึ้นมาเพื่อให้เกิดเนื้อหาที่แต่ละชุมชน แต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปใช้ ทั้งในเชิงของรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนที่แตกต่างกัน ข้อดี ข้อเสีย โอกาส และผลกระทบ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะถูกส่งต่อไปยังหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องที่ดูแลเชิงนโยบายและระเบียบต่างๆ ผ่านตัวกลางที่เชื่อมประสานในการส่งต่อข้อมูลความรู้ที่ได้ต่อไป

ในส่วนต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องเกิดขึ้นภายใต้ขั้นตอนประเด็นต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. มีตัวกลาง ผู้ประสานงาน หรือหน่วยงานตัวกลาง เริ่มต้นเป็นหลักในการสร้างให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยต้นแบบที่เกิดขึ้นครั้งนี้ ตัวกลางหรือผู้ประสานงานหลัก คือ คณะทำงานวิจัยชิ้นนี้ ที่มุ่งหมายศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวมาเลเซีย ซึ่งตัวกลางถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้น และตัวกลางต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถจับประเด็นต่างๆ ได้ และเป็นการดำเนินการแบบเพื่อนถึงเพื่อน ไม่ดำเนินการใดๆ แบบสั่งการ ซึ่งจะเป็นส่วนทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายได้ยากลำบาก ประกอบกับชุมชนเองไม่สามารถสร้างเครือข่ายได้ด้วยตนเองอยู่แล้ว ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ฉะนั้น ตัวกลาง ถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะเป็นผู้ประสานให้เกิดเครือข่ายที่มีสมาชิกทั้งระดับชุมชน ระดับผู้ประกอบการ ระดับหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเชื่อม

2. กำหนดบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชน ที่จะมาร่วมสร้างเครือข่ายหรือเป็นสมาชิกเครือข่าย เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่าเรากำลังจะสร้างเครือข่ายเกี่ยวกับอะไร ด้านไหน และมีสมาชิกชุมชนใดบ้าง เพื่อจะได้เห็นภาพหรือฐานข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสมาชิกเครือข่าย โดยในขั้นตอนนี้ต้องมีความชัดเจนว่าการสร้างเครือข่าย มุ่งเน้นเครือข่ายระดับพื้นที่ หรือเครือข่ายระดับกิจกรรม หรือมุ่งเน้นเครือข่ายทั้งระดับพื้นที่และระดับเดียวกันแบบคู่ขนาน ดังนั้นแบบของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ที่มุ่งเน้นทั้งระดับพื้นที่ คือ ชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และ 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย และระดับกิจกรรม คือ เป็นชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเหมือนกัน

3. การเติมกิจกรรมลงไปชุมชน โดยตัวกลางหรือผู้ประสานงาน ภายหลังที่กำหนดบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชน และลักษณะเครือข่ายว่าเป็นระดับพื้นที่ไหน หรือระดับกิจกรรมไหน ที่จะมาร่วมสร้างเครือข่ายหรือเป็นสมาชิกเครือข่ายชัดเจนแล้วนั้น ก็เริ่มดำเนินการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นจากสมาชิกชุมชนต่างๆ ที่เข้าร่วมทั้งหมด โดยมุ่งเน้นไปที่การให้ชุมชนได้คิดภายใต้ฐานความรู้เดิมของแต่ละชุมชน ซึ่ง

ในขั้นตอนนี้จะทำให้เกิดการแบ่งปันข้อมูล การเติมกิจกรรมต่างๆ ลงไปในชุมชนในขั้นตอนนี้ก็เพื่อให้แต่ละชุมชนในสมาชิกเครือข่ายได้มีโอกาสมาพบปะกันและเกิดการมาพูดคุยร่วมกัน คิดวิเคราะห์ร่วมกัน มีการเสนอจุดเด่น รวมทั้งรับทราบข้อจำกัดและจุดอ่อนต่างๆ ของชุมชน จนทำให้เห็นภาพของความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมพลังอำนาจในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดขึ้น

4. การสร้างการรับรู้และความเข้าใจของชุมชนที่เข้าร่วมเครือข่าย โดยการดำเนินการในขั้นตอนนี้จะต้องมีพี่เลี้ยงคอยเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดการพูดคุยและสร้างเครือข่าย โดยมีตัวกลางเป็นเครื่องมือในการเชื่อมประสานและอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มชุมชนที่จะเข้ามาสร้างและเป็นสมาชิกเครือข่าย ในขั้นตอนนี้ต้องสร้างให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชุมชน ภายหลังที่ชุมชนได้มีการคิดวิเคราะห์ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย ทราบจุดเด่นและจุดอ่อนต่างๆ ของกันและกัน จนทำให้เห็นภาพของความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมพลังอำนาจ

ขั้นตอนนี้จะมุ่งนำเสนอรายละเอียดท้องถิ่นของตนเองว่ามีทรัพยากรอะไร และมีการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้ชุมชนได้เกิดความตระหนักร่วมกันในการบริหารจัดการระดับชุมชน ทั้งยังทำให้สมาชิกเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมประเภทเดียวกันได้รู้จักกันมากขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้ ชุมชนอาจจะรู้จักกันอยู่แล้วหรือไม่ได้รู้จักกันก็ได้ ดังนั้น บทบาทหลักของตัวกลางก็คือ “การเชื่อมประสาน” พร้อมกับการอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะกับชุมชนที่อยู่ในสมาชิกเครือข่าย

5. การกำหนดและมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือมีเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งการมีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ถือเป็นจุดร่วมที่สำคัญของการเป็นเครือข่าย ดังนั้น ความชัดเจนของเป้าหมายจึงมีความสำคัญต่อการเข้าร่วมและคงอยู่ของสมาชิกที่เข้ามามีส่วนดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย เพราะสมาชิกที่มาเข้าร่วมต้องมีคำตอบสำหรับตัวเองว่าเข้ามาร่วมในเครือข่ายเพื่ออะไร และเครือข่ายสามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือภารกิจของตนเองหรือของชุมชนหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายที่อยู่ในระยะเริ่มก่อตั้งหรือกำลังสร้างขึ้น ควรที่จะกำหนดเป้าหมายหลักเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะสามารถบรรลุให้ได้เสียก่อน และถ้าหากต้องการขยายวัตถุประสงค์เพิ่มขึ้นอีก จึงค่อยกำหนดในภายหลังเมื่อเครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น

6. มีกระบวนการได้มาซึ่งสมาชิกและกลุ่มเครือข่ายที่ชัดเจน โดยตัวกลางอาจกำหนดเกณฑ์หรือกลุ่มเป้าหมายที่จะมาสร้างเครือข่ายร่วมกัน หรือมาเป็นสมาชิกของเครือข่าย ซึ่งส่วนขั้นตอนนี้ถือเป็นองค์ประกอบขั้นพื้นฐานของการสร้างเครือข่ายที่ต้องชัดเจนว่าเป็นกลุ่มเครือข่ายแบบไหน โดยมีทั้งระดับบุคคล กลุ่มคน องค์กร หรือชุมชนขนาดต่างๆ โดยหากมีสมาชิกจำนวนมาก ก็จำเป็นต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ในการประสานงานให้การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยมีตัวกลางเป็นผู้เชื่อมประสานการดำเนินงาน และหากเครือข่ายมีสมาชิกหลายชุมชน หลายบทบาท ก็อาจจำแนกย่อยๆ ตามความสำคัญของสมาชิกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ สมาชิกแกนหลัก ซึ่งจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับผลงานตามเป้าหมายเครือข่าย และสมาชิกแกนเสริม ที่เป็นฝ่ายสนับสนุน

7. การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อร่วมคิด ร่วมออกแบบ และวางแผนกิจกรรมเครือข่าย ซึ่งการร่วมคิดและร่วมออกแบบ ถือเป็นประเด็นสำคัญในการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นในทางใดทางหนึ่ง ทำให้เกิดการวางเป้าหมายของเครือข่ายร่วมกัน โดยมุ่งเน้นให้ตรงตามเป้าหมายของ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” โดยพยายามให้เกิดการประชาสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร โดยผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ และภายหลังจากที่ได้ร่วมคิดร่วมออกแบบเพื่อวางเป้าหมายของเครือข่ายร่วมกันแล้ว ก็นำมาสู่การวางแผนกิจกรรมเพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานในทางปฏิบัติว่าจะทำอะไรต่อไป เพื่ออะไร และจะได้อะไร

8. มีกิจกรรมร่วมกันของเครือข่ายเกิดขึ้น ซึ่งภายหลังการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อร่วมคิด ร่วมออกแบบ และวางแผนกิจกรรมเครือข่าย จนได้ทิศทางการดำเนินงานในทางปฏิบัติแล้ว จากนั้นเครือข่ายก็ต้องมีกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินงานเพื่อให้การสร้างเครือข่ายบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย ซึ่งควรจะเป็นกิจกรรมในการดำเนินงานของเครือข่ายตามปกติ และกิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินการเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายได้ร่วมกิจกรรมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง นอกจากนี้เครือข่ายโดยตัวกลาง ก็ต้องมีการพัฒนากิจกรรมและระดับความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และกิจกรรมที่ดำเนินการก็ควรมีลักษณะที่เรียบง่ายและสามารถแสดงให้เห็นผลประโยชน์ที่คนและชุมชนจะได้รับอย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่การจัดการเครือข่ายและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรม

9. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของสมาชิกเครือข่าย โดยภายหลังที่ได้สมาชิกเครือข่ายจากชุมชนต่างๆ แล้ว ตัวกลางที่เป็นผู้ประสานงานในการสร้างเครือข่าย ต้องทำให้สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง ทั้งการร่วมเรียนรู้ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ จากเครือข่ายที่เกิดขึ้น

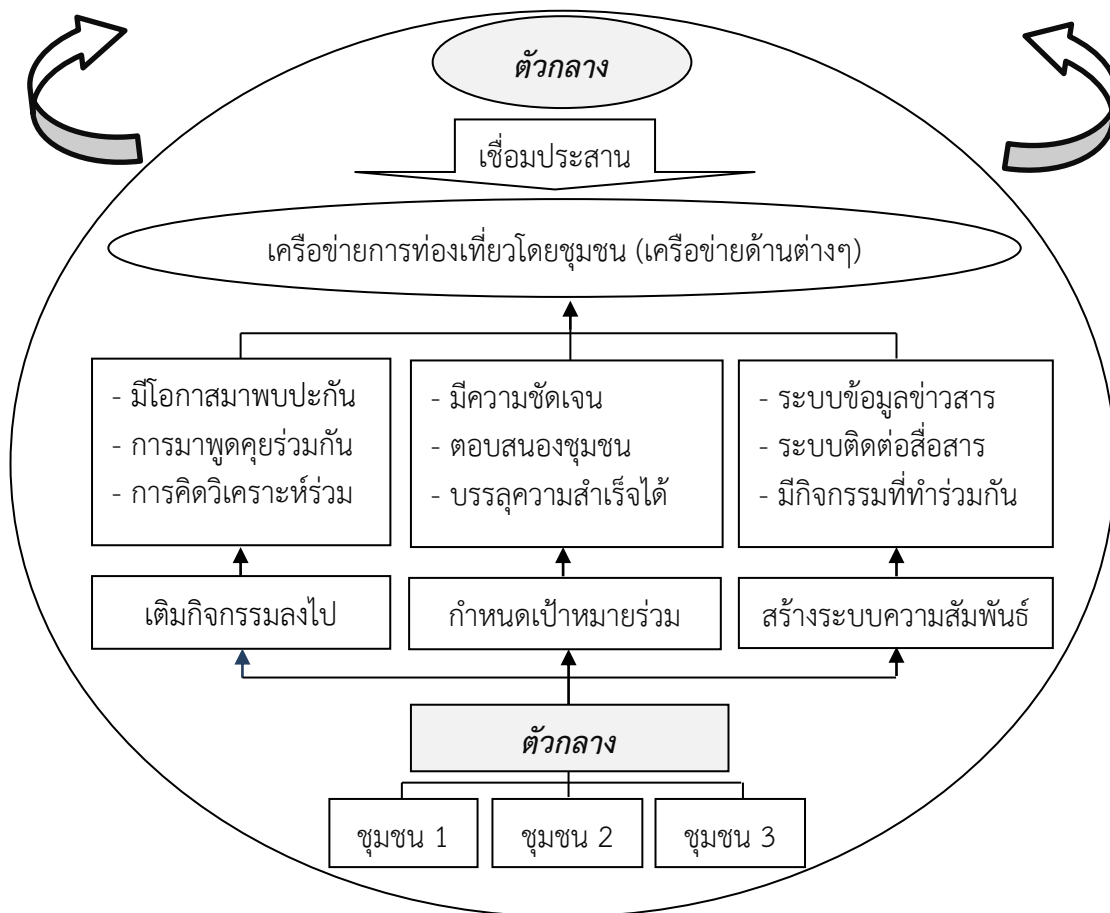
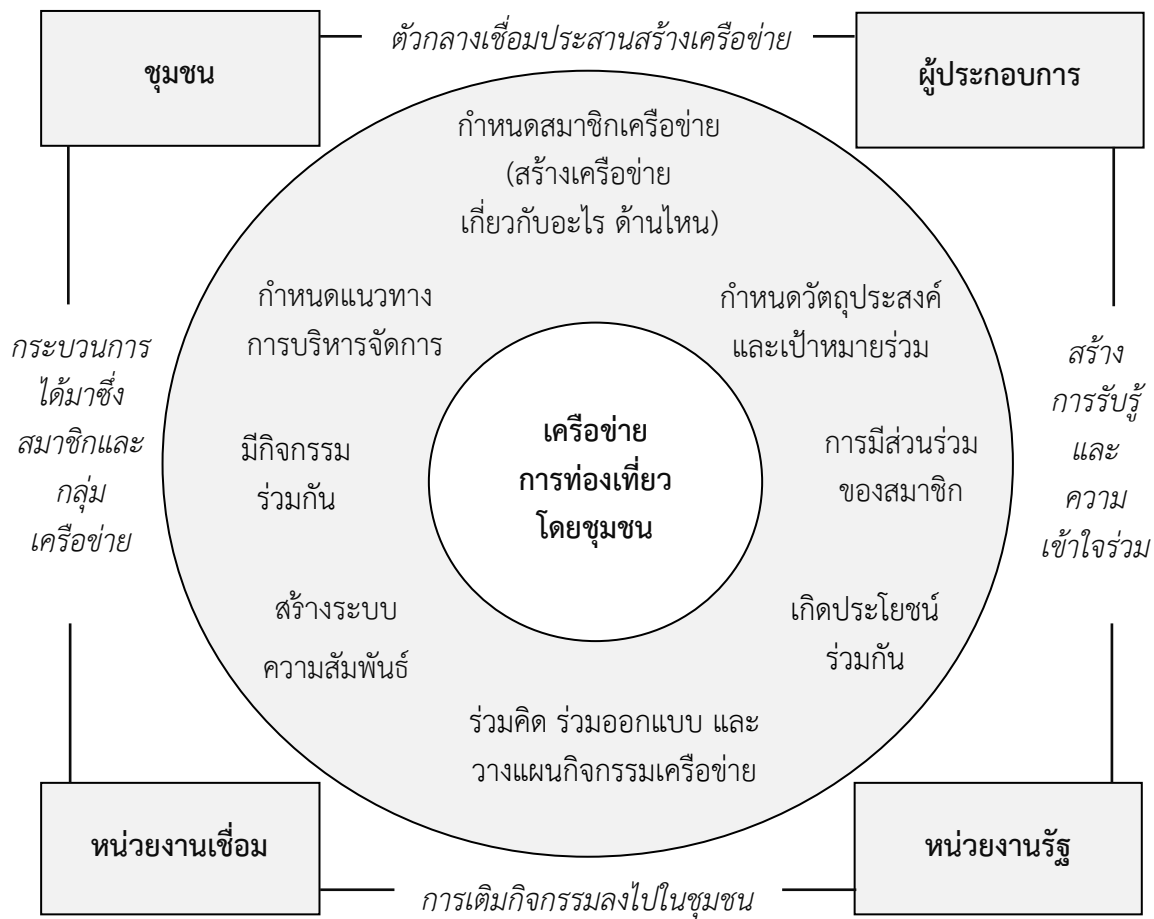
10. สร้างระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย ภายหลังจากสมาชิกของเครือข่ายมารวมกันด้วยความสมัครใจแล้ว สมาชิกเครือข่ายก็ยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินงานของชุมชนของตนเองตามสภาพภูมิศาสตร์และวิถีที่ชุมชนตนเองมี แต่ตัวกลางต้องสร้างระบบในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์หรือการถักทอสายใยของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกให้เกิดขึ้นเพื่อสร้างความยั่งยืนของเครือข่าย โดยการพัฒนากระบวนการข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่ายผ่านวิธีการต่างๆ เช่น Facebook เครือข่าย E-mail เครือข่าย เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้กิจกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกัน และตัวกลางต้องเสริมสร้างระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนและเครือข่ายที่สร้างขึ้น เพื่อให้เป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การทำเป็นฐานข้อมูลของชุมชนเครือข่าย เป็นต้น

11. การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการเครือข่าย หลังจากเกิดสมาชิกเครือข่ายและมีเป้าหมายหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการร่วมกันแล้ว ตัวกลางต้องดำเนินการให้สมาชิกเครือข่ายได้ร่วมกันกำหนดการบริหารและการจัดการเครือข่าย ทั้งในเชิงโครงสร้างของเครือข่าย สถานภาพและบทบาทของสมาชิก กฎระเบียบที่จะใช้ร่วมกัน การประสานงาน การติดต่อสื่อสาร แผนและโครงการ และงบประมาณ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการปฏิบัติในเชิงรูปธรรมโดยมีตัวกลางเป็นผู้ประสานงานหลักและเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินการ ซึ่งรูปแบบของการบริหารจัดการเครือข่ายจะเป็นอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายที่สร้างขึ้น รวมทั้งคุณลักษณะของสมาชิกเครือข่ายเป็นสำคัญ

12. เกิดประโยชน์ร่วมกันของเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้นๆ และเกิดผลงานของเครือข่าย ซึ่งตัวกลางและสมาชิกเครือข่ายต้องร่วมกันสร้างผลการดำเนินงานอันเป็นผลงานที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย เพื่อเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของเครือข่ายที่สร้างขึ้น โดยความสำเร็จดังกล่าว คือ การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายที่สมาชิกเครือข่ายร่วมกันกำหนดไว้ ดังนั้นนอกจากเครือข่ายจะมีกิจกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญแล้ว ผลงานของเครือข่ายก็เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งของเครือข่ายที่สร้างขึ้นเพื่อให้เห็นผลของการสร้างเครือข่ายร่วมกันทั้งในเชิงการแลกเปลี่ยนและการรวมพลังจากผลลัพธ์ที่ได้ในเชิงปฏิบัติ

โดยขั้นตอนที่ 5 – 12 เป็นประเด็นรายละเอียดที่ Facilitator ในฐานะผู้เชื่อมประสานเพื่อสร้างเครือข่าย ต้องดำเนินการให้เกิดรายละเอียดเหล่านี้ภายใต้เครือข่ายด้านนั้นๆ ร่วมกันภายใต้ความเห็นของสมาชิกเครือข่าย ภายหลังเกิดเครือข่ายแล้วระดับหนึ่งจากดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 – 4 เสร็จสิ้นแล้ว

ทั้งนี้ ต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย สามารถสรุปได้ดังรูปภาพข้างล่าง



ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. การเติมกลไกการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อการเสริมพลังอำนาจ (empowerment) ให้กับชุมชนให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการเรียนรู้ที่เริ่มจากการสร้างทัศนคติและเจตคติให้ตรงกัน มีการวางแผนและแนวทางปฏิบัติ เพื่อเข้าสู่แนวทางการจัดการความรู้ โดยมีกระบวนการถอดบทเรียนภายในสู่ภายนอก เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ดี

2. การพัฒนา และ/หรือสร้างหน่วยงานเชื่อมประสาน ซึ่งสถาบันการศึกษาควรเป็นตัวตั้งต้นในบทบาทการเชื่อมประสานงานดังกล่าว โดยการเชื่อมประสานงานนั้น ควรดำเนินงานเป็นแบบเพื่อนถึงเพื่อน ไม่ใช่การทำงานแบบสั่งการหรือทำงานเชิงอำนาจ

3. การพัฒนา และ/หรือสร้างทางเลือกของการเชื่อมโยงเครือข่ายในลักษณะเครือข่ายเพื่อเพิ่มมูลค่าของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ/หรือเครือข่ายด้านการแบ่งปันทางการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเป็นลักษณะของการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนเครือข่าย เพื่อเสนอไปยังผู้ประกอบการหรือนักท่องเที่ยว ในลักษณะของการท่องเที่ยวแบบโปรแกรมหรือเป็น Package ของท่องเที่ยวโดยชุมชนในสมาชิกเครือข่าย อันจะเป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยวที่จะได้สัมผัสบรรยากาศการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลากหลายภายใต้รายละเอียดของเส้นทางและโปรแกรมหรือ Package ที่ชุมชนเครือข่ายได้ร่วมกันกำหนดและออกแบบขึ้นมา

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: RDG 5850038
ชื่อโครงการ: การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย
นักวิจัย: ดร.ธนวัศ สุวรรณวงศ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ผศ.ดร.ภัทรพงษ์ เกริกสกุล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Email address: d.suwanvong@hotmail.com และ patarapong@g.swu.ac.th
ระยะเวลาโครงการ: 1 ปี (ตั้งแต่ 1 เมษายน 2558 ถึง วันที่ 31 มีนาคม 2559)

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย 2) ศึกษาโอกาสและแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย และ 3) พัฒนาด้านแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการทำงานเชิงปฏิบัติการ เก็บข้อมูลโดยใช้เวทีการประชุมกลุ่มย่อย การประชุมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยการใช้เวทีการประชุมเชิงทางการ ตลอดจนการสร้างกิจกรรมร่วมกัน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย จะต้องมีการดำเนินการ 1) การเติมกิจกรรมลงไปให้ชุมชน 2) ขั้นตอนลงนาม 3) พี่เลี้ยงเชื่อมประสาน และ 4) การค้นหาข้อจำกัด และประเด็นที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายได้นั้น จะเป็นด้านเครือข่ายความรู้ โดยเฉพาะมิติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับปัญหาซึ่งผ่าน 1) ระยะฟุ้งฟายในท้องถิ่นมาแล้ว และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้โดยตรง และ 2) การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนผ่านการเสนอข้อมูลชุมชนต่อที่สาธารณะ โดยกลไกดังกล่าวเกิดขึ้นโดยหลายหน่วยงาน และพบว่าภายในชุมชนมีการไหล (flow) ของเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นพื้นฐาน ได้แก่ โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต และความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายมี 3 ประเด็นหลัก คือ 1.ชุมชนต่อชุมชนของประเทศไทย 2.ชุมชนของประเทศไทยกับชุมชนของประเทศมาเลเซีย และ 3) การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง โดยดำเนินงานลักษณะ “วิทยากรกระบวนการ” ส่วนข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ คือ การเติมกลไกการสร้างเครือข่ายเรียนรู้ เพื่อการเสริมพลังอำนาจให้กับชุมชน และการพัฒนาและ/หรือสร้างหน่วยงานเชื่อมประสาน ซึ่งสถาบันการศึกษาควรเป็นหน่วยงานตั้งต้นในบทบาทการเชื่อมประสานงานดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ทำงานหรือหน่วยงานที่ทำการเชื่อมประสานนั้น ควรดำเนินงานเป็นแบบเพื่อนถึงเพื่อน ไม่ใช่การทำงานแบบสั่งการหรือทำงานเชิงอำนาจ

คำสำคัญ : การพัฒนา เครือข่าย การท่องเที่ยวโดยชุมชน การเชื่อมต่อ

ABSTRACT

Project code: RDG 5850038
Project title: The Network Development Community Base Tourism at 5 Southern Border Provinces (Satun, Songkhla, Pattani, Yala, and Narathiwat) with Connected Tourism in 4 States (Kelantan, Perak, Kedah, and Perlis) of Malaysia
Investigator: Dr.Danuvat Suwanvong, Songkhla Rajabhat University
Ast.Prof.Dr.Patarapong Kreoksakul, Srinakharinwirot University
Email address: d.suwanvong@hotmail.com and patarapong@g.swu.ac.th
Projectduration: 1 year (From 1 April 2015 to 31 March 2016)

This research has aims 1) guideline development the community base tourism network at 5 southern border provinces (Satun, Songkhla, Pattani, Yala, and Narathiwat) of Thailand, 2) the study to opportunity and possibility with network connection between model of community base tourism network at 5 southern border provinces (Satun, Songkhla, Pattani, Yala, and Narathiwat) of Thailand and communities in 4 state (Kelantan, Perak, Kedah, and Perlis) of Malaysia, and 3) development model of community base tourism at 5 southern border provinces (Satun, Songkhla, Pattani, Yala, and Narathiwat) of Thailand and 4 state (Kelantan, Perak, Kedah, and Perlis) of Malaysia. This study was action research, collecting data by group discussion, brainstorm and discussion methods, almost data will use content analysis was mainly for analysis. Result, the guideline development the community base tourism network at 5 southern border provinces of Thailand has process were; 1) input activities to community, 2) field work, 3) mentors forconnecting, and 4) condition searching, so the topic to coin collection is Knowledge network, and dimension of the knowledge sharing because the body knowledge processing are; 1) community incubation stage and 2) the knowledge sharing passing expression in community or technology flow such as mobile and internet. The possibility with the network connection between model of community base tourism network in 5 southern border provinces of Thailand and communities in 4 state of Malaysia has 3 topics are community to community connection, Thailand community to Malaysia community connection, and connecting part agency so the agency is facilitator. The suggestions are Input learning process of empowering the community, and develop the organization in connection between communities and other organization, so the academic institute must to set up the connecting process, so the act of combiner should to working in the friend to friend style not top down.

Keyword : Development, Network, Community Base Tourism, Connected

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
ABSTRACT	ฅ
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตการวิจัย	2
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	3
1.5 กรอบการวิจัย	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 มุมมองความหมายของเครือข่าย	6
2.2 รูปแบบของเครือข่าย (Network Pattern)	7
2.3 ลักษณะเครือข่ายความรู้	10
2.4 เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน	11
2.5 การสร้างเครือข่าย.....	13
2.6 ประโยชน์ของเครือข่าย	14
2.7 การวิเคราะห์เครือข่าย	15
บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย.....	17
3.1 ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย.....	17
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	19
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	20
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	20
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	20
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	22
4.1 ระยะทางของพื้นที่ชุมชน และข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ทำการศึกษา.....	22
4.2 ความหมายของเครือข่าย ในมิติมุมมองแต่ละชุมชนของพื้นที่ศึกษา.....	25
4.3 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในมิติมุมมองแต่ละชุมชนของพื้นที่ศึกษา	27

4.4	หน่วยงานที่ทางชุมชนคิดว่าควรเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนและมาร่วมอยู่ในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน	29
4.5	ลักษณะกลุ่มคนที่พบในเวทีจัดประชุมระดมความคิดเห็น ในชุมชนที่ศึกษา	30
4.6	ผลการดำเนินงานในกระบวนการหารือเพื่อวางเป้าหมายร่วม (ชุมชนในประเทศไทย)	32
4.7	ผลการดำเนินการนำชุมชนในประเทศไทยไปเชื่อมโยงเครือข่ายที่ชุมชนในประเทศมาเลเซีย	35
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ		49
5.1	สรุปและอภิปรายผล	49
5.2	ข้อเสนอแนะ	69
เอกสารอ้างอิง.....		72
ภาคผนวก.....		74
ภาคผนวก ก	ประมวลภาพกิจกรรม	75
ภาคผนวก ข	สรุปกิจกรรมการเชื่อมโยงเครือข่าย (ไปเยี่ยมบ้านเพื่อน)	88
ภาคผนวก ค	การเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ดำเนินการมา และผลที่ได้รับตลอดโครงการ	108

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	พื้นที่ชุมชนทำการศึกษา	3
ตารางที่ 2	ความหมายและองค์ประกอบของความหมาย “เครือข่าย”	6
ตารางที่ 3	รูปแบบของเครือข่าย ตามแนวคิดของ HOLLINGSHEAD	8
ตารางที่ 4	ลำดับชั้นของบริบทเครือข่ายความรู้ข้ามประเทศ	10
ตารางที่ 5	ระยะทางระหว่างพื้นที่ต่อพื้นที่ศึกษา	23
ตารางที่ 6	ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ทำการศึกษา	24
ตารางที่ 7	ผลการสนทนากลุ่มย่อยเรื่องความหมายของเครือข่าย ในมิติมุมมองแต่ละชุมชนของพื้นที่ศึกษา	26
ตารางที่ 8	ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในมิติมุมมองแต่ละชุมชนของพื้นที่ศึกษา	28
ตารางที่ 9	หน่วยงานที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในมิติชุมชน	30
ตารางที่ 10	กลุ่มคนที่พบในพื้นที่ศึกษาจากการสังเกตของคณะทำงาน	31
ตารางที่ 11	เป้าหมายของเครือข่าย	32
ตารางที่ 12	แผนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย	33
ตารางที่ 13	ความต้องการในการไปคู่มือเครือข่ายโฮมสเตย์ที่ประเทศมาเลเซีย	34
ตารางที่ 14	ผลการสังเกตการณ์โดยใช้ตารางการสังเกตการณ์ของแต่ละชุมชนในการร่วมเดินทางกิจกรรม “เยี่ยมบ้านเพื่อน” ณ ประเทศมาเลเซีย	45

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย	5
ภาพที่ 2 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	12
ภาพที่ 3 ระยะทางระหว่างพื้นที่ชุมชนที่ทำการศึกษ.....	24
ภาพที่ 4 ตัวอย่างแสดงบทสนทนาในการสนทนากันผ่าน SOCIAL NETWORK	47
ภาพที่ 5 วัฏจักรการพัฒนาเรียนรู้ภายในชุมชนผ่านกระบวนการชวนพูดคุย	54
ภาพที่ 6 การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน ผ่านการเสนอข้อมูลชุมชนต่อที่สาธารณะ.....	56
ภาพที่ 7 การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนกับองค์กร.....	58
ภาพที่ 8 ต้นแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายความรู้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	64
ภาพที่ 9 ต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. 68	
ภาพที่ 10 กลไกการสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับชุมชนเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้.....	70

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็น การดำเนินงานที่ต่อเนื่องจากแผนงานวิจัย “แนวทางการพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดย ชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้สู่อาเซียน” ในปี พ.ศ. 2557 โดยมี ดร.นราวุธ บัวขวัญ เป็นผู้อำนวยการ แผนงานวิจัย ภายใต้แผนงานดังกล่าวได้มีการดำเนินการวางแผนการสร้างเครือข่าย โดยได้พัฒนา องค์ความรู้ด้านการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่ง กลุ่มเครือข่าย 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้เรียนรู้การจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวใน กลุ่มจังหวัดอ่าวไทย ได้แก่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุง ใน 4 ด้าน ได้แก่ โครงสร้างองค์การจัดการการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยว และการ ประชาสัมพันธ์และการตลาด ประกอบกับทางเครือข่ายยังได้มีการกำหนดแนวทางในการจัดตั้งสมาคม ธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้ โดยให้มีประธานเครือข่ายในแต่ละจังหวัด ซึ่งชุมชนในพื้นที่ศึกษา ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ประสานงานของแต่ละจังหวัด เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านองค์ความรู้ด้าน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการช่วยเหลือด้านการส่งต่อนักท่องเที่ยวซึ่งกันและกัน อีกทั้งในปี เดียวกัน คณะทำงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัดใกล้เคียงเชิงวัฒนธรรมภายใต้ บัญญัติศาสตร์ชายแดนภาคใต้ ปี พ.ศ.2557 ได้มีการดำเนินการสำรวจการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัด ชายแดนภาคใต้ และการจัดการ Home – stay ใน 4 รัฐ ของประเทศมาเลเซีย

การดำเนินงานระหว่าง 2 โครงการดังกล่าว เป็นการศึกษาและพัฒนาชุดข้อมูลใน การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนมีการขยาย ฐานความรู้ไปสู่ประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว ได้แก่ พื้นที่ บริเวณรัฐกลันตัน รัฐเปรัก รัฐเคดาห์ และรัฐเปอร์ลิส ซึ่งมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ (Home-stay) ขึ้นในช่วงปลายปี พ.ศ. 2549 โดยในโครงการดังกล่าว ช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2557 โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัดใกล้เคียงเชิงวัฒนธรรมภายใต้บัญญัติศาสตร์ชายแดน ภาคใต้ ได้มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ของ ประเทศไทย ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน และการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของประเทศมาเลเซีย ขึ้น เพื่อเป็นการสะท้อนจุดอ่อน จุดด้อย และโอกาสในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่าง เหมาะสม เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ภายในชุมชน ซึ่งจากการศึกษา แผนงานวิจัยแนวทางการพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดน ภาคใต้สู่อาเซียน และโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัดใกล้เคียงเชิงวัฒนธรรมภายใต้ บัญญัติศาสตร์ชายแดนภาคใต้ ได้ค้นพบถึงศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชน ตลอดจน การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีโอกาสพบปะ นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ มีการพัฒนาโปรแกรม การท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งการสร้างเครือข่ายการจัดการให้เกิดขึ้นนั้น ถือเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดการเฝ้า

ระวางฐานทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวร่วมกัน ตลอดจนยังเป็นการสร้างฐานความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเครือข่ายของชุมชนเป้าหมายเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสมอีกทางหนึ่งด้วย

1.2 วัตถุประสงค์

1. พัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย
2. ศึกษาโอกาสและแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย
3. พัฒนาด้านการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
การศึกษานี้ มุ่งพัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาโอกาสและแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย และพัฒนาด้านการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสมาชิกพื้นที่ต้นแบบ
2. ขอบเขตด้านระยะเวลา
ระยะเวลาดำเนินงาน ตั้งแต่ 1 เมษายน 2558 ถึง วันที่ 31 มีนาคม 2559
3. ขอบเขตด้านประชากร
กลุ่มประชากร ได้แก่ ชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ ชุมชนปากน้ำใหญ่ ในพื้นที่จังหวัดสตูล ชุมชนตันหยงลูโล๊ะ ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน ในพื้นที่จังหวัดสงขลา หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 ในพื้นที่จังหวัดยะลา และหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 12 ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส (ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรจากแผนงานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้สู่อาเซียน) และชุมชนในเขตพื้นที่ 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย คือ ชุมชน KubangTelaga ในรัฐกลันตัน ชุมชน Kampong Beng ในรัฐเปรัก ชุมชน Kampong Jeruju ในรัฐเคดาห์ และชุมชน Kampong PayaBuring ในรัฐเปอร์ลิส
4. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา
พื้นที่ชุมชนที่ทำศึกษานี้ สามารถแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พื้นที่ชุมชนทำการศึกษา

จังหวัด(ไทย) / รัฐ (มาเลเซีย)	ชุมชน
สตูล	ชุมชนบากันใหญ่
สงขลา	ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน
ปัตตานี	ชุมชนตันหยงลูโละ
ยะลา	หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10
นราธิวาส	หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 12
รัฐกลันตัน	KubangTelaga
รัฐเปรัก	Kampong Beng
รัฐเคดาห์	Kampong Jeruju
รัฐเปอร์ลิส	Kampong PayaBuring

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. เครือข่าย คือ ความสัมพันธ์ของการดำเนินงานที่มีกิจกรรมและเป้าหมายร่วมกันในลักษณะของการเชื่อมโยง การแลกเปลี่ยน ตลอดจนการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีการจำแนกกลุ่มเครือข่ายเพื่อสร้างและกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน ภายใต้ความร่วมมือและดำเนินงานร่วมกันของสมาชิก มีการติดต่อซึ่งกันและกัน มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และมีการติดตามสมาชิก มีกลไกการเชื่อมเครือข่ายผ่านช่องทางต่างๆ เช่น e-mail รวมทั้งมีการรักษาสมาชิกเครือข่ายไว้เพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันให้ได้มากและนานที่สุด

2. เครือข่ายความรู้ คือ ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้สร้างและผู้ใช้หรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการความรู้ และถ่ายทอด และ/หรือแลกเปลี่ยน และสื่อสารความรู้จากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง ซึ่งไม่มีขอบเขตตายตัวและแน่นอน โดยการถ่ายทอดนั้นจะได้รับการตอบสนองหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่ทำการรับข้อมูลว่าเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทขององค์กร หน่วยงาน หรือชุมชนของตนเองมากน้อยเพียงใดหรือไม่

3. เครือข่ายการท่องเที่ยว คือ รูปแบบการเชื่อมโยงเรื่องราว เนื้อหา กิจกรรม ภายใต้การบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวที่มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน โดยการแลกเปลี่ยนดังกล่าวนั้นจำเป็นต้องขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ร่วมกัน และการจัดการผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม รวมถึงมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ภายใต้ปัจจัยภายใน กล่าวคือ ภายในตัวชุมชนสมาชิกเองต้องมีความต้องการและเห็นความสำคัญหรือความจำเป็นในการมีเครือข่าย และต้องพร้อมให้ความร่วมมือมีระบบตัวแทนที่สามารถนำปัญหา/ความต้องการของสมาชิกนำเสนอสู่เวทีเครือข่าย และตัวแทนสมาชิกสามารถถ่ายทอดเรื่องราวความก้าวหน้าให้สมาชิกในชุมชนรับทราบอย่างต่อเนื่อง และปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจมีหลายปัจจัย แต่ปัจจัยที่สำคัญ คือ หน่วยงานพี่เลี้ยงต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีความต่อเนื่อง ความจริงใจ และกระบวนการทำงานที่สร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย

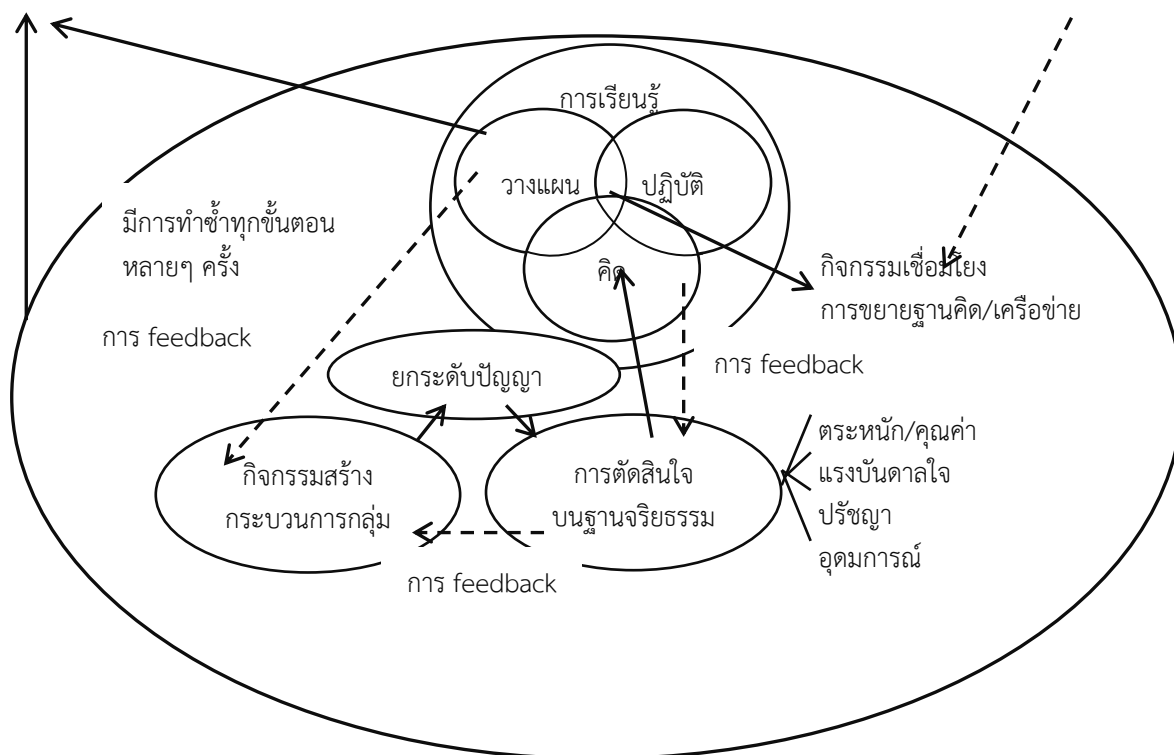
4. การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มชุมชนเป้าหมาย เพื่อให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านใดด้านหนึ่งตามความเหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ โดยมีตัวกลาง ผู้ประสานงาน หรือหน่วยงานตัวกลาง เริ่มต้นเป็นหลักในการ

สร้างให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน กำหนดบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชน ที่จะมาร่วมสร้างเครือข่ายหรือเป็นสมาชิกเครือข่าย การเติมกิจกรรมลงไปชุมชน การสร้างการรับรู้และความเข้าใจของชุมชนที่เข้าร่วมเครือข่าย การกำหนดและมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีกระบวนการได้มาซึ่งสมาชิกและกลุ่มเครือข่าย มีบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายที่ชัดเจน มีกิจกรรมของเครือข่ายเกิดขึ้น มีโครงสร้างของเครือข่าย การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย การเชื่อมโยงเครือข่ายผ่านกลไกต่างๆ มีการติดตามและการประเมินผล การบริหารจัดการเครือข่าย และเกิดประโยชน์ร่วมกันของเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้นๆ

1.5 กรอบการวิจัย

การดำเนินการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ เป็นการต่อยอดการศึกษาตามแผนงานวิจัยแนวทางพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้สู่อาเซียน และโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัดใกล้เคียงเชิงวัฒนธรรม ภายใต้ยุทธศาสตร์ชายแดนภาคใต้ที่ได้ดำเนินการขึ้นในปี พ.ศ.2557 โดยได้เกิดฐานการศึกษาและจัดทำฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจนมีการศึกษาดูงาน และเริ่มมีเค้าร่างของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ ดังนั้น ภายใต้โครงการนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ให้กับกลุ่มเครือข่ายในการสร้างโครงสร้างการจัดการเพื่อเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ส่งต่อ (connecting places) โดยการใช้พื้นที่ชุมชน Home – stay ใน 4 รัฐพรหมแดนของมาเลเซียเป็นพื้นที่ต้นแบบในการศึกษา เพื่อให้เกิดการสร้างต้นแบบการบริหารและการเชื่อมโยงในรูปแบบของเครือข่ายการประสานการทำงาน เพื่อให้เกิดกิจกรรมการดำเนินงานร่วมกันขึ้นมาภายใต้ฐานของชุมชนเอง โดยการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดของสุจินต์ และคณะ (2549) ว่าด้วยกลไกการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเกิดจากการได้คิด ได้เลือก ได้ทำ และสามารถถ่ายทอดได้ จนกระทั่งพัฒนาเป็นกลไกเครือข่าย ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 1

คิดได้→เลือกได้→ทำได้→พูดได้→ถามได้→นำได้→ติดตามได้→ร่วมได้→ไกล Facilitator และคู่มือการพัฒนาไกล



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย
ที่มา: ดัดแปลงจาก สุจินต์ และคณะ (2549)

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ของประเทศไทย
2. ทราบถึงโอกาสและแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ของประเทศมาเลเซีย
3. ได้ต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ของประเทศมาเลเซีย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 มุมมองความหมายของเครือข่าย

ความหมายเครือข่าย

จากการสังเคราะห์เอกสารต่อมุมมองเกี่ยวกับเครือข่ายนั้น มีผู้รู้และหน่วยงานองค์กรต่างๆ ได้ให้ความหมายไว้อย่างมากมาย ดังนั้น เพื่อให้การทำความเข้าใจความหมายดังกล่าวให้เป็นภาพเดียวกัน จึงสรุปความหมายผ่านการวิเคราะห์องค์ประกอบในโครงสร้างของความหมายและเงื่อนไข ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความหมายและองค์ประกอบของความหมาย “เครือข่าย”

แหล่งข้อมูล	ความหมาย	องค์ประกอบความหมาย	เงื่อนไข
เสรี (2548)	เครือข่าย คือ ขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กรสถาบัน โดยมีเป้าหมายวัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน และมีการร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน	- ความสัมพันธ์ - กลุ่มองค์กร/สังคม - วัตถุประสงค์/ความต้องการร่วมกัน - มีกิจกรรมร่วมกัน (บางอย่าง)	- สมาชิกเป็นเอกเทศ
สนธยา (2550)	เครือข่าย คือ สายใยแห่งความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างสมาชิกเพื่อร่วมกันปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ และการที่สมาชิกลำนำพลังหรือศักยภาพของตนมารวมเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถจนเพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มพลังการดำเนินงานแล้ว ยังเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับเครือข่ายอีกด้วย	- ความสัมพันธ์/เชื่อมโยง - สมาชิก - วัตถุประสงค์/เป้าหมาย	- มีการร่วมกันทำงาน/ทำกิจกรรม - ต่อรอง
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542	ไม่ได้บัญญัติคำว่า เครือข่ายไว้ มีแต่คำว่า เครือ และ ข่าย <i>เครือ</i> หมายถึง เถาไม้ พรรณไม้ที่เป็นเถา เชื้อสาย วงศ์วาน ใช้เรียกวงที่มีหัวกล้วยว่า เครือกล้วย	- การสาน การผูก/การประสาน	-

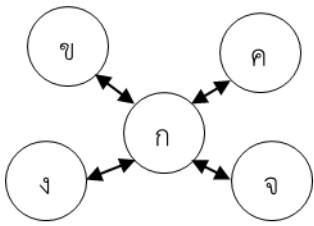
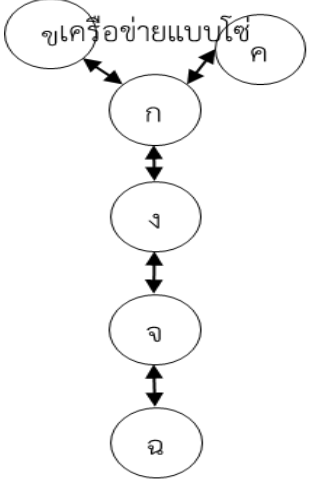
แหล่งข้อมูล	ความหมาย	องค์ประกอบ ความหมาย	เงื่อนไข
	ช่วย หมายถึง เครื่องดักสัตว์ ถักเป็นตา ร่างแห และได้ให้ความหมายของข่ายงาน ว่า วงวนที่อยู่ในความควบคุมดูแลและ ประสานกัน		
พระมหา สุทิตย (2537)	เครือข่าย หมายถึง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติและการปฏิสัมพันธ์ที่มีการ เชื่อมโยงกันของสรรพสิ่ง สร้างภาระหน้าที่ เชิงปฏิสัมพันธ์ต่อกันจนกลายเป็น ความสัมพันธ์ต่างๆ ที่สานต่อกันอย่างแนบ แน่น แต่มีความยืดหยุ่นและมีความอิสระ ในตนเอง โดยเป็นกระบวนการที่มีการ เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวตลอดเวลา ซึ่ง เป็นไปตามหลักธรรมชาติที่สรรพสิ่งจะมี จุดเริ่มต้น เติบโต หดพิก และขยาย โดยขึ้นอยู่กับจังหวะ เวลาและสถานการณ์ แวดล้อมหรือโอกาส	- การเชื่อมโยง - องค์ประกอบ - หน้าที่/ภาระ/ การดำเนินงาน	- ยืดหยุ่น - มีอิสรภาพ - เป็นพลวัตร
พิมพ์วัลย์ (2546)	เครือข่าย หมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็น วิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคม หรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะนำไปสู่การ ก่อจิตสำนึกร่วมกัน และมารวมตัวกัน เพื่อ ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ หรือกระทำการ บางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้ ด้วยความสมานฉันท์ ความรัก และ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการ จัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย	- เป้าหมาย/ วัตถุประสงค์ร่วม - สมาชิก/สังคม/ผู้คน - กิจกรรมเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ - การเชื่อมโยง	- เอื้ออาทรกัน

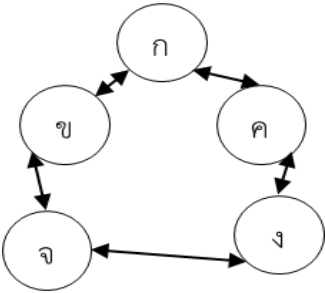
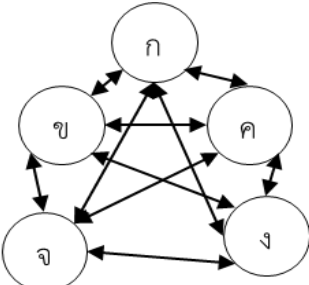
จากความหมายเกี่ยวกับเครือข่ายข้างต้น สรุปได้ว่า เครือข่าย คือ ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน
ทั้งทางตรงและทางอ้อมขององค์ประกอบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคม ชุมชน บุคคล ซึ่งจะมีการดำเนินกิจกรรม
ตามที่วางเป้าหมายไว้ โดยกิจกรรมต่างๆ นั้น ต้องตอบวัตถุประสงค์ของเครือข่ายให้ได้ มีลักษณะ
การประสานงานกัน และอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่จะต้องมีเอกภาพ การยอมรับซึ่งกันและกันของสมาชิก และ
ความเป็นพลวัตรของเครือข่าย มีความยืดหยุ่น และมีความสามารถในการต่อรอง

2.2 รูปแบบของเครือข่าย (Network Pattern)

Hollingshead (2012) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับรูปแบบของเครือข่าย ซึ่งที่สำคัญมีอยู่ 5 รูปแบบ
ดังรายละเอียดเนื้อหาที่ได้สรุปไว้ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 รูปแบบของเครือข่าย ตามแนวคิดของ Hollingshead

รูปแบบ	เนื้อหา	ภาพประกอบ
เครือข่ายแบบล้อ (wheel pattern)	เป็นลักษณะการสื่อสารเพียง 2 ระดับ คือ มีศูนย์กลางการติดต่อเชื่อมประสาน และเป็นการเชื่อมต่อระหว่างตัวบุคคล เช่น ก เป็นศูนย์กลาง เพื่อประสานงานกับ ข และ ค ทั้งนี้ ข และ ค มีการติดต่อและประสานงานกับ ก ซึ่งเป็นศูนย์กลาง แต่ ข และ ค ก็ไม่ได้ประสานงานกันเอง เป็นต้น	 เครือข่ายแบบล้อ
เครือข่ายแบบโซ่ (chain pattern)	จะเป็นลักษณะของการสื่อสารที่เป็นการเชื่อมโยงระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ตัวอย่างเช่น ก และ ข รู้จักและมีการสื่อสารกัน ข และ ค รู้จักกันและมีการสื่อสารกัน เช่นเดียวกัน ค และ ง รู้จักกันและมีการสื่อสารกัน แต่ว่า ก ไม่รู้จัก และ/หรือไม่ได้สื่อสารกันโดยกับ ค ง หรือ ข ไม่รู้จักกับ ง หรือ ง ไม่รู้จักกับ ก เป็นต้น	
เครือข่ายแบบตัว Y (Y network)	มีลักษณะคล้ายๆ กับรูปแบบเครือข่ายแบบโซ่ เช่น ก รู้จักกับ ข และ ก รู้จักกับ ค และก็รู้จักกับ ง แต่ทั้งนี้ ข ค ง ไม่ได้รู้จักกันเลย แต่ ง ก็รู้จักกับ จ และ จ ก็รู้จักกับ ฉ แต่ ง กับ ฉ ไม่ได้รู้จักกันเลย	 เครือข่ายแบบตัว Y

รูปแบบ	เนื้อหา	ภาพประกอบ
เครือข่ายแบบวง (cycle network)	เป็นลักษณะที่สมาชิกรู้จักกันสองทาง แต่ไม่รู้จักกันทั้งหมด เช่น ก รู้จักกับ ข และ ค แต่ไม่รู้จักกับ ง เป็นต้น	 เครือข่ายแบบวง
เครือข่ายแบบทุกช่องสัญญาณ (All - channel)	ลักษณะนี้ สมาชิกของเครือข่ายทั้งหมด รู้จักกัน และมีการติดต่อสื่อสารกันทุกๆ คน หรือทุกๆ กลุ่ม	 เครือข่ายแบบทุกช่องสัญญาณ

จากตารางที่ 3 เกี่ยวกับรูปแบบเครือข่ายตามแนวคิดของ Hollingshead นั้น จะเห็นได้ว่าเป็นมุมมองรูปแบบเครือข่ายที่พิจารณาจากการติดต่อสื่อสารของสมาชิกกลุ่ม บุคคล ของเครือข่ายเท่านั้น

รูปแบบที่น่าสนใจอีกรูปแบบหนึ่ง คือ รูปแบบเครือข่ายแบบผสมผสาน หรือ Mix pattern in Networks โดย Newman (2003) ได้อธิบายไว้ว่า แนวโน้มของเครือข่ายในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นการเชื่อมแบบแนวดิ่ง และมีการถ่ายทอดข้อมูลเป็นลำดับ โดยรูปแบบเครือข่ายดังกล่าวจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเป็นหลักกว่ามีเป้าหมายอย่างไร โดยเครือข่ายลักษณะนี้จะเป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเป็นที่ตั้ง โดยอาศัยวัฒนธรรมขององค์กร หน่วยงาน หรือสังคมนั้นๆ เช่น บางสังคมให้ความสำคัญเรื่องของความอาวุโส ก็จะเป็นบุคคลที่มีความอาวุโสเป็นลำดับขั้นต้นของเครือข่าย จากนั้นก็จะเรียงลำดับลงมาเรื่อยๆ เป็นต้น

Jackson (2010) ได้กล่าวไว้ว่า เครือข่ายทางสังคมนั้น เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยพฤติกรรมของมนุษย์อยู่แล้ว หากแต่เพียงมีการจัดเรียงกันอย่างเป็นระบบ และมีการวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ ในเครือข่ายเท่านั้นเอง ทั้งนี้ รูปแบบเครือข่ายดังกล่าวนี้เกิดขึ้นโดยวัตถุประสงค์ใดๆ ตามที่สังคมต้องการ โดยแสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยน การแบ่งปันซึ่งกันและกัน เช่น ความรู้ เป็นต้น

เป็นที่น่าสนใจว่า รูปแบบของเครือข่ายนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการวิเคราะห์รูปแบบโดยการสร้างความสัมพันธ์ของความเชื่อมโยงโดยใช้การสื่อสารเป็นหลัก โดยอาศัยตัวองค์ประกอบด้านกิจกรรมเข้ามาร่วมเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงสมาชิกให้อยู่ในเครือข่าย ซึ่งรูปแบบเหล่านี้ก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายนั้นๆ อีกด้วย

2.3 ลักษณะเครือข่ายความรู้

ตามรายละเอียดเกณฑ์การประเมินของเครือข่ายความรู้ของ The International Institute for Sustainable Development (2004) ที่มีการพิจารณาจาก 3 ปัจจัยหลักในการดำเนินการ ซึ่งสามารถสะท้อนถึงความเป็นลักษณะเครือข่ายความรู้ ได้แก่

- 1) มีข้อตกลงในการร่วมมือดำเนินการด้านใดด้านหนึ่ง และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
- 2) มีข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders)
- 3) เป็นลักษณะการจัดการเครือข่าย ที่มีโครงสร้างหน้าที่ มีการดำเนินกิจกรรมระหว่างองค์กร

และหน่วยงานร่วมกัน

จากลักษณะเกณฑ์ดังกล่าวนี้ สามารถตีความได้ว่า ตัวเนื้อหาของเครือข่ายความรู้จะเป็นการร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องระหว่างผู้สร้างและผู้ใช้ หรือเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และมีข้อตกลงร่วมกัน รวมถึงมีโครงสร้างของเครือข่ายด้านนั้นๆ อีกด้วย

เนื้อหาในเอกสารของ Center for Technology in Government (2011) ได้รายงานไว้ในเรื่องของการสร้างเครือข่ายความรู้ข้ามประเทศต่อการรับมือปัญหาของโลก โดยรายงานดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารที่เป็นเนื้อหาของความรู้ เทคโนโลยี และแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งบางอย่างอาจเป็นการข้ามวัฒนธรรม และขอบเขตของประเทศชาติ ทั้งนี้ เนื้อหาดังกล่าวนั้นได้มีการกล่าวถึงลำดับชั้นของบริบทความรู้ที่ข้ามประเทศไว้เป็น 3 ลำดับชั้น ซึ่งแต่ละชั้นนั้นจะมีปัจจัยต่างๆ ที่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องและปฏิสัมพันธ์กันในหลายประการ ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ลำดับชั้นของบริบทเครือข่ายความรู้ข้ามประเทศ

ระดับชั้น	ปัจจัย
บริบทของประเทศ	วัฒนธรรม
	นโยบายที่สนับสนุน
	กฎหมายและนโยบาย
	ภาษา
บริบทขององค์กร	เป้าหมายและการได้ประโยชน์ร่วมกัน
	ความศรัทธาและความสัมพันธ์กันในอดีต
	การได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร
	การเข้าใจความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น
	การเข้าใจถึงต้นทุนและผลกำไร
	วัฒนธรรมองค์กร
	ภาวะผู้นำ
	การให้อำนาจและโครงสร้างลำดับชั้นที่ชัดเจน
	ระเบียบและขั้นตอน
	ความสามารถในการนำไปใช้ประโยชน์
	ประเภท
	คุณค่า/มูลค่า

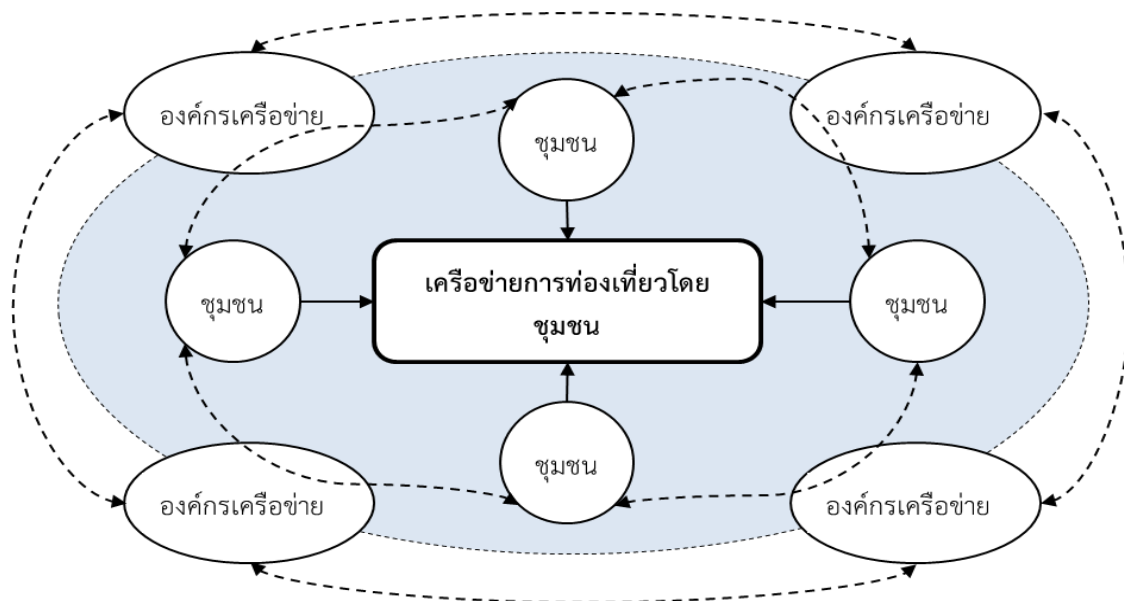
ระดับชั้น	ปัจจัย
บริบทของความรู้และข้อมูลข่าวสาร	ความเฉียบแหลม
	การรักษาความลับ
	ระดับการรักษามาตรฐาน
	สถานะที่ฝังตัว (การรับรู้แบบคนภายใน)
	ความสามารถในการประมวลผล
	ลักษณะของเทคโนโลยี

ในงานเขียนของ Allee (2000) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “ความรู้และการเรียนรู้ ถือเป็น ยุทธศาสตร์ใหม่ที่สำคัญอย่างยิ่งขององค์กร” โดยที่การเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ นั้น จะต้องเป็นลักษณะ การแพร่กระจายความรู้จากแหล่งหนึ่งไปสู่แหล่งหนึ่ง โดยมีการสื่อสารที่เป็นการเชื่อมโยงกัน

ดังนั้น จะพบว่าเครือข่ายความรู้นั้น เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการความรู้และถ่ายทอด และ/ หรือแลกเปลี่ยนและสื่อสารความรู้จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งไม่มีขอบเขตตายตัวและแน่นอน และการถ่ายทอดนั้นจะได้รับการตอบสนองหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่ทำการรับข้อมูลว่ามีความเหมาะสมและ มีความสอดคล้องกับบริบทขององค์กร หน่วยงาน หรือชุมชนของตนเองหรือไม่เพียงใด

2.4 เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน

สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและ กีฬา (2550) ได้จัดทำหนังสือเรื่อง “CBT Network Handbook” หรือ “คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดย ชุมชน” ซึ่งส่วนหนึ่งในหนังสือได้กล่าวไว้ว่า “ในขณะที่เราพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปนั้น ชุมชนอื่นๆ ทั้งใกล้และไกล ต่างก็พากันหาหนทางในการพัฒนาตนเองเช่นกัน โดยการอนุรักษ์รักษาเพื่อหล่อเลี้ยงวิถี ชีวิตของคนในชุมชน ในรูปแบบของแหล่งอาหาร แหล่งเรียนรู้ แหล่งสืบสานประเพณี วัฒนธรรม ความ เชื่อ และแหล่งหารายได้จากการท่องเที่ยว จึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หรือชุมชนอื่นๆ ที่มี ลักษณะบางอย่างใกล้เคียงกัน มาร่วมกันคิด เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทักษะ การเรียนรู้ระหว่าง กัน ขยายโอกาส ประสบการณ์ การเรียนรู้ให้กว้างขวาง สร้างความเข้าใจ รวมถึงการมีข้อตกลงร่วมกันใน รูปแบบต่างๆ ทางวิชาการเรียกว่า “เครือข่าย” นั่นเอง ซึ่งเครือข่ายในที่นี้ อาจจะเป็นเครือข่ายการอนุรักษ์ เครือข่ายการจัดการ หรือเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวก็ได้” ซึ่งจากเนื้อหาดังกล่าว สามารถสรุป ความสัมพันธ์ ได้ดังรายละเอียดในภาพที่ 2



ภาพที่ 2 เครือข่ายการทอ่งเทียวโดยชุมชน

ที่มา: สำนักงานพัฒนาแหล่งทอ่งเทียว สำนักพัฒนาการทอ่งเทียว กระทรวงการทอ่งเทียวและกีฬา (2550)

จากการศึกษาของ นพศักดิ์ และคณะ (2555) ได้อธิบายถึงปัญหาในการปฏิบัติงานและความต้องการพัฒนาตนเองของสมาชิกกลุ่มเครือข่ายการทอ่งเทียวโดยชุมชน จังหวัดสตูล โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ สมาชิกกลุ่มเครือข่ายการทอ่งเทียวโดยชุมชนจังหวัดสตูล ที่รับผิดชอบงานทางด้านการทอ่งเทียว ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมปัญหาในการปฏิบัติงานของสมาชิก อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.95) ความต้องการในการพัฒนาตนเอง อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.16) และความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงานกับความต้องการในการพัฒนาตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง

การศึกษาของ ชลัษณ์รัตน์ (2554) ได้ทำการศึกษถึงการพัฒนารูปแบบองค์กรเครือข่ายการทอ่งเทียวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า มีการดำเนินการด้านความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีตัวแทนองค์กรภาครัฐและเอกชน เข้าร่วมองค์กรในรูปแบบองค์กรเครือข่ายด้านการทอ่งเทียว โดยตั้งชื่อว่า “ศูนย์อำนวยการบ้านเล้าลือ เล้าเน้ง และเพชรดา” มีการจัดสายงานเป็นกลุ่ม โดยทุกกลุ่มจะมีคณะกรรมการดูแลรับผิดชอบ และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มอาชีพทอ่งเทียวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม 4 ชน” และดำเนินการจัดให้มีสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ลานการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน พิพิธภัณฑสถานนิทรรศการวิถี 4 ชน เฝ้า อาคารผลิตผ้าทอและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สวนไม้ดอกไม้ประดับ สวนสมุนไพร สวนไร่ชา และไร่กาแฟ

Timur (2012) ได้วิเคราะห์ถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการทอ่งเทียวในเมือง ภายใต้มุมมองด้านเครือข่าย โดยเขาคิดว่า แนวคิดที่จะต้องนำมาวิเคราะห์เครือข่ายดังกล่าวนี้ ต้องมีความสัมพันธ์กันในองค์ประกอบของความสัมพันธ์ที่เป็นโครงสร้าง และไม่เป็นโครงสร้าง ซึ่งต้องอาศัยการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีเป้าหมายเพื่อการยกระดับและการปรับปรุงการทอ่งเทียวเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนที่มาเทียว ตลอดจนผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยเกณฑ์การใช้วัดก็คือ รูปแบบของเครือข่าย ความถี่ ความเข้มข้นของการประสานงานในเครือข่าย ตลอดจนความหนาแน่นของสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งจะสามารถบอกได้ถึงความยั่งยืนของเครือข่ายต่างๆ

เหล่านั้นด้วย ทั้งนี้ Baggio (2008) ยังได้เสนอแนวคิดเพิ่มเติมอีกว่า การสื่อสารทางด้าน Social Network ก็เป็นหนึ่งใน การสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

Overseas Development Institute (2010) ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับเรื่องของการท่องเที่ยว Rural Community-based Tourism in Central America ไว้ได้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ เกิดจากช่วงปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่ผ่านมาจนกระทั่งคนส่วนใหญ่หันเหจากความยากจน ซึ่งการท่องเที่ยว ถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ใช้เพื่อการพัฒนาและลดความเหลื่อมล้ำภายในสังคม ทั้งนี้ การท่องเที่ยวชนบทโดยชุมชนนั้น เป็นการนำเสนอจุดเด่นของพื้นที่ของตนเอง โดยเฉพาะเรื่องวิถีการเกษตรที่ได้เข้ามาดึงดูดผู้คนให้เข้ามาท่องเที่ยว และตัวเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้นจึงมีบทบาทหลักในเรื่องของการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ รวมถึงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินงานที่ผ่านมา ทั้งยังเป็นการสร้างความตระหนักต่อการพิจารณาถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ชุมชนของตนเอง ซึ่งถือเป็นการเฝ้าระวังท้องถิ่นในอีกทางหนึ่งด้วย

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่า เครือข่าย คือหน่วยการดำเนินงานที่มีกิจกรรมและเป้าหมายร่วมกัน โดยสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยง การแลกเปลี่ยน ตลอดจนการพึ่งพากันในทางใดทางหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมประสานโดยหน่วยความรู้ การสื่อสาร การถ่ายทอดภายใต้เงื่อนไขการยอมรับซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เครือข่ายการท่องเที่ยวจึงกลายเป็นรูปแบบการเชื่อมโยงเรื่องราว เนื้อหา กิจกรรม ภายใต้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ โดยการแลกเปลี่ยนดังกล่าวนี้จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่ร่วมกัน และมีการจัดการผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม รวมถึงเป็นการส่งเสริมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้นอีกด้วย

2.5 การสร้างเครือข่าย

ในเอกสารของ Conant (2011) ได้รายงานไว้ใน Harvard Business Review เกี่ยวกับเรื่อง การสร้างเครือข่าย โดยในเนื้อหานี้จะเป็นการดำเนินงานเพื่อสานความสัมพันธ์กับองค์กร หรือบุคคลอื่นๆ ของผู้ที่สร้างเครือข่ายนั้นๆ ซึ่งมีอยู่ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การจำแนกกลุ่มเครือข่าย เนื่องจากกระบวนการนี้ คือการวางเป้าหมายซึ่งจะเป็นการสร้างวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้ ในลักษณะของกลุ่มหรือเครือข่าย และ/หรือครอบคลุมถึงองค์กรนั้น อาจจำเป็นที่จะต้องจำแนกลักษณะของเครือข่าย และลักษณะขนาดของเครือข่ายว่าเป็นขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ และเครือข่ายเหล่านี้มีเงื่อนไขของการเป็นสมาชิกองค์กรหรือไม่ อย่างไร

2. ถามความคิดเห็น แน่นอนว่าการสร้างเครือข่ายนั้น จำเป็นจะต้องสร้างความร่วมมือและการดำเนินงานร่วมกัน ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องมีข้อมูลเบื้องต้นของสมาชิก หรือมีการสอบถามที่มาที่ไปหรือความต้องการเข้าร่วมเครือข่ายก่อนเพื่อให้ทราบถึงเงื่อนไขและความต้องการของสมาชิกที่จะเข้าร่วมในเครือข่ายอีกด้วย

3. ติดตามสมาชิกอย่างรวดเร็ว เมื่อมีการทำการตกลงในการเป็นเครือข่ายร่วมกันแล้วนั้น ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการติดตามและสอบถามสมาชิกที่เข้าร่วมเป็นเครือข่าย เนื่องจากจะเป็นการสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน

4. ติดตามสมาชิกเป็นประจำผ่านทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) ทั้งนี้ การติดต่อสมาชิกผ่านทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์นั้น จะเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความห่วงใยของสมาชิก โดยเนื้อหาอาจเป็นเพียงการแจ้งข้อมูลเพื่อให้รู้ หรือให้รับทราบความเคลื่อนไหวของตัวสมาชิกเครือข่ายอีกด้วย

5. การรักษาสมาชิกเครือข่ายไว้ให้ได้มากและนานที่สุด ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่ากลุ่มหรือเครือข่ายนั้นมีความเป็นพลวัต (dynamic) ซึ่งขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้ร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายนั้น ทั้งนี้ การที่จะรักษาสมาชิกภาพของเครือข่ายไว้ให้ได้ยาวนานนั้น จำเป็นต้องมีความจริงจัง มีการสนับสนุนสมาชิกเครือข่ายในเรื่องต่างๆ และมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง ให้ทุกคนได้มีโอกาสการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่าย ไว้ว่าในกระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายนั้น ถือเป็นเรื่องที่จะต้องใช้ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก กล่าวคือ ภายในตัวชุมชนนั้น สมาชิกในชุมชนเองจะต้องมีความต้องการและมองเห็นถึงความสำคัญหรือความจำเป็นในการมีเครือข่าย หรือการสร้างเครือข่ายหรือการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย และต้องพร้อมให้ความร่วมมือเมื่อเข้าร่วม การมีระบบตัวแทนที่สามารถนำปัญหา/ความต้องการของสมาชิกในชุมชนตนเองเพื่อนำเสนอสู่เวทีของเครือข่าย และตัวแทนสมาชิกชุมชน สามารถถ่ายทอดเรื่องราวความก้าวหน้าให้สมาชิกชุมชนได้รับทราบอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยภายนอก อาจมีหลายปัจจัย แต่ปัจจัยสำคัญคือ หน่วยงานพี่เลี้ยง ว่ามีความรู้ ความต่อเนื่อง ความจริงใจ และมีกระบวนการทำงานที่มุ่งสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายมาน้อยเพียงใด

สิ่งหนึ่งที่ต้องตระหนักในกระบวนการสร้างเครือข่าย คือ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ร่วม 2) มีสมาชิก 3) มีการเชื่อมโยงติดต่อสื่อสาร และ 4) การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการต่างๆ นั้น ไม่สามารถดำเนินการได้โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากภายในกลุ่มหรือตัวบุคคลนั้น ก็มีทิศทางการทำงานภายในหรือกิจกรรมภายในอยู่แล้ว ดังนั้น การหาจุดร่วมเพื่อการวางเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกันของความเป็นเครือข่ายนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำมาสู่กระบวนการขยายผลเป็นกลไกการเชื่อมโยงเครือข่าย ทั้งนี้ ส่วนใหญ่การกำหนดโครงสร้างของเครือข่ายที่ผ่านมานั้น จะพบว่า เป็นลักษณะของการดำเนินงานในเชิงบริหารมากกว่าเน้นกระบวนการสร้าง และ/หรือการพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความยั่งยืน

2.6 ประโยชน์ของเครือข่าย

เครือข่าย เมื่อเกิดขึ้นในสถานการณ์หรือกลุ่มใดๆ แล้วนั้น แน่แน่นอนที่สุดว่าจะเป็นการสร้างโอกาสในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ และ/หรือข้อมูลข่าวสาร เพื่อการบริหารทรัพยากรของตนเองภายในหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชนของตนเอง และแน่นอนว่าสมาชิกในเครือข่ายนั้น อาจจะประสบความสำเร็จไม่เท่าเทียมกัน แต่สมาชิกในเครือข่ายนั้นก็มีโอกาสได้รับทราบข้อมูลเพื่อสามารถนำมาใช้และหรือตัดสินใจได้ภายในกลุ่มสมาชิกหรือองค์กรของตน (Krebs & Holley, 2006) ซึ่ง Allee (2000) ก็ยังได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า การมีเครือข่ายใดๆ ขึ้นมาก็คือ ล้วนแล้วต่อส่งผลให้มีการจ้างงานเกิดขึ้น นอกจากนี้ ศิริลักษณ์ (2555) ยังได้กล่าวไว้ส่วนหนึ่งของรายงานว่า “เครือข่ายสังคม ถือเป็นช่องทางการแบ่งปันข้อมูล การขอความช่วยเหลือ การส่งข้อมูลข่าวสารในภาวะวิกฤติ ซึ่งนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนมากมายทั่วโลกในปัจจุบัน” ซึ่งแน่นอนว่าเครือข่ายดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ แต่แนวคิดเชิงประโยชน์ของเครือข่ายนั้น ก็ยังเป็นเรื่องของช่องทางการสื่อสาร การแบ่งปัน และการช่วยเหลือกันอีกทางหนึ่งด้วย

2.7 การวิเคราะห์เครือข่าย

เป็นที่น่าสนใจว่าการวิเคราะห์เครือข่าย ส่วนใหญ่หากเป็นด้านสังคมศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ นั้น จะอธิบายโดยหน้าที่ความสัมพันธ์ (functional) ซึ่งโดยมากจะออกมาเป็นค่าสมการและปรากฏการณ์ แต่ Nguyen et al. (2008) ได้กล่าวประโยคหนึ่งไว้ในรายงานของเขาว่า “การที่จะวิเคราะห์เครือข่าย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงที่สุดนั้น กรอบการวิเคราะห์เป็นสิ่งที่สำคัญกว่าเครื่องมือที่นำมาวิเคราะห์เป็นอย่างยิ่ง” จากเนื้อหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การพัฒนากรอบการวิเคราะห์เครือข่ายนั้น เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งในการวิเคราะห์เครือข่าย และ/หรือองค์กร นอกจากนี้ Edwina (1990) ยังได้แสดงความเห็นว่า การที่จะวิเคราะห์เครือข่ายนั้น อันดับแรกต้องมีกรอบการวิเคราะห์ จากนั้นจำเป็นต้องเห็นตัวแสดง (actors) ก่อนที่จะมาดูความสัมพันธ์ และการกระจายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบตัวแสดง รวมถึงการพิจารณาบทบาทดังกล่าวด้วย ทั้งนี้โดยเฉพาะการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม

ในปัจจุบันมีหลากหลายเครื่องมือที่ช่วยในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องของเครือข่าย โดยฐานความรู้ด้านสถิติ เพื่อการวิเคราะห์ถึงค่าปัจจัยและเครือข่าย (factors analysis & Network analysis) แต่ฐานที่สำคัญในการวิเคราะห์ นั้นก็คือ การสร้างกรอบแนวคิดการวิเคราะห์ภายใต้ความเชื่อมโยงของตัวองค์ประกอบภายในของเครือข่าย ตลอดจนองค์ประกอบภายนอกเครือข่ายที่เชื่อมโยงกัน ที่พร้อมจะแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหว และ/หรือการพัฒนาของเครือข่ายภายใต้เงื่อนไขการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของเครือข่ายที่ดำเนินการจัดตั้งขึ้นอีกด้วย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยข้างต้น ทำให้เข้าใจคำว่า “เครือข่าย” ซึ่งเป็นคำสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น โดยเครือข่ายจะเป็นความสัมพันธ์ของการดำเนินงานที่มีกิจกรรมและเป้าหมายร่วมกันในลักษณะของการเชื่อมโยง การแลกเปลี่ยน ตลอดจนการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีการจำแนกกลุ่มเครือข่ายเพื่อสร้างและกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน ภายใต้ความร่วมมือและดำเนินงานร่วมกันของสมาชิก มีการติดต่อซึ่งกันและกัน มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และมีการติดตามสมาชิก มีกลไกการเชื่อมเครือข่ายผ่านช่องทางต่างๆ เช่น e-mail รวมทั้งมีการรักษาสมาชิกเครือข่ายไว้เพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันให้ได้มากและนานที่สุด และเครือข่ายความรู้ ก็คือรูปแบบหนึ่งของเครือข่ายหลายๆ รูปแบบ โดยเครือข่ายความรู้ จะเป็นลักษณะของการร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้สร้างและผู้ใช้ หรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการความรู้และถ่ายทอด และ/หรือแลกเปลี่ยน และสื่อสารความรู้จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งไม่มีขอบเขตตายตัวและแน่นอน โดยการถ่ายทอดนั้นจะได้รับการตอบสนองหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่ทำการรับข้อมูลว่าเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทขององค์กร หน่วยงาน หรือชุมชนของตนเองมากน้อยเพียงใดหรือไม่

และจากการสังเคราะห์เอกสารข้างต้น ทำให้มองเห็นภาพของเครือข่ายการท่องเที่ยว ซึ่งจะ เป็นรูปแบบการเชื่อมโยงเรื่องราว เนื้อหา กิจกรรม ภายใต้การบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวที่มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน โดยการแลกเปลี่ยนจำเป็นจะต้องขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ร่วมกัน และการจัดการผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม รวมถึงมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ภายใต้ปัจจัยภายใน กล่าวคือ ภายในตัวชุมชนสมาชิกเองต้องมีความต้องการและเห็นความสำคัญหรือความจำเป็นในการมีเครือข่าย และต้องพร้อมให้ความร่วมมือ มีระบบตัวแทนที่สามารถนำปัญหา/ความต้องการของ

สมาชิกนำเสนอสู่เวทีเครือข่าย และตัวแทนสมาชิกสามารถถ่ายทอดเรื่องราวความก้าวหน้าให้สมาชิกในชุมชนรับทราบอย่างต่อเนื่อง และปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจมีหลายปัจจัย แต่ปัจจัยที่สำคัญ คือ หน่วยงานพี่เลี้ยง ว่ามีความรู้ความเข้าใจ มีความต่อเนื่อง ความจริงใจ และมีกระบวนการทำงานที่สร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งหากนำประเด็นดังกล่าวมาใช้ในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ทำให้เห็นได้ว่าต้องให้ความสำคัญในเรื่องของทิศทางของการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มชุมชนเป้าหมายว่าจะเน้นสร้างเครือข่ายในรูปแบบใด ภายใต้การกำหนดและมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีกระบวนการได้มาซึ่งสมาชิกและกลุ่มเครือข่าย มีบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายที่ชัดเจน มีกิจกรรมของเครือข่ายเกิดขึ้น มีโครงสร้างของเครือข่าย การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย การเชื่อมโยงเครือข่ายผ่านกลไกต่างๆ มีการติดตามและการประเมินผล การบริหารจัดการเครือข่าย และเกิดประโยชน์ร่วมกันของเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้นๆ โดยการสร้างเครือข่ายจะดำเนินผ่านกลไก Facilitator เพื่อให้เกิดกิจกรรมเชื่อมโยงสู่การสร้างเครือข่ายร่วมกันจากกระบวนการกลุ่ม

บทที่ 3

การดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการดำเนินงานภายใต้แนวคิดการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งเป็นการดำเนินการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ให้กับกลุ่มผู้นำด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่เป็นกลุ่มชุมชนเป้าหมายของการศึกษานี้ ซึ่งได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาในช่วงระยะเวลา ปี พ.ศ.2557 ที่ได้มีการศึกษาสำรวจศักยภาพของพื้นที่และมีการดำเนินกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนเครือข่ายใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และชุมชน home - stay ของมาเลเซีย มาแล้ว โดยการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย
2. ประชากรและกลุ่มที่ใช้ในการศึกษา
3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย

ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย ภายใต้กรอบการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการสร้างความตระหนักให้กลุ่มชุมชนเป้าหมายของการศึกษานี้ ได้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของเครือข่าย (realization) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่คณะทำงาน (กลุ่ม/องค์กร) สร้างความตระหนักร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาเครือข่าย รวมทั้งเพื่อร่วมพิจารณาองค์กรต่างๆ ที่เห็นว่ามีเหมาะสมในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงานครั้งนี้ โดยการดำเนินการขั้นตอนนี้ จะผ่านคำถามสำคัญๆ ได้แก่

1. วัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมเครือข่าย คืออะไร

2. การสร้างเครือข่ายเพื่อสานความสัมพันธ์กับองค์กรหรือบุคคลอื่นๆ ตามแนวคิดของ Conant (2011) ที่ได้รับไว้ใน Harvard Business Review จะทำอย่างไร (เพื่อเป็นการจำแนกกลุ่มเครือข่าย เพื่อสร้างและกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน ภายใต้ความร่วมมือและดำเนินงานร่วมกันของสมาชิก มีการติดต่อซึ่งกันและกัน มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และมีการติดตามสมาชิก มีกลไกการเชื่อมเครือข่ายผ่านช่องทางต่างๆ เช่น e-mail รวมทั้งมีการรักษาสมาชิกเครือข่ายไว้ เพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมร่วมกันให้ได้มากและนานที่สุด บนฐานความคิดเห็นร่วมของชุมชนกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา)

3. เครือข่ายที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้ควรมีองค์กรหรือหน่วยงานใดเข้ามาส่งเสริมหรือเข้าร่วมบ้าง
4. ชุมชนจะได้รับผลประโยชน์หรือต้องสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย
5. ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายที่กำลังพัฒนาขึ้นนี้ จะมีระยะเวลานานเท่าไร

กระบวนการดำเนินงานของการวิจัยในขั้นตอนนี้ คณะผู้วิจัยจะเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจกับสมาชิกชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกแล้วให้เป็นชุมชนพื้นที่ศึกษา โดยใช้คำถามว่า “เครือข่ายคืออะไร” และ “การท่องเที่ยวโดยชุมชนคืออะไร” จากนั้น ก็ร่วมกันสรุปความหมาย โดยใช้ความหมายของสมาชิกเป็นหลัก โดยที่นักวิจัยเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการพูดคุยกัน หรือเป็นวิทยากรกระบวนการ (facilitators) เมื่อทางกลุ่มสมาชิกได้เข้าใจความหมายของคำว่า “เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน”

เป็นไปในทิศทางเดียวกันแล้ว นักวิจัยจึงค่อยตั้งคำถามต่อว่า “หากจะเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เราคิดว่าจะมีใคร หน่วยงานไหน เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกในเครือข่ายเราบ้าง” ซึ่งคำถามนี้จะพิจารณาถึง หน่วยงาน บุคคล หรือองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนอยากให้ใครเขามาร่วมเป็น เครือข่ายบ้าง ซึ่งขั้นตอนนี้ จะยังไม่ถามถึงบทบาทขององค์ประกอบแต่ละหน่วยงาน เนื่องจากจะใช้เป็น ประเด็นสนทนาในเวทีถัดไป (แต่จะมีการไปเก็บข้อมูลก่อนเพื่อเป็นฐานการวิเคราะห์บทบาทขององค์กร)

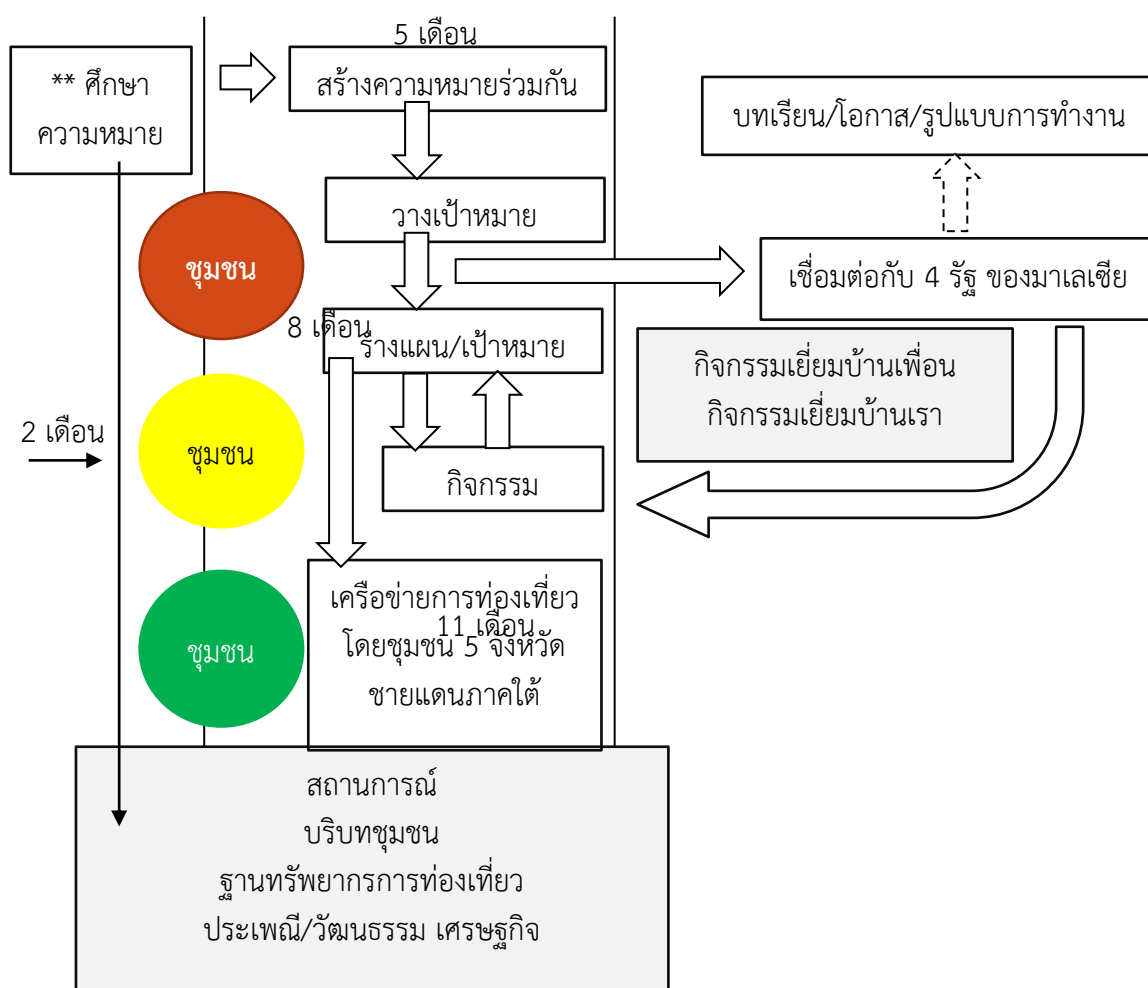
ขั้นตอนที่ 2 ขั้นติดต่อนักท่องเที่ยวที่จะเป็นสมาชิกหรือภาคีเครือข่าย (courtship) หลังจาก ดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 แล้ว ขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนของการติดต่อหน่วยงาน บุคคล หรือองค์กร ที่ สมาชิกเครือข่ายชุมชนเป้าหมายเห็นว่าควรมีส่วนร่วมในสมาชิกเครือข่าย เพื่อชักชวนให้เข้าร่วมเครือข่าย ในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งการรวมเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรมีความร่วมมือเกิดขึ้นในทางใดทางหนึ่ง ดังนั้น จำเป็นต้องสร้างการยอมรับ รวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกัน ถือเป็นขั้นตอนการปลูกจิตสำนึกโดย การให้และแลกเปลี่ยนข้อมูล บทเรียน และสร้างพันธะร่วม ซึ่งเป็นขั้นตอนการเตรียมกลุ่ม (pre - group)

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการสร้างพันธะร่วมกัน (commitment) เป็นขั้นตอนที่องค์กรต่างๆ รวมถึงผู้นำสมาชิกชุมชนเป้าหมาย เข้าสู่การตกลงที่จะทำงานร่วมกันเพื่อร่วมพัฒนาเครือข่ายหรือสร้าง เครือข่ายภายใต้กรอบการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งขั้นตอนนี้จะเริ่มมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อตอบสนอง ความต้องการหรือการแก้ปัญหาบางอย่างที่ชุมชนประสบ ขั้นตอนนี้กลุ่มองค์กรต่างๆ ต้องมีความรู้อย่าง เพียงพอที่จะทำกิจกรรมได้ ทั้งนี้ การดำเนินการที่ผ่านมาในอดีต ได้มีการพาชุมชนเป้าหมายเหล่านี้ไปศึกษา ดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในพื้นที่ของแต่ละชุมชนเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้แล้ว ซึ่งแน่นอนว่า ฐานความรู้ในด้านท้องถิ่น ทุกกลุ่มชุมชนนั้นจะมีชุดความรู้ด้านนี้อยู่แล้ว หากแต่จะต้องเพิ่มกระบวนการ แบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ซึ่งกันและกัน (knowledge and experience sharing)

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ (building) เป็นขั้นตอนการสร้างเครือข่ายที่จะ ปรากฏผลงานที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งเป็นขั้นตอนการทำกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกัน จะมีการตกลงกันในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กำหนด กิจกรรมที่จะทำ จัดวางข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทของสมาชิก รวมทั้งสิทธิและหน้าที่ของ หัวหน้ากลุ่ม เป็นต้น ทั้งนี้ขั้นตอนดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าเป็นขั้นกลุ่มกิจกรรม (action group) ซึ่งเป็น ระดับการสร้างเครือข่าย ที่เรียกว่า formal agreement (โดยเป็นการทดลองพัฒนาความสัมพันธ์เพื่อ พัฒนาต้นแบบเครือข่ายผ่านการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้) และในขณะที่เครือข่ายเริ่มพัฒนาเป็นขั้นตอน ตามลำดับ องค์กรสมาชิกก็ต้องมีการปรับกระบวนการทำงานของตนเอง เพื่อให้อำนวยความสะดวกต่อ เครือข่ายเช่นกัน ทั้งนี้ แต่ละองค์กรหรือชุมชนก็ยังคงเป็นเอกเทศของตนอยู่

ขั้นตอนที่ 5 หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันแล้ว เมื่อผลปรากฏชัดเจน สมาชิกในองค์กรเครือข่ายที่ร่วมวิจัยครั้งนี้ ก็ารู้สึกว่าตนได้รับประโยชน์จากการเข้า ร่วมเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่การเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยของ คณะผู้วิจัยแล้ว ยังสามารถขยายไปสู่การขยายตัวในรูปแบบการขยายกิจกรรม และ/หรือ การขยายกลุ่ม ตามพื้นที่หรือตามลักษณะกิจกรรมในการสร้างเป็นเครือข่ายตามความเหมาะสมในอนาคต โดยระดับของ การสร้างเครือข่ายในขั้นตอนนี้ จะอยู่ในรูปแบบการเข้า “ลงทุน” ในองค์กรใหม่ (minority investment) และการจัดตั้งองค์กรใหม่ร่วมกัน (joint venture) ในรูปแบบองค์กรเครือข่าย

โดยขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายของคณะผู้วิจัย ภายใต้ระยะเวลาของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สามารถสรุปรายละเอียดการดำเนินงาน ได้ดังนี้



3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินงานภายใต้ของฐานทรัพยากรทางการทอ่งเที่ยวและกลุ่มต้นทุนเดิม (ประชากรและกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นชุมชนและพื้นที่ศึกษาเดิมที่ได้ดำเนินการจากแผนงานวิจัยแนวทางการพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับการทอ่งเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้สู่อาเซียนและโครงการส่งเสริมการทอ่งเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัดใกล้เคียงเชิงวัฒนธรรม ภายใต้งบประมาณปี พ.ศ. 2557) จำนวนทั้งหมด 5 ชุมชน ในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของประเทศไทย และชุมชน Home – stay ใน 4 รัฐ ของประเทศมาเลเซีย ได้แก่

จังหวัด (ไทย) / รัฐ (มาเลเซีย)	ชุมชนเป้าหมายที่ทำการศึกษา
จังหวัดสตูล	ชุมชนบากันใหญ่
จังหวัดสงขลา	ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน
จังหวัดปัตตานี	ชุมชนตันหยงลูละ

จังหวัด (ไทย) / รัฐ (มาเลเซีย)	ชุมชนเป้าหมายที่ทำการศึกษา
จังหวัดยะลา	หมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 10
จังหวัดนราธิวาส	หมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 12
รัฐกลันตัน	KubangTelaga
รัฐเปรัก	Kampong Beng
รัฐเคดาห์	Kampong Jeruju
รัฐเปอร์ลิส	Kampong PayaBuring

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ประเด็นคำถามต่างๆ ที่ได้สร้างไว้แบบกึ่งโครงสร้าง สำหรับใช้ในการสอบถามความเห็นและดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการประชุมระดมสมองเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (discussion) โดยการใช้เวทีการประชุมกึ่งทางการ (semi – formal)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบ 2 ทาง คือ เก็บข้อมูลโดยคณะนักวิจัยจากการสังเกตและจดบันทึก และเก็บข้อมูลจากสมาชิกเครือข่ายซึ่งเป็นชุมชนต่างๆ โดยใช้เวทีการประชุมกลุ่มย่อย (group discussion) การประชุมระดมสมอง (brainstorm) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (discussion) โดยใช้เวทีการประชุมกึ่งทางการ (semi – formal) ตลอดจนการสร้างกิจกรรมและวิเคราะห์รายละเอียดร่วมกัน เพื่อเป็นการตรวจสอบความเข้าใจและความถูกต้องระหว่างนักวิจัยและกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ จะเน้นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นหลัก โดยมุ่งเน้นวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ จะอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการวิจัยโดยการพิจารณาภายใต้ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการสร้าง/พัฒนาเครือข่าย การจัดตั้งเครือข่าย
2. กระบวนการได้มาซึ่งสมาชิกและกลุ่มที่มาร่วมเครือข่าย
3. บทบาทหน้าที่ของเครือข่ายที่สร้างขึ้น
4. กิจกรรมของเครือข่าย
5. ลักษณะโครงสร้างเครือข่าย
6. การสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย
7. ลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่ายหรือกลไกการเชื่อมโยง
8. การติดตามและการประเมินผล
9. การบริหารจัดการเครือข่าย
10. ประโยชน์ของเครือข่ายที่สร้างขึ้น
11. การรักษาความเป็นสมาชิกเครือข่าย

ทั้งนี้ ประเด็นต่างๆ ข้างต้น จะใช้ประกอบการวิเคราะห์เพื่อพัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และพัฒนาต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยกับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นหนึ่งในสามโครงการย่อยภายใต้ร่มของแผนงานวิจัยการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และ 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย ภายใต้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่อาเซียนนั้น โครงการวิจัยฉบับนี้เป็นการต่อยอดจากการทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 ซึ่งมุ่งตอบวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่

1. พัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย
2. ศึกษาโอกาสและแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย
3. พัฒนาด้านแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การตอบวัตถุประสงค์ต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นหลักจากการสอบถามความเห็นและดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการประชุมระดมสมองเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (discussion) โดยการใช้เวทีการประชุมกึ่งทางการ (semi – formal) ผ่านคำถามและกิจกรรมรูปแบบต่างๆ เพื่อบูรณาการข้อมูลสู่การนำเสนอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ซึ่งจะเสนอไว้ในบทที่ 5 ต่อไป สำหรับในบทที่ 4 นี้จะเป็นการนำเสนอผลการศึกษาตามประเด็นกิจกรรมและคำถามต่างๆ ที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับใช้สังเคราะห์เป็นข้อสรุปเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ต่อไป

โดยการนำเสนอผลการศึกษาในส่วนนี้ จะแบ่งออกเป็น 7 ส่วนหลักๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ระยะทางของพื้นที่ชุมชน และข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ทำการศึกษา

ระยะทางของพื้นที่ชุมชนที่ทำการศึกษา ถือเป็นประเด็นสำคัญหนึ่งที่มีผลต่อการสร้างเครือข่ายหรือการดำรงอยู่ของเครือข่ายภายหลังการวิจัยครั้งนี้เสร็จสิ้น และจะเป็นปัจจัยหนึ่งสำหรับใช้พิจารณาในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายต้นแบบในครั้งนี้ว่าควรจะออกมาในรูปแบบใด ซึ่งจากการดำเนินการศึกษาทั้ง 5 ชุมชน ที่ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ทำให้เห็นได้ว่า ระยะทางระหว่างชุมชนที่ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อที่จะพัฒนาเครือข่ายนั้น ได้กลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเชื่อมโยงหรือพัฒนาเครือข่ายให้เกิดขึ้นว่าจะจะเป็นเครือข่ายในลักษณะอย่างไร ซึ่งจากการศึกษาพบว่า แต่ละพื้นที่ชุมชน มีระยะทางเชื่อมถึงกันอยู่ระหว่าง 99 กิโลเมตร ถึง 366 กิโลเมตร โดยพื้นที่ชุมชนที่มีระยะทางเชื่อมต่อถึงกันใกล้ที่สุด คือ พื้นที่อำเภอหาดใหญ่ ซึ่งผู้วิจัย

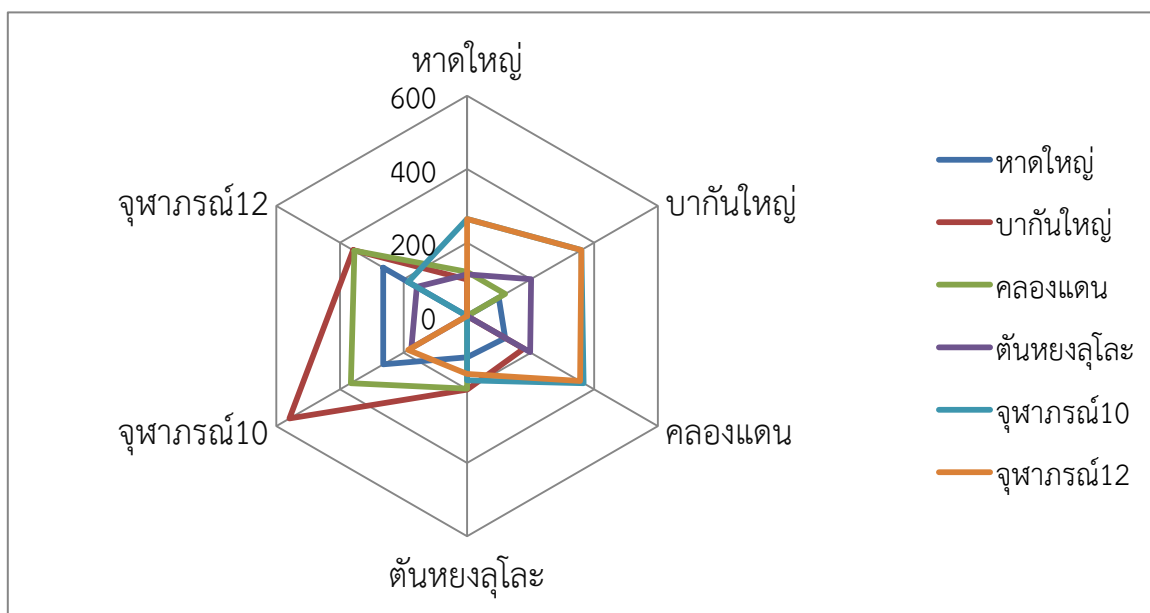
กำหนดขึ้นบนฐานของการเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การคมนาคม และเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ส่งต่อต่างๆ ของนักท่องเที่ยว กับพื้นที่ชุมชนบวกันใหญ่ โดยมีระยะทางอยู่ที่ 99 กิโลเมตร และพื้นที่ไกลที่สุด คือ พื้นที่ชุมชนคลองแดน กับหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 โดยมีระยะทางอยู่ที่ 366 กิโลเมตร ส่วนระยะทางระหว่างพื้นที่ต่อพื้นที่ที่ทำการศึกษาทั้งหมด สามารถแสดงรายละเอียด ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ระยะทางระหว่างพื้นที่ต่อพื้นที่ศึกษา

	หาดใหญ่	บวกันใหญ่	คลองแดน	ตันหยงลุโละ	จุฬาภรณ์พัฒนา10	จุฬาภรณ์พัฒนา12
หาดใหญ่	0	99	120	113	264	264
บวกันใหญ่	99	0	178	201	359	359
คลองแดน	120	120	0	198	366	355
ตันหยงลุโละ	113	201	198	0	175	158
จุฬาภรณ์พัฒนา10	264	359	366	175	0	185
จุฬาภรณ์พัฒนา12	264	359	355	158	185	0

แหล่งข้อมูล: โปรแกรมฟรีออนไลน์ของ Google Map (2015)

และเมื่อนำข้อมูลระยะทางมาวิเคราะห์โดยใช้ภาพแผนภูมิเรดาร์ (kite graph) เพื่อแสดงถึงระยะทางของแต่ละที่ตั้งของชุมชนที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นภาพของปัจจัยด้านระยะทางของแต่ละชุมชนที่เป็นชุมชนตัวอย่างที่ทำการศึกษา เพื่อการพัฒนาต้นแบบเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในครั้งนี้ ว่าจะเป็นจุดเด่นหรือข้อจำกัด และควรดำเนินการสร้างเครือข่ายอย่างไรหรือรูปแบบไหนนั้น ซึ่งจะพบว่า จุดเชื่อมต่อ และ/หรือจุดเริ่มต้นของการเชื่อมต่อประสานไปยังแต่ละพื้นที่ที่ทำการศึกษานั้น อำเภอหาดใหญ่ เป็นพื้นที่ศูนย์กลางที่อยู่ใกล้ที่สุด เมื่อเทียบกับระยะทางของแต่ละพื้นที่ชุมชนศึกษาในการเข้าหากัน ดังรายละเอียดที่แสดงในภาพที่ 3



ภาพที่ 3 ระยะทางระหว่างพื้นที่ชุมชนที่ทำการศึกษา

ในส่วนของคุณสมบัติพื้นฐานของชุมชนที่ทำการศึกษา ก็ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ต้องพิจารณาในการมาร่วมตัวกันเพื่อสร้างเครือข่ายและพัฒนาต้นแบบเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ถือว่ามีส่วนสำคัญต่อการเชื่อมโยงเครือข่ายจากความเป็นปัจจัยภายในของแต่ละชุมชนที่มีทั้งความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ฉะนั้น ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ทำการศึกษานี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับจำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน ศาสนาที่นับถือส่วนใหญ่ ขนาดพื้นที่ชุมชน การประกอบอาชีพ ลักษณะทั่วไปของชุมชน และจุดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเด็นปัจจัยส่วนชุมชนที่สำคัญสำหรับใช้พิจารณาประกอบในการสร้างและพัฒนาต้นแบบเครือข่ายจากการวิจัยครั้งนี้ โดยผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ทำการศึกษาในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้ง 5 ชุมชน สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ทำการศึกษา

รายการ	บากันใหญ่	คลองแดน	ตันหยงลุโล๊ะ	จุฬาภรณ์พัฒนา10	จุฬาภรณ์พัฒนา12
จำนวนประชากร	240	485	7,451	170	256
จำนวนครัวเรือน	52	283	769	76	132
ศาสนา	อิสลาม	พุทธ	อิสลาม	-	อิสลาม
ขนาดพื้นที่ชุมชน*	175,675 ไร่	18,200 ไร่ (ทั้งตำบล)	6,250 ไร่ (ทั้งตำบล)	12,568 ไร่	3,500 ไร่
การประกอบอาชีพ	ประมง และ	เกษตรกร ทำนา	การทำประมง ทำสวนยาง	สวนผลไม้ และ	สวนผลไม้ และ

รายการ	бакันใหญ่	คลองแดน	ตันหยงลุโละ	จุฬาภรณ์พัฒนา10	จุฬาภรณ์พัฒนา12
	มีสวนยาง สวนมะพร้าว	เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย ในตลาดน้ำ		สวนยางพารา	สวนยางพารา
ลักษณะทั่วไป ของชุมชน	เป็นชุมชน มุสลิมทั้งหมด มีระบบ สาธารณูปโภค พื้นฐานครบ ภาษาที่ใช้เป็น ภาษามลายู และภาษาไทย	เป็นชุมชน ชาวไทยพุทธ มีสาธารณูปโภค พื้นฐานครบถ้วน การคมนาคม สะดวก	เป็นชุมชน ชาวมุสลิม อยู่ใกล้กับ ตัวเมือง สาธารณูปโภค พื้นฐานครบ	เป็นพื้นที่ป่า และอากาศดี	เป็นพื้นที่ ติดกับอุทยาน แห่งชาติ ฮาลาบารา และมีธารน้ำ รวมถึง มีการร่อนทอง
จุดเด่น ของสถานที่ ท่องเที่ยว	พื้นที่เป็นเกาะ และมีสันดอน ของหิน ลาดยาว ที่ชื่อว่า สันหลังมังกร เป็นชุมชนที่ กระจายตัว อยู่บนเกาะ	มีตลาดน้ำ และโฮมสเตย์	มัสยิดเก่า กรือเซะ ฮวงซุ้ยเจ้าแม่ ลิ้มกอเหนี่ยว	พื้นที่ป่า ประวัติศาสตร์	พื้นที่ป่า แหล่งน้ำ ประวัติศาสตร์

4.2 ความหมายของเครือข่าย ในมิติมุมมองแต่ละชุมชนของพื้นที่ศึกษา

นอกเหนือจากนิยามความหมายของคำว่าเครือข่าย ที่มีนักวิชาการและองค์กรต่างๆ ได้ระบุไว้ อย่างหลากหลาย ดังที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ไว้ดังรายละเอียดในบทที่ 2 ซึ่งเป็นฐานของการศึกษาครั้งนี้ จากการไปชักชวนผู้นำชุมชน และผู้ทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาสนทนากลุ่มย่อย (group discussion) ในมิติด้านความหมายของคำว่าเครือข่าย ว่ามีความหมายว่าอย่างไร ซึ่งเป็นความหมายในมิติของชาวบ้านหรือคนในชุมชนที่มาร่วมพัฒนาเครือข่าย เพื่อที่จะค้นหามุมมองและความเข้าใจของสมาชิกในชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาครั้งนี้ว่า มีความคิดเห็นต่อคำว่าเครือข่ายอย่างไร หรือหมายถึงอะไร เพื่อที่ทางคณะผู้วิจัยจะได้ประเมินได้ว่า ชุมชนมีความเข้าใจต่อคำว่าเครือข่าย ซึ่งถือเป็นคำสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ว่ามีมากน้อยแค่ไหน รวมทั้งยังเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันในนิยามของคำว่าเครือข่ายระหว่างผู้วิจัยกับชุมชนพื้นที่ศึกษาอีกด้วย ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการดำเนินงานวิจัยในขั้นต่อไป เนื่องจากการแสวงหารายละเอียดในประเด็นนี้ จะเป็นตัวบ่งชี้ให้ทราบถึงองค์ประกอบของเครือข่ายที่พึงมีของแต่ละชุมชน เพื่อให้เห็นถึงจุดเชื่อมโยงของเนื้อหา และการที่จะนำไปสู่ประเด็นชวนวิเคราะห์ และเชื่อมโยงเครือข่ายต่อไป ซึ่งทั้ง 5 ชุมชน ได้ให้ข้อมูลไว้ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ผลการสนทนากลุ่มย่อยเรื่องความหมายของเครือข่าย ในมิติมุมมองแต่ละชุมชนของพื้นที่ศึกษา

	ชุมชน ปากันใหญ่	ชุมชน คลองแดน	ชุมชน ตันหยงลุโละ	จุฬารณณ์ พัฒนา 12	จุฬารณณ์ พัฒนา 10
ประเด็น	- กลุ่ม, ทีมงาน - องค์กร - มีสมาชิก - โยงใยหากัน - การเกาะกลุ่มสมาชิกชุมชน - การติดต่อกันระหว่างกลุ่ม - การพึ่งพากัน - การรู้จักเพื่อนต่างพื้นที่ ชุมชนอำเภอ จังหวัด - ความรัก และสามัคคีที่มีต่อผู้อื่น	- สิ่งเหมือนกันมาเชื่อมโยงกัน - แลกเปลี่ยนกัน - เป็นเพื่อนกัน - องค์กรต่างๆที่มีความคิดเป็นแนวเดียวกัน - การรวมกลุ่ม - ความผูกพัน/บุคคลที่สามารถให้การช่วยเหลือเราได้	- กลุ่ม, สมาชิก - มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน - มีลักษณะการแลกเปลี่ยนทางความคิด - มีการพบปะ มีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน - การมีกิจกรรมที่ดำเนินการที่ใกล้เคียงกัน - มีการแบ่งปัน - ร่วมกันเรียนรู้ประสบการณ์	- มีการทำงานร่วมกับองค์กรอื่นๆ - การร่วมมือกัน - มีหลายองค์กรมาร่วมมือกันทำงาน - การรวมตัวกัน - การมาร่วมกันแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน - การเชื่อมโยง	- มีลักษณะการติดต่อระหว่างกัน และมีการประชาสัมพันธ์ - เครือญาติ - พรรคพวก - Facebook - เครือข่ายต้องมืบทบาทหน้าที่ของสมาชิกและมีหน้าที่ - มีการทำงานร่วมกัน - มีการเสียสละ (ช่วยเหลือกัน)
เนื้อหา	ประเด็นนี้จะพบว่า เครือข่ายคือ กลุ่มหรือทีมองค์กร รวมถึงสมาชิกที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นก่อน จากนั้นจึงมีการเชื่อมโยงเครือข่ายที่เป็น การเชื่อมโยงเข้าหากัน และสามารถพึ่งพากันได้ มีความรัก สามัคคีกันภายในเครือข่าย	ประเด็นนี้แสดงให้เห็นถึงคำว่า เครือข่ายนั้นจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความ เป็นคนภายในด้วยกัน และมีกลุ่มที่มากกว่า 1 กลุ่ม มีความผูกพันกันเป็นเสมือนเพื่อน ที่สามารถมาร่วมแลกเปลี่ยนเรื่องความรู้ เนื้อหา ประสบการณ์ ให้แก่กัน รวมถึง องค์กร และหน่วยงานที่เข้ามาสัมพันธ์หรือ	คนหนึ่งคน มาประสานกับอีกคนหนึ่งคน เพื่อจะดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ถ้าเป็นในด้านของการท่องเที่ยว โดยชุมชน ก็จะ เป็นในลักษณะของชุมชนด้านการท่องเที่ยว ของแต่ละแห่ง มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มีการพบปะ ปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจอยู่กันต่างพื้นที่ โดยอาศัย	ประเด็นนี้เมื่อจำแนกออกมาเป็นชุดเนื้อหา ก็พบถึง กิจกรรมความสัมพันธ์ หน่วยงาน และ องค์กรร่วมอื่นๆ ที่มีลักษณะการประสานงานกัน และได้นำมาซึ่ง การร่วมมือกัน ในการทำงาน อย่างไม่อย่างหนึ่ง ทั้งนี้ อาจเป็นลักษณะการแลกเปลี่ยนเชิงข้อมูลข่าวสาร หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกัน	ประเด็นนี้เมื่อจำแนกจะพบว่า มีการสื่อสารระบบเครือข่าย ซึ่งต้องผูกพันกัน มีความสัมพันธ์กัน ตลอดจน เครือข่ายสังคมเสมือน หรือเป็น เครือข่ายทางสังคมออนไลน์ เป็นการสื่อสารที่กระจายตัวออกจากบุคคล สู่อีกบุคคล หรือ การประสานกัน “ปากต่อปาก” ซึ่งองค์ประกอบของเครือข่าย

	ชุมชน бакันใหญ่	ชุมชน คลองแดน	ชุมชน ตันหยงลุโละ	จุฬารณ พัฒนา 12	จุฬารณ พัฒนา 10
		เกี่ยวข้องกันนั้น จะต้องมีการ แบ่งปันซึ่งกันทั้ง ผลประโยชน์ และการแก้ไข ปัญหาร่วมกัน	การทำกิจกรรม ใดกิจกรรมหนึ่ง ที่มีเหมือนกันมา ช่วยเหลือและ ร่วมดำเนินการ ตลอดจนกลุ่ม คนที่สามารถ เข้าใจประเด็น มีประสบการณ์ และความสนใจ ในเรื่องใดเรื่อง หนึ่ง เหมือนกัน		ต้องมีบทบาท หน้าที่ที่ช่วย เชื่อมประสาน ให้เกิดลักษณะ การดำเนินการ หรือกิจกรรมที่ เป็นรูปธรรม

4.3 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในมิติมุมมองแต่ละชุมชนของพื้นที่ศึกษา

นอกเหนือจากนิยามความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีนักวิชาการและองค์กรต่างๆ ได้ระบุไว้อย่างหลากหลาย ดังที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ไว้แล้วดังรายละเอียดบทที่ 2 ซึ่งเป็นฐานของการศึกษาครั้งนี้ จากการไปชวนตัวแทนหรือผู้นำชุมชนต่างๆ และผู้ทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาสนทนา กลุ่มย่อย (group discussion) ในมิติด้านความหมายของคำว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ว่ามีความหมายว่าอย่างไร ซึ่งเป็นความหมายในมิติของชาวบ้านหรือคนในชุมชนที่อยู่ในชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนเองอย่างแท้จริง เพื่อที่จะค้นหามุมมองและความเข้าใจของสมาชิกในชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายศึกษาว่ามีความคิดเห็นต่อคำว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างไร หรือหมายถึงอะไร เพื่อที่ทางผู้วิจัยจะได้ประเมินได้ว่า ชุมชนมีความเข้าใจต่อคำว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งถือเป็นคำสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ว่ามีมากน้อยแค่ไหน รวมทั้งยังเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันในนิยามของคำว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน ระหว่างผู้วิจัยกับชุมชนพื้นที่ศึกษา ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการดำเนินงานวิจัยขั้นต่อไป เนื่องจากการแสวงหาประเด็นนี้จะเป็นตัวบ่งชี้ให้ทราบถึงทัศนะของคนในชุมชนที่ได้มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเขาคิดเห็นอย่างไร ซึ่งเงื่อนไขของการแสดงความคิดเห็นต่อความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในครั้งนี้ผู้วิจัยจะไม่ได้ตีกรอบความหมายใดๆ ทั้งสิ้น เนื่องจากต้องการให้สมาชิกบอกถึงว่า คำดังกล่าวมีความหมายอย่างไร เพื่อให้เห็นถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในมิติมุมมองของชุมชนอย่างแท้จริง ดังรายละเอียดผลการศึกษาแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในมิติมุมมองแต่ละชุมชนของพื้นที่ศึกษา

	ชุมชน ปากันใหญ่	ชุมชน คลองแดน	ชุมชน ตันหยงลูโละ	จุฬารักษ์ พัฒนา 12	จุฬารักษ์ พัฒนา 10
ประเด็น	- การจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ - ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตัวเองได้ - การอนุรักษ์ในทรัพยากรของชุมชนและเกิดความสามัคคีของคนในชุมชน	- บริหารจัดการโดยชุมชน/เพื่อชุมชน - ชุมชนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ เพื่อประโยชน์ของชุมชนโดยมุ่งให้เกิดการท่องเที่ยว - ร่วมกันรักษาหวงแหนชุมชนและสามัคคีกัน	- การรวมตัวกันของคนในชุมชนเพื่อทำงานด้านท่องเที่ยว - ทำหน้าที่เป็นแม่ครัวชุมชน - ชุมชนร่วมกันกำหนดทิศทางวางแผน จัดการประสานงานในเรื่องท่องเที่ยวในพื้นที่	- กิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนได้เสนอวิถีชีวิตประเพณีในหมู่บ้าน - กิจกรรมชุมชน เช่น การเดินป่า การเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ สวนไม้ดอกทางเมืองหนาว ร่องรอยอนุสรณ์สถานประวัติศาสตร์	- กิจกรรมของชุมชนที่เป็น การอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน - การนำเสนอทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต - สร้างความสามัคคี / ตั้งเป้าหมายร่วม
เนื้อหา	เป็นเรื่องของการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยท้องถิ่น โดยคนในชุมชนเป็นผู้ร่วมดำเนินงานร่วมรับผิดชอบ โดยมีเป้าหมายเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม และเป็นการกระจายรายได้ในชุมชน ชุมชนมีกิจกรรมการดำเนินงานร่วมกัน และเกิดความสามัคคีของคนในชุมชน	การดำเนินงานโดยชุมชน ซึ่งชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจในการจัดการ ซึ่งจำเป็นต้องช่วยกันคิด ช่วยดำเนินการ และเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากร และวัฒนธรรมที่อยู่ในชุมชน โดยคนในชุมชนต้องรัก สามัคคี มีความหวงแหนทรัพยากรของท้องถิ่น และวัฒนธรรม	พบว่าทางชุมชนจะเป็นผู้บริหารทั้งหมด ชุมชนเป็นผู้วางแผน ผู้นำเที่ยว ทั้งนี้การดำเนินงานเหล่านั้นจะอยู่ภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก	เรื่องราวสัมพันธ์กับทรัพยากรในท้องถิ่น ได้แก่ ป่าไม้ ลำธาร ระบบทางนิเวศภายในท้องถิ่น และวัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์ ชุมชน พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชน โดยทางชุมชนได้มีการจัดการบริหาร และการอนุรักษ์ทรัพยากรที่อยู่ในชุมชน โดยการอนุรักษ์ คือ การจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ	มีเรื่องราวด้านสัมพันธ์ภาพชุมชน เพราะประวัติศาสตร์ของชุมชนเองที่ทำให้คนในชุมชนนี้มองเรื่องความสามัคคี การตั้งเป้าหมายหลักร่วมกัน ทั้งนี้ชุมชนนี้สมาชิกส่วนใหญ่อายุมาก คนในชุมชนจึงแสดงถึงความเรียบง่าย ชอบมีการให้มีคนมาแลกเปลี่ยน สนทนา และทำกิจกรรมกันมากกว่าการ

	ชุมชน ปากันใหญ่	ชุมชน คลองแดน	ชุมชน ตันหยงลูโละ	จุฬารักษ์ พัฒนา 12	จุฬารักษ์ พัฒนา 10
				สูงสุด และการ รักษาไว้ให้นาน ที่สุด ซึ่งชุมชนมี ส่วนร่วมตั้งแต่ เริ่มต้นคิดและ ตัดสินใจทำ รับ ผลประโยชน์/ รับผลกระทบ ร่วมกัน	ตั้งเป้าสร้าง รายได้ และมี แนวทางการ อนุรักษ์ด้าน ทรัพยากรใน ท้องถิ่นอย่าง ชัดเจน และ ยอมรับความ ต่างวัฒนธรรม

4.4 หน่วยงานที่ทางชุมชนคิดว่าควรเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนและมาร่วมอยู่ใน เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการสนทนากลุ่มย่อย เมื่อกล่าวถึงคนในชุมชนว่าคาดหวังอยากให้หน่วยงาน และ/หรือ องค์กรใดบ้างเข้ามาเป็นเพื่อนคู่คิด และร่วมทำงาน รวมถึงเป็นภาคี เพื่อให้การดำเนินการเชื่อมโยง เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งใน ภาพรวมก็สรุปได้ว่า มีทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กร NGO สื่อมวลชน และญาติ เพื่อน หรือ บุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง ในส่วนของรายละเอียดหน่วยงานที่ชุมชนเป้าหมายการศึกษาครั้งนี้ คิดว่าควรเข้า มามีส่วนร่วมในการสนับสนุนและมาร่วมอยู่ในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติชุมชน ซึ่งมีความ แตกต่างไปตามลักษณะสภาพภูมิศาสตร์ ตามรายละเอียดผลการศึกษาดังแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 หน่วยงานที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในมิติชุมชน

ชุมชนบักกัใหญ่	ชุมชนคลองแดน	ชุมชนตันหยงลูโละ	จุฬารณพัฒนา12	จุฬารณพัฒนา10
- องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะสาหร่าย - ประมงอำเภอ - ประมงจังหวัด - พัฒนาชุมชน - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย - กรมทรัพยากรฯ - สาธารณสุขจังหวัด - ทรัพยากรจังหวัด - เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรในทางทะเล - กรมป่าไม้ - เกษตรอำเภอ - องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล - หน่วยงานในด้านกรวิจัยต่างๆ	- โครงการกลุ่มยุทธศาสตร์ 5 จังหวัดชายแดนใต้ (ด้านงานวิจัย) - สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดสตูล - และสงขลา - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย - องค์การทางการศึกษา - องค์การบริหารส่วนจังหวัด - สื่อมวลชน - องค์การบริหารส่วนตำบลคลองแดน - พัฒนาชุมชน	- ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปัตตานี - องค์การบริหารส่วนตำบลตันหยงลูโละ - มูลนิธิต่างๆในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง - ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอบต.) - องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย - ฝ่ายปกครองในพื้นที่ - หน่วยงานทางด้านการศึกษา ทั้งระดับโรงเรียน และระดับมหาวิทยาลัย	- สื่อมวลชน - กรมป่าไม้ - พัฒนาชุมชน - กรมการท่องเที่ยว - นักท่องเที่ยว - หน่วยงานจังหวัด - กลุ่ม Off Road - อนามัยสาธารณสุข - ผู้ประกอบการ	- หน่วยงานรัฐต่างๆ - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย - นักวิชาการ - สถาบันการศึกษา - บริษัททัวส์ - องค์การบริหารส่วนตำบล - สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด - กรมป่าไม้ - หน่วยงานในด้านทางการเกษตร เช่น กรมปศุสัตว์ ป่าไม้

4.5 ลักษณะกลุ่มคนที่พบในเวทีจัดประชุมระดมความคิดเห็น ในชุมชนที่ศึกษา

จากการดำเนินงานโดยการจัดเวทีประชุมระดมความคิดเห็นของชุมชนเป้าหมายที่ทำการศึกษารั้งนี้ ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และจากการสังเกตการณ์โดยการสำรวจชุมชนในพื้นที่ 4 รัฐของมาเลเซีย พบว่า สามารถแบ่งลักษณะกลุ่มคนหรือผู้เข้าร่วมพูดคุยและสนทนาระดมความคิดเห็น ออกได้เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มนักพูดนักทำ บุคคลกลุ่มนี้มักจะเป็นกลุ่มผู้นำในการดำเนินงานกิจกรรม รวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า บุคคลกลุ่มนี้จะเป็นกลไกในการเชื่อมประสานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานในท้องถิ่น และหน่วยงานภายนอก โดยการศึกษาครั้งนี้ ทางโครงการวิจัยได้พยายามดึงเอาบุคคลกลุ่มนี้มาพบปะกับกลุ่มชุมชนอื่นๆ เพื่อให้เกิดช่องทางการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการพูดคุยอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ กลุ่มนักพูดนักทำดังกล่าว โดยบริบทชุมชนของท้องถิ่นภาคใต้แล้วจะมีการทำงานกันเป็นโครงสร้างหน้าที่ มีฝ่ายดำเนินงาน ซึ่งง่ายต่อการติดต่อและการติดตามของคณะผู้วิจัย

2) กลุ่มนักพูดแต่ไม่ค่อยได้ทำ บุคคลกลุ่มนี้แต่ละชุมชนเมื่อลงไปทำการศึกษาและจัดเวทีเพื่อประชุมกลุ่มสำหรับการจัดกิจกรรม ในแต่ละกิจกรรมจะพบบุคคลกลุ่มนี้ประมาณ 1 – 2 คน ต่อเวทีการจัดประชุม ซึ่งจะเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ดีมาก อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่มีความคิดที่ดีมาก แต่เมื่อชวน

ทำกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกัน บุคคลเหล่านี้มักจะใช้คำว่า “ทำไม่เป็น” หรือ “ไม่มีเวลา” หรืออื่นๆ ที่เป็นคำพูดลักษณะป้ายเปี่ยงเพื่อไม่ให้ตนเองต้องเป็นผู้ปฏิบัติ สำหรับการลงไปทำงานวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายในครั้งนี้ คนกลุ่มนี้จะเป็นกุญแจสำคัญ (key man) เพื่อให้ข้อมูลที่นอกเหนือจากการคาดการณ์ของนักวิจัย และสร้างประเด็นทางความคิดให้กับคณะผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัย และ/หรือผู้ประสานงานวิจัยนั้น จำเป็นต้องใช้วิจารณญาณและข้อมูลเพิ่มเติมจากชุมชน และกลุ่มคนอื่นๆ เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลก่อนยอมรับข้อมูลที่ได้จากบุคคลกลุ่มนี้ด้วย

3) กลุ่มนักทำแต่ไม่พูด กลุ่มดังกล่าวนี้ส่วนมากจะเป็นผู้หญิง หรือกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งจะเป็นนักปฏิบัติที่ดีเยี่ยม บุคคลกลุ่มนี้จะมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ชอบทำงานเป็นกลุ่มและอยู่กับเพื่อนเป็นหลัก นอกจากนี้ ก็จะเป็นกลุ่มคนที่อยู่ช่วยงานกลุ่มผู้นำ (กลุ่มนักพูดนักทำ) ซึ่งกลุ่มนักทำแต่ไม่พูดนี้ มักเป็นกลุ่มหนุนเสริมกลุ่มนักทำนักพูด และกลุ่มนักทำนักพูด มักจะขอความช่วยเหลือจากบุคคลกลุ่มนี้เช่นเดียวกัน

4) กลุ่มเยาวชนนักทำแต่พูดไม่เป็น เยาวชนกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ช่วยงานกลุ่มคนนักทำนักพูด และกลุ่มนักทำแต่ไม่พูด โดยจะช่วยงานด้านการประสานงานทุกอย่าง แต่ด้วยพฤติกรรมที่มีความอาย และไม่กล้าแสดงออก ทำให้เยาวชนกลุ่มนี้เมื่อมีความคิดและข้อเสนอแนะดีๆ ก็จะไม่กล้านำเสนอออกเป็นคำพูด และเยาวชนกลุ่มนี้มักจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน

5) กลุ่มเยาวชนนักทำและนักพูด ซึ่งจากการลงพื้นที่ศึกษาพบว่า กลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้มักจะเป็นกลุ่มผู้นำเยาวชน โดยคนกลุ่มนี้จะมีบุคลิกลักษณะพิเศษ คือ มีความสามารถในการเชื่อมต่อระหว่างกลุ่มเยาวชนด้วยกันเองและกลุ่มผู้ใหญ่ที่เป็นกลุ่มนักพูดนักทำ ซึ่งเยาวชนกลุ่มนี้จะเป็นตัวกลางที่จะดึงเอากลุ่มเยาวชนนักทำทั้งสองแบบ มาเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมของชุมชนร่วมกับคนกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน

จากการลงสำรวจและการจัดเวทีประชุมระดมความคิดเห็นในพื้นที่ศึกษา พบว่า ทุกชุมชนมีลักษณะคนกลุ่มแรก (กลุ่มนักพูดนักทำ) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่คณะผู้วิจัยประสานงานอยู่ และมีบางกลุ่มที่ไม่พบในหลายชุมชน โดยกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีผลต่อการสร้างหรือเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการวิจัยครั้งนี้ โดยรายละเอียดของผลจากการสังเกตดังกล่าว สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 กลุ่มคนที่พบในพื้นที่ศึกษาจากการสังเกตของคณะทำงาน

ประเด็น	T1*	T2*	T3*	T4*	T5*	M1*	M2*	M3*	M4*
กลุ่มนักพูดนักทำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
กลุ่มนักพูดแต่ไม่ค่อยทำ	na	na	✓	na	na	na	na	na	na
กลุ่มนักทำแต่ไม่ค่อยพูด	✓	✓	na	✓	✓	✓	✓	✓	✓
กลุ่มเยาวชนนักทำแต่พูดไม่เป็น	✓	na	na	na	✓	na	na	na	na
กลุ่มเยาวชนนักพูดนักทำ	na	na	na	na	✓	na	na	na	na

*หมายเหตุ : ชุมชน T1 = ชุมชนบากันใหญ่ จังหวัดสตูล ประเทศไทย
 T2 = ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน จังหวัดสงขลา ประเทศไทย
 T3 = ชุมชนต้นหยงลูโละ จังหวัดปัตตานี ประเทศไทย
 T4 = หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา10 จังหวัดยะลา ประเทศไทย
 T5 = หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา12 จังหวัดนราธิวาส ประเทศไทย
 M1 = Kampong PayaBuring รัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย

M2 = Kampong Jeruju	รัฐเคดาห์	ประเทศมาเลเซีย
M3 = Kampong Beng	รัฐเปรัก	ประเทศมาเลเซีย
M4 = KubangTelaga	รัฐกลันตัน	ประเทศมาเลเซีย
na = ไม่ปรากฏกลุ่มคนนั้นๆ ในชุมชน (จากการสังเกตในช่วงการลงพื้นที่วิจัย)		

4.6 ผลการดำเนินงานในกระบวนการหารือเพื่อวางเป้าหมายร่วม (ชุมชนในประเทศไทย)

หลังจากการสำรวจศักยภาพพื้นฐานของชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นประเด็นร่วมในการหารือเพื่อสร้างเครือข่ายในการวิจัยครั้งนี้ ต่อมาในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2558 คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมเครือข่ายขึ้น ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา โดยมีตัวแทน ทั้ง 5 ชุมชน ชุมชนละ 5 ท่าน และมีการทำฉลากเรียงลำดับหมายเลข 1 – 2 – 3 และ 4 โดยให้แต่ละชุมชนถือไว้ จากนั้น ก็ให้แยกกลุ่มตามหมายเลข โดยแรกเริ่มคณะผู้วิจัยไม่ได้กล่าวอะไร จนกระทั่งเวลาผ่านไป 5 นาที สิ่งที่ปรากฏ คือ บุคคลที่มาร่วมประชุมนั้นได้มีการแนะนำตัวเอง และบอกว่าตนเองมาจากชุมชนไหน แล้วก็บอกของดีในท้องถิ่นของตน

ทั้งนี้ เมื่อมีการพูดคุยกันแล้ว และคณะผู้วิจัยสังเกตว่าทุกคนรู้จักกันแล้ว คณะผู้วิจัยจึงได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการประชุมร่วมกันในวันนี้ว่าเพื่อให้มีเวทีในการวางเป้าหมายร่วมกันว่าเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ชุมชนได้ให้ความหมายกันไว้นั้น (ตามข้อมูลตารางที่ 8 และตารางที่ 9) ควรมีเป้าหมายและแผนดำเนินการอย่างไร เพื่อที่จะทำให้เครือข่ายที่กำลังสร้างขึ้นอันจะเป็นต้นแบบของการวิจัยครั้งนี้ สามารถขับเคลื่อนไปได้ และนอกจากนั้น ยังได้ให้แต่ละกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีตัวแทนจากทุกชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ที่เข้าร่วมการประชุมในครั้งนี้ ได้ตั้งชื่อกลุ่ม ซึ่งปรากฏว่าแต่ละกลุ่มได้ตั้งชื่อกลุ่มคือ กลุ่มพันธมิตร กลุ่ม 5 พลังชุมชน กลุ่ม 5 เป็นหนึ่ง และกลุ่มปันโตฮาลาล ซึ่งจากชื่อกลุ่ม จะพบได้ว่า มีนัยความหมายของการเป็นเครือข่ายที่เน้นสร้างความร่วมมือ การรวมพลัง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่าย และยังมีนัยความหมายที่เป็นการผสมผสานในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของความเป็นวิถีพุทธและมุสลิม ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งประเด็นสำคัญต่อการสร้างเครือข่ายเช่นกัน โดยผลการศึกษาสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 เป้าหมายของเครือข่าย

กลุ่มพันธมิตร	กลุ่ม 5 พลังชุมชน	กลุ่มห้าเป็นหนึ่ง	กลุ่มปันโตฮาลาล
1. เพื่อเชื่อมโยงความสามัคคีของแต่ละชุมชน ที่ทำการท่องเที่ยว	1. เพื่อสร้างให้เกิดการประชาสัมพันธ์การทำงาน ของเครือข่าย ในเรื่องการท่องเที่ยว	1. เพื่อประชาสัมพันธ์เพิ่มเติมในเรื่องของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสมาชิกกลุ่มเครือข่าย	1. เพื่อเพิ่มเพื่อน
2. เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลของแต่ละชุมชนท่องเที่ยวในเครือข่ายให้รู้จักกัน	2. ให้มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในชุมชนมากขึ้น	2. เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนโดยมีการบริหาร การบริการ	2. เพื่อรวมตัวกันและจะพัฒนาสู่ความยั่งยืน
3. เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นในด้านการท่องเที่ยว	เช่น เป็นนักท่องเที่ยวจากจังหวัดหรือพื้นที่ใกล้เคียง	ด้านการท่องเที่ยวให้ดีขึ้น และชุมชนเครือข่ายมีความรู้ในด้านของการท่องเที่ยวมากขึ้น	3. เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทัศนคติ และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน
4. เพื่อสร้างและรวมคน	3. มีการนำเสนอเรื่อง		4. เพื่อการเพิ่มทางเลือกทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลากหลาย
			5. เพื่อรักษาอัตลักษณ์และวิถีชุมชน ของการ

จิตอาสาที่จะมาพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว	อาหารที่หลากหลาย มีคุณภาพ โดยเสนอทั้ง 3 วัฒนธรรม	3. มีโครงการจัดร่วมกันระหว่างชุมชนเครือข่ายในเทศบาลต่างๆที่สำคัญ/ร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ	เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการปรับปรุงให้เหมาะสมกับท้องถิ่นในปัจจุบันร่วมกัน
---	--	--	--

จากนั้น ก็เริ่มกระบวนการสร้างแผนดำเนินงานว่าจะดำเนินการอย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยผลการศึกษาสามารถแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แผนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

กลุ่มพันธมิตร	กลุ่ม 5 พลังชุมชน	กลุ่มห้าเป็นหนึ่ง	กลุ่มปิ่นโตฮาลาล
1. จัดอบรมร่วมกันของแต่ละชุมชน โดยเชิญองค์กรที่เกี่ยวข้อง มาให้ความรู้ 2. จัดอบรม/กิจกรรมที่แต่ละชุมชนมาร่วมกัน เพื่อมาร่วมระดมความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ตามที่กำหนด 3. โครงการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความสะดวกในการเดินทาง และศึกษาข้อมูล 4. มีการศึกษาดูงานใน แต่ละชุมชนที่อยู่ในเครือข่าย แต่ละแห่ง 5. จัดโครงการอบรมให้ความรู้มีคฤหัสถ์น้อย และมีคฤหัสถ์ท้องถิ่นชุมชนเครือข่าย 6. สร้าง Facebook และ line ของกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายและใช้ติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน 7. แลกเปลี่ยน E-mail และเบอร์โทรติดต่อ ซึ่ง	1. จัดทำสื่อในโซเชียลมีเดียเพื่อเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์ชุมชนเครือข่าย 2. จัดตั้งให้มีกลุ่มที่เป็นผู้รับผิดชอบเผยแพร่สื่อของเครือข่าย 3. การนำเสนอจุดเด่นของดีที่มีอยู่ในชุมชน 4. เส้นทางเดินที่สะดวก ปลอดภัย มีแผนที่บอกชัดเจน 5. สร้างมาตรฐานเรื่องอาหารให้นักท่องเที่ยว 6. อาหารอิสลามให้มีเครื่องหมายฮาลาล 7. ให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านอาหารของชุมชนในเครือข่าย	1. รัฐช่วยประชาสัมพันธ์และอำนวยความสะดวกให้กับชุมชน 2. ประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน 3. จัดประชุมเพื่อร่วมกันวางแผนระหว่างชุมชน โดยมีองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่มีความเกี่ยวข้อง	1. การเพิ่มเพื่อน โดยมีเชิญเข้าร่วมกลุ่มโดยนัดกันผ่าน Facebook และ Line เพื่อการแจ้งแนวทาง วัตถุประสงค์ และจัดเยี่ยมชมชุมชนเครือข่าย ทุกๆ 3 เดือน 2. การรวมตัวพัฒนารักษาอัตลักษณ์สู่ความยั่งยืน โดยจัดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยการจำลองเป็นนักท่องเที่ยวเพื่อไปสัมผัสวิถีที่เกิดขึ้นจริง จากนั้นนำปัญหาหรือข้อด้อย มาพูดคุยกันเพื่อนำไปสู่การปรับปรุง โดยให้หน่วยงานหรือชุมชนร่วมกันกำหนดวิธีแก้ปัญหา จากนั้น มีการสรุปและการประเมินผล 3. เพิ่มทางเลือกในการท่องเที่ยว โดยกำหนดโปรแกรมท่องเที่ยว เช่น ไปคลองแดนกินข้าวกับปิ่นโต ไปต้นหยงลูไล้ะกินข้าวกับมือ ไปปากันใหญ่กินอาหารทะเลสดๆ

กลุ่มพันธมิตร	กลุ่ม 5 พลังชุมชน	กลุ่มห้าเป็นหนึ่ง	กลุ่มปันโตฮาลาล
กันละกัน เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารกัน			ไปจุฬารณ กินข้าวโต๊ะจีน และผลไม้สด

หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยได้บรรยายบอกเล่าถึงลักษณะของโฮมสเตย์ที่ดำเนินการโดยชุมชนที่ประเทศมาเลเซียว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ของมาเลเซีย เขาเรียกว่า “โฮมสเตย์” โดยชุมชนที่เป็นโฮมสเตย์นั้น ต้องได้รับการรับรองจากรัฐบาล และมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เช่น เมื่อเราจะเข้าไปอันดับแรก ต้องแจ้งเขาล่วงหน้า เพราะเขาจะต้องแจ้งไปยัง 1) หน่วยงานท่องเที่ยวส่วนกลาง 2) ต้องไปสถานีตำรวจเพื่อแจ้งตำรวจว่าจะมีบุคคลภายนอกมาเข้าพักในช่วงนั้นๆ และ 3) สถานีอนามัย และที่นั่นเครือข่ายเขาจะมีการเชื่อมโยงกันโดยระบบ เพราะมีหน่วยงานของรัฐเป็นแกนหลักใน “การบริหารจัดการเครือข่าย” จากนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ตั้งคำถามเพื่อให้ช่วยกันระดมความคิดเห็นต่อว่า “หากเราจะไปที่ชุมชนโฮมสเตย์ที่ประเทศมาเลเซีย เราต้องการดูอะไร” ซึ่งรายละเอียดความต้องการสามารถแสดงดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ความต้องการในการไปดูเครือข่ายโฮมสเตย์ที่ประเทศมาเลเซีย

กลุ่มพันธมิตร	กลุ่ม 5 พลังชุมชน	กลุ่มห้าเป็นหนึ่ง	กลุ่มปันโตฮาลาล
1. ดูความเป็นอยู่ของชุมชนท่องเที่ยว 2. ดูโฮมสเตย์ 3. ดูวิถีชีวิตและอาชีพ 4. อยากไปเชื่อมโยงความสัมพันธ์แต่ละชุมชนของโฮมสเตย์ 5. อยากไปชิมอาหารท้องถิ่นของเขา 6. ไปดูการต้อนรับของเขาว่าเป็นอย่างไรบ้าง 7. ดูความสะอาดและสิ่งแวดล้อมทางชุมชนท่องเที่ยว 8. ภูมิทัศน์ วัฒนธรรม ประเพณี ของเขา 9. ไปดูระบบคมนาคม ถนนหนทาง และข้างถนนมีสัตว์เลี้ยงหรือไม่ 10. ชื่อของที่ระลึกจากชุมชนท่องเที่ยวเขา	1. เรียนรู้ระบบในการบริหารจัดการชุมชน 2. เรียนรู้วัฒนธรรม 3. ดูการต้อนรับ 4. ดูอาหาร 5. ดูวิถีชีวิตของคนในชุมชน 6. วิธีการการนำเสนอกิจกรรมต่างๆ	1. ด้านความรู้ เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน วิธีบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการประชาสัมพันธ์ของชุมชน 2. ด้านกิจกรรม ดูและร่วมทำ วิธีการทำนา และทำสวนของคนในชุมชน กิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน	1. ระบบการจัดการของชุมชน เพื่อนำกลับมาพัฒนาชุมชนตนเอง 2. ดูวิถีและวัฒนธรรม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3. ดูโฮมสเตย์ทั้งระบบ - ห้องน้ำ - ห้องนอน - ไฟฟ้า - ค่าใช้จ่าย 4. ศึกษาเรื่องของการประชาสัมพันธ์และเรื่องการตลาดของด้านการท่องเที่ยวมาเลเซีย 5. กิจกรรมที่ต้องการทำร่วมกันที่มาเลเซีย เช่น ทำอาหารร่วมกันโดยเสนอของดีแต่ละชุมชน (ทำกันเอง) หรือทำการแสดงประยุกต์ การแสดงท้องถิ่นเพื่อแสดงต่อกัน

4.7 ผลการดำเนินการนำชุมชนในประเทศไทยไปเชื่อมโยงเครือข่ายที่ชุมชนในประเทศมาเลเซีย

หลังจากคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการ “เชื่อมโยงเครือข่าย (ไปเยี่ยมบ้านเพื่อน)” ซึ่งเป็นการนำกลุ่มตัวแทนชุมชนที่ผ่านกระบวนการจัดประชุม “เพื่อนพบเพื่อน เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2558” ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ที่ได้รับระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบกิจกรรมและประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนในประเทศมาเลเซีย โดยผลจากการประชุมดังกล่าว ก็มีการสร้างกรอบกิจกรรม และประเด็นที่ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนการหาแนวทางร่วมกันเพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมดังกล่าวนี้ คือ ศึกษาโอกาสและแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย ซึ่งภายใต้กิจกรรมดังกล่าวนี้ คณะผู้วิจัยคาดหวังว่าจะเกิดผลลัพธ์ ดังนี้

- 1) เกิดการสื่อสารแบบแนวราบของกลุ่มชุมชนจากประเทศไทย
- 2) เกิดเครือข่ายเพื่อน (เครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ)
- 3) ทราบโอกาสความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย
- 4) ทราบถึงข้อจำกัดในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย

โดยผลการศึกษาในส่วนนี้ คณะผู้วิจัยขอเสนอผลการดำเนินการนำชุมชนในประเทศไทยไปเชื่อมโยงเครือข่ายที่ชุมชนในประเทศมาเลเซีย โดยแบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆ ได้แก่ ประเด็นในการสนทนาผ่านกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่าย ผลการดำเนินกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่าย ผลการสังเกตการณ์โดยใช้ตารางการสังเกตการณ์ และผลการดำเนินการเชื่อมโยงเครือข่ายหลังกลับจากประเทศมาเลเซีย

4.7.1 ประเด็นในการสนทนาผ่านกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่าย

การดำเนินการนำชุมชนในประเทศไทยไปเชื่อมโยงเครือข่ายที่ชุมชนในประเทศมาเลเซียในครั้งนี้ ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดประเด็นในการสนทนาผ่านกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่าย จากกระบวนการสนทนา “เพื่อนพบเพื่อน เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2558” ซึ่งสามารถสร้างเป็นประเด็นหลัก 3 ประเด็นได้แก่

1. ชุมชนมีความต้องการที่จะร่วมเป็นเครือข่ายกันหรือไม่ หากต้องการที่จะร่วมเป็นเครือข่ายจะเป็นเครือข่ายอะไร หรือเครือข่ายด้านไหน โดยเป้าหมายของประเด็นดังกล่าวนี้ เพื่อต้องการที่จะทราบว่าชุมชนที่ผู้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายนั้น จะรวมหรือสร้างโอกาสในการพัฒนาเครือข่ายอย่างไร รวมทั้งขั้นตอนหรือวิธีการในการสร้างเครือข่าย การหาจุดร่วมของเครือข่าย และเป้าหมายของเครือข่าย
2. แล้วจะทำอย่างไร เนื่องจากมีอุปสรรคหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น ระยะเวลา ภาษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหรือเชื่อมโยงเครือข่าย นอกจากนี้ ยังมีปัญหาในเรื่องงบประมาณสนับสนุน (หรืออาจเพิ่มเติมเงื่อนไขอื่นๆ เข้าไป) โดยเป้าหมาย คือ ใช้ประเด็นดังกล่าวเป็นแนวทางของการพัฒนาเครือข่าย โดยการข้ามเงื่อนไขเหล่านี้

3. หลังจากนั้นแล้ว ชุมชนเหล่านี้จะทำอะไรต่อไป เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวจะเป็นการยืนยันถึงเป้าหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งอาจจะไม่ใช่เครือข่ายระหว่างชุมชน แต่อาจเป็นเครือข่ายระหว่างองค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคเอกชนก็ได้ ซึ่งอาจทำให้เห็นว่าการเชื่อมโยงเครือข่ายจึงไม่ใช่การเอาชุมชนมาเป็นเครือข่ายกัน แต่อาจจะเป็นการเอาชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน เพื่อร่วมกันใช้ความรู้ที่มีของแต่ละชุมชนมาจัดการเฝ้าระวังชุมชนของตนเอง ซึ่งจะเป็นเครือข่ายทางอ้อม (indirect network) ด้านการจัดการความรู้

4.7.2 ผลการดำเนินกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่าย

ผลจากการดำเนินกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่าย “ไปเยี่ยมบ้านเพื่อน” ซึ่งเป็นการประชุมร่วมระหว่างชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย เพื่อร่วมให้ความคิดเห็นต่อประเด็นต่างๆ สำหรับการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวมาเลเซีย ซึ่งผลจากกระบวนการสนทนาร่วมกัน นำมาสู่การสังเคราะห์ข้อมูลและการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ต่างๆ ของการวิจัยครั้งนี้ ดังรายละเอียดในบทที่ 5 โดยผลการดำเนินกิจกรรม สามารถสรุปได้ตามหัวข้อจากกระบวนการสนทนา ดังนี้

4.7.2.1 ความต้องการที่จะร่วมเป็นเครือข่าย และเพราะอะไร

จากการสนทนา พบว่า ส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายอย่างมาก อันเนื่องจากเหตุผลหลายประการ เช่น

- ได้ความรู้ ความคิดที่ไม่โดดเดี่ยว ลดจุดบอดซึ่งกันและกัน เป็นการเพิ่มความรู้ เพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว ได้นำข้อมูลมาเป็นแบบอย่างซึ่งกันและกัน
- ทำให้เกิดความรู้ เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนอื่นๆ เชื่อมเส้นทางการท่องเที่ยว
- ทำให้เกิดการแนะนำต่อในชุมชนที่นักท่องเที่ยวไม่รู้จัก เกิดกระบวนการถ่ายทอด
- เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางภาษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา ส่งเสริมการสร้างรายได้ซึ่งกันและกัน เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์
- เกิดเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้น นอกเหนือจากชุมชนในประเทศมาเลเซียและในประเทศไทย เช่น ชุมชนในประเทศมาเลเซียและชุมชนในประเทศไทย ต่างบอกต่อไปยังประเทศอื่นๆ อีก
- เกิดความสะดวกในการติดต่อสื่อสารและการเดินทางที่อาจจะง่ายมากขึ้น
- หน่วยงานภาครัฐจะเข้ามามอง / ส่งเสริม / และสนับสนุนการทำงานของชุมชนมากขึ้น
- สร้างสังคมแห่งความดี (เกิดเป็นกลุ่มสร้างความดี ร่วมกันทำความดี เกิดกิจกรรมที่ดีร่วมกัน)
- เกิดเป็นกลุ่มก้อนระหว่างกัน (5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย และ 4 รัฐของมาเลเซีย) ทำให้เกิดเป็นต้นแบบของเครือข่าย ที่จะทำให้ทั่วประเทศทั้งของไทยและมาเลเซีย มองเห็นในเชิงรูปธรรม
- เกิดภาพรวมของความเข้มแข็งของชุมชนในระดับรากแก้วมาสู่ระดับพื้นที่และระดับประเทศ (ความเข้มแข็งจากล่างขึ้นบน)
- เครือข่ายจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้สามารถเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมได้
- เป็นห้องเรียนที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในทุกมิติของสมาชิกเครือข่าย

- เกิดการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ / การแลกเปลี่ยนลูกค้า / เกิดกำไรที่มากขึ้น เพราะเมื่อมีเครือข่ายก็จะเกิดการส่งต่อของลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวแต่ละฝ่าย โดยการแนะนำไปยังชุมชนเครือข่ายระหว่างประเทศ

- ทำให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลสำคัญเชิงประเพณี การรวบรวมเป็นฐานข้อมูลเดียวกัน เกิดการเชื่อมโยงฐานข้อมูล เช่น การนำเสนอข้อมูลของเทศกาลต่างๆ ที่แตกต่างกันของทั้ง 2 พื้นที่ ในแต่ละเดือน แต่ละรัฐ แต่ละจังหวัด ภายใต้กิจกรรมที่แตกต่างกัน

- มีการประชาสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในชุมชนเครือข่าย
- มีการแจ้งข้อมูลสำคัญของแต่ละพื้นที่ เพื่อการบอกต่อ เช่น จุดเด่นของพื้นที่ชุมชนเครือข่าย
- เกิดการเพิ่มรายได้ที่มากขึ้น เมื่อมีเครือข่ายการดำเนินงานร่วมกัน
- เกิดความเป็นพิเศษหรือสิทธิพิเศษในบางประการระหว่างชุมชนที่เป็นเครือข่าย

4.7.2.2 ควรจะเป็นเครือข่ายอะไร/ด้านไหน

ในประเด็นนี้ สมาชิกผู้เข้าร่วมได้มีความคิดเห็นที่หลากหลายต่อลักษณะเครือข่าย เช่น

- เครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นด้านต่างๆ ทั้งด้านอาหารการกิน ประเพณี เทศกาล แล้วนำข้อมูลมาทำเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวของชุมชนเครือข่าย
- เครือข่ายด้านการเรียนรู้และท่องเที่ยวโดยชุมชน
- เครือข่ายด้านอาชีพ (สินค้า/ผลิตภัณฑ์) โดยมีการแลกเปลี่ยนสินค้าชุมชน ระหว่างชุมชนเครือข่าย ทำให้เกิดการซื้อขายสินค้าระหว่างกัน ภายใต้ความโดดเด่นของสินค้าในชุมชนนั้นๆ เช่น ชุมชนในประเทศไทย ส่งข้าว (ซึ่งถือเป็นข้าวที่มีคุณภาพ) ให้ชุมชนเครือข่ายในประเทศมาเลเซีย
- เครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- เครือข่ายด้านมิติวัฒนธรรม
- เครือข่ายด้านการศึกษา (เช่น การแลกเปลี่ยนเยาวชนระหว่างชุมชนเครือข่ายของทั้งสองประเทศ เพื่อสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ในความแตกต่าง)
- เครือข่ายด้านเศรษฐกิจ (การแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าชุมชนเครือข่าย)
- เครือข่ายในมิติการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
- เครือข่ายทางด้านการคมนาคม (ลดความยากลำบากเรื่องการเดินทางระหว่างชุมชนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ การอำนวยความสะดวกที่ง่ายขึ้นในเรื่องเขตแดน และการส่งต่อนักท่องเที่ยว)
- เครือข่ายด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ (Interchange) ในเชิงความรู้ และสินค้า

4.7.2.3 จะรวม/สร้างโอกาส ในการพัฒนาให้เกิดเครือข่ายอย่างไร

- ให้สถาบันการศึกษาเป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง
- บูรณาการร่วมกันกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะทำให้เกิดชุมชนเครือข่ายต้นแบบ
- การสร้างสื่อต่างๆ เพื่อการประชาสัมพันธ์ การสร้างสื่อออนไลน์ระหว่างสมาชิกเครือข่าย
- ทำปฏิทินฤดูกาล/ข้อมูลของชุมชน โดยเป็นปฏิทินกิจกรรมของชุมชนที่รวมเครือข่าย เพื่อให้เกิดการทราบข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลกิจกรรมในช่วง 1 ปี ของแต่ละชุมชน (การนำเสนอข้อมูล/กิจกรรมของชุมชนในเครือข่าย)

- การพบปะพูดคุยหารื้อร่วมกันอย่างต่อเนื่อง (เวทีเครือข่าย) โดยกำหนดเป็น 3 เดือนต่อครั้ง เป็นต้น และแลกเปลี่ยนหมุนเวียนเจ้าภาพจัดการประชุม
- การนำปัญหาเรื่องเขตแดน มาเป็นตัวอย่างโอกาสในการสร้างเครือข่าย เพื่อทำให้ปัญหานี้ ลดลง หรือเกิดการดำเนินงานที่ง่ายขึ้น
- แจ้งให้รัฐบาลหรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องรับทราบต่อประเด็นการพัฒนาเครือข่าย ชุมชนระหว่างประเทศ เพื่อกำหนดนโยบายระดับภาครัฐ ซึ่งจะทำให้ชุมชนทำงานเครือข่ายสะดวกมากขึ้น
- สร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายทั้งไทยและมาเลเซีย โดยตั้งอยู่ในชุมชนใด ชุมชนหนึ่งก่อนทั้งในไทยและมาเลเซีย
- จัดทำสื่อสำหรับสื่อสารและประชาสัมพันธ์ทั้งหมดในเบื้องต้นที่สามารถทำได้ทาง Social Media เช่น Facebook, Line, E-mail และ Whattapp เป็นต้น
- การสร้างผู้สื่อข่าวชุมชนท้องถิ่นที่มาจากคนในชุมชนนั้นๆ (เช่น นักประชาสัมพันธ์ของ ชุมชน) เพื่อเป็นกระบอกเสียงให้กับชุมชน

4.7.2.4 อุปสรรค/เงื่อนไข ที่จะสร้างหรือพัฒนาเครือข่ายร่วมกัน

- ภาษา
- ระยะทาง (การคมนาคม เช่น บางชุมชนที่อยู่ห่างไกลการเดินทาง เข้าถึงยากลำบาก)
- ความเชื่อทางศาสนา (ความเชื่อ + วัฒนธรรม)
- กฎหมายของแต่ละประเทศ
- กฎหมายระหว่างประเทศ นโยบายระหว่างประเทศ ที่แตกต่างกัน
- ทุน (งบประมาณ, สังคม) ของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน
- ลักษณะภูมิอากาศ (เช่น ฤดูกาล)
- ความแตกต่างทางเชื้อชาติ (เรื่องความรู้สึก)
- ความสามัคคี (ของสมาชิกในชุมชนเอง และระหว่างชุมชน)
- การแบ่งปัน/จัดสรรผลประโยชน์ (ความลงตัว)
- การเข้าถึงสื่อ/ผู้นำชุมชน
- ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ชุมชน
- การเข้าถึงข้อมูลของชุมชน
- ความรอบรู้และการเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
- การไม่ยอมรับความแตกต่างทางความคิดของสมาชิกในชุมชนกันเองและระหว่างชุมชน
- อาหารการกิน เช่น เมนูอาหารของชุมชนไม่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม (เช่น นักท่องเที่ยวบางกลุ่มทานเจ แต่ชุมชนไม่มีอาหารเจให้ เป็นต้น)
- ความรู้ + การอบรม ทำให้ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่ตีร่วมกันของชุมชนเครือข่าย เพื่อการบอกกล่าวให้คนมาเที่ยว ซึ่งถือเป็นปัญหาทางการสื่อสารทางการตลาดระหว่างชุมชนเครือข่าย (การบอกต่อแบบปากต่อปาก)
- พลังของเยาวชน (การไม่สามารถดึงให้เยาวชนในชุมชนมาทำงานให้ชุมชนได้)
- โครงสร้างพื้นฐาน (ความสะดวกสบาย) ที่แตกต่างกันของชุมชนเครือข่าย
- เครื่องอำนวยความสะดวกทางการเงิน เช่น ชุมชนไม่มีเครื่องรองรับการใช้บัตรเครดิต ATM
- ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวต่อชุมชนที่อาจมีความแตกต่างกัน หรือเกิดการไม่ยอมรับ

- ข้อกังวลใจเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้
- ขาดมาตรฐานในการรองรับเรื่องฮาลาล

4.7.2.5 จะมีแนวทาง/วิธีการอย่างไร ในการพัฒนาเครือข่ายที่จะข้ามเงื่อนไขเหล่านั้นได้

- การใช้ล่ามแปลภาษา (แก้ปัญหาเฉพาะหน้า) เมื่อมีการทำงานร่วมกันของเครือข่ายชุมชนระหว่างประเทศ
 - การจัดอบรมภาษาซึ่งกันและกันในกลุ่มชุมชนเครือข่าย โดยการจัดห้องเรียนภาษา เช่น ภาษามลายูเบื้องต้น ภาษาไทยเบื้องต้น ภาษาอังกฤษเบื้องต้น เพื่อให้สามารถสื่อสารกันได้บ้างในระดับหนึ่ง
 - เวลาที่มีการจัดอบรมภาษา ให้มีการสอดแทรกเรื่องศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม ระหว่างชุมชนเครือข่าย
 - มีการสอบถามเรื่องอาหารอย่างละเอียด (ใส่ใจในรายละเอียด) การให้ความสำคัญโดยการสอบถามว่าสามารถทานอะไรได้หรือไม่ได้ (เน้นข้อมูลเรื่องรายละเอียดของเมนูอาหารการกิน)
 - การใช้สื่อมวลชนกดดัน ในประเด็นที่หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุน แต่ไม่ตอบสนองหรือสนับสนุนการทำงานของชุมชน
 - การสะท้อนปัญหาเรื่องคมนาคม หรือความลำบากในการเดินทางเข้าถึงชุมชนให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องรับทราบ เพื่อช่วยหาแนวทางแก้ไขหรืออำนวยความสะดวกในเบื้องต้น
 - การสร้างนโยบายร่วมกันโดยการสนับสนุนของภาครัฐที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการขนส่งระหว่างประเทศ
 - การดึงพลังเยาวชน ด้วยการพยายามสร้างครอบครัวบุญธรรม เพื่อดึงเยาวชนเข้ามาร่วมในกิจกรรมชุมชน/การพยายามจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อดึงพลังและความสนใจของเยาวชนให้เข้ามาสัมผัสบรรยากาศการทำงานของชุมชนหรือสิ่งที่ชุมชนทำอยู่
 - แต่ละชุมชนต้องมีสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองขึ้นมา โดยเน้นคุณภาพและความโดดเด่น เพื่อให้เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างกันได้
 - ชุมชนควรมีจุดแลกเปลี่ยนเงินตรา และมีการประสานธนาคารเพื่อจัดตั้งตู้ ATM ในพื้นที่ชุมชนหรือใกล้เคียง
 - มีการจัดประชุมพูดคุยร่วมกันบ่อยครั้งของสมาชิกเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างกติกา กฎระเบียบร่วมกัน และให้มีการปฏิบัติร่วมกันอย่างจริงจัง
 - การปลูกจิตสำนึกเรื่องผลประโยชน์แก่คนในชุมชน โดยส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกของการทำเพื่อชุมชน ไม่ใช่เพื่อตนเอง โดยสร้างการทำงานร่วมกัน พัฒนาร่วมกัน ช่วยกันออกเงิน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในความเป็นเจ้าของ สร้างการมีส่วนร่วม
 - มีการรวมตัวบุคคลกลุ่มหนึ่งก่อนในชุมชน เพื่อลงมือทำ แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ความสำเร็จ ซึ่งจะนำไปสู่การบอกปากต่อปาก โดยการพิสูจน์ให้เห็นถึงความแตกต่าง โดยปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรม
 - มีพี่เลี้ยงซึ่งอาจเป็นนักวิชาการ ในการทำงานด้านการสร้างเครือข่ายในทางปฏิบัติของชุมชน

4.7.2.6 หลังจากนี้แล้ว อยากทำอะไรต่อ

- สร้างความเชื่อมโยงในเรื่องการท่องเที่ยว โดยการทดลองจริงในเชิงเครือข่าย เช่น มีการไปท่องเที่ยวหรือศึกษาดูงานทั้งระหว่างชุมชนเครือข่ายที่อยู่ภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยระยะเริ่มต้นอาจเป็นภายในประเทศก่อน

- เริ่มจากการศึกษาเรียนรู้ระหว่างแต่ละชุมชนเครือข่ายภายในประเทศก่อน เพื่อให้เกิดการรับรู้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง และเกิดการบอกต่อ เกิดการพูดคุย จากนั้นเมื่อชุมชนเครือข่ายภายในประเทศเกิดความเข้าใจและเข้มแข็งในระดับหนึ่งแล้ว ก็ต่อยอดดำเนินการเครือข่ายชุมชนระหว่างประเทศต่อ

- มีหน่วยงานมาช่วยเหลือดำเนินงานและประสานงาน เช่น ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน เป็นต้น

- การสร้างความเข้มแข็งให้กับแต่ละชุมชนเครือข่ายโดยตัวแทนของแต่ละชุมชน เช่น มีการถ่ายทอดข้อมูลที่ได้รับเพื่อส่งต่อไปยังสมาชิกชุมชนของแกนนำชุมชนที่เดินทางมาร่วมพัฒนาเครือข่ายที่มาเลเซียในครั้งนี้

- พัฒนาเรื่องภาษา

- ทำห้องเรียนอบรมเรื่องภาษา

- จัดทำกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเครือข่าย (อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง แบ่งเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นเจ้าภาพ ไทย 1 ครั้ง มาเลเซีย 1 ครั้ง โดยเลือกจัดในชุมชนที่เป็นสมาชิกเครือข่าย) โดยการทำกิจกรรมง่ายๆ ร่วมกัน เช่น การแข่งขันกีฬา การปั่นจักรยาน (ปั่นจักรยานข้ามประเทศจากชุมชนหนึ่งสู่ชุมชนหนึ่ง) เป็นต้น

- ทำศูนย์แลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ชุมชนหรือใกล้เคียง

- การกำหนดรายละเอียดต่างๆ ที่จะช่วยทำให้เกิดการอธิบายรายละเอียดเพื่อสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนหรือชุมชนเครือข่าย เกี่ยวกับสภาพชุมชน กฎระเบียบต่างๆ ของชุมชน

- การให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับจุดบอดของชุมชน แก่นักท่องเที่ยว ได้รับทราบผ่านสื่อต่างๆ

- สร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

4.7.2.7 กิจกรรมที่มาดำเนินการกันนี้ ถือเป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายหรือไม่

- เป็นการเชื่อมโยงเครือข่าย เนื่องจากทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนต่างๆ

- ลักษณะกิจกรรมที่จัด ทำให้การรู้จักซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนระหว่างประเทศ

- เป็นการเชื่อมโยงเครือข่าย เพราะเป็นการทำกิจกรรมร่วมกันของคนที่มาจากหลายๆ ชุมชน

4.7.2.8 การเชื่อมโยงเครือข่ายในครั้งนี้ ในมุมมองของท่าน ควรเป็นแบบไหน

- แบบเครือข่ายเชิงความคิด (การเชื่อมโยงเชิงความคิดที่เหมือนกันและแตกต่างกัน)

- แบบเครือข่ายเชิงวัฒนธรรม (การเชื่อมโยงความหลากหลายทางวัฒนธรรม)

- แบบเครือข่ายการอยู่ร่วมกัน (การเชื่อมโยงการเรียนรู้การอาศัยอยู่ร่วมกัน)

- แบบเครือข่ายการเรียนรู้ทางภาษา

- แบบเครือข่ายวิถีชุมชน (การเชื่อมโยงวิถีที่แตกต่าง)

- แบบเครือข่ายอาชีพ/การสร้างงาน เพื่อสร้างรายได้ที่มากขึ้นและหลากหลาย

- เครือข่ายต้นแบบ (เช่น ต้นแบบ Home stay ของชุมชนเครือข่ายที่มีความโดดเด่น เป็นแบบอย่างที่ดี)
- แบบเครือข่ายเชิงความรู้ (แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้ดำเนินการมาของแต่ละชุมชนร่วมกัน)
- เครือข่ายการเชื่อมโยงเพื่อดำเนินการร่วมกันระหว่างชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และเยาวชน

4.7.2.9 สิ่งที่ได้จากการมาร่วมทำกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายในครั้งนี้

- ทำให้ทราบถึงปัญหาของชุมชนตนเอง เมื่อมารู้เรื่องราวของชุมชนอื่นๆ
- ทำให้เกิดการพูดคุยกัน และแต่ละฝ่ายแต่ละชุมชนเกิดการเปิดใจมาพูดคุยกัน เป็นกระบอกเสียงที่แสดงให้เห็นถึงการขยับก้าวไปข้างหน้าของชุมชนเครือข่าย
- ได้วิธีการและแนวทางดำเนินงานในอนาคตของชุมชน ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลกันระหว่างชุมชน
- เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าและผลิตภัณฑ์บางอย่างซึ่งกันและกัน
- เกิดพันธะสัญญาทางใจ เพื่อเชื่อมโยงต่อกันในอนาคตร่วมกัน จากความผูกพันที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยไม่เป็นทางการ
- ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันของชุมชนระหว่างประเทศ
- ได้นำต้นแบบหรือตัวอย่างที่ดีในบางเรื่อง ไปปรับปรุงและพัฒนาในชุมชนของตนเอง
- ได้เรียนรู้วัฒนธรรมการกินและรสชาติของอาหาร
- ได้เรียนรู้ถึงการนำข้อจำกัดของชุมชนตนเองมาพัฒนาให้เป็นโอกาส
- ได้รู้จักเพื่อนใหม่ ทั้งระหว่างชุมชนในไทย และระหว่างชุมชนในมาเลเซีย
- ได้ทราบแนวคิดและแนวทางในการริเริ่มการทำงานท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเข้มแข็ง

4.7.2.10 จุดเหมือนคืออะไร (สมาชิกชุมชนคิดว่ามีอะไรที่เป็นจุดเหมือนบ้าง)

- ความเป็นกิริยามารยาท/พฤติกรรม/ความอ่อนน้อม ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน
- ความชอบในรสชาติของอาหารที่เป็นกลาง มีความใกล้เคียงหรือเหมือนกัน อาจจะมี ความแตกต่างในรสชาติที่จัดหรือรสชาติที่อ่อนบ้างเล็กน้อย
- เป้าหมายคล้ายคลึงกัน คือ การพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ก้าวหน้ามากขึ้น
- มีความต้องการในการประชาสัมพันธ์ตนเองของชุมชน (อาจเกิดการมาร่วมกันดำเนินงาน)
- ความต้องการทุน (เพื่อขยับตัวไปข้างหน้า)
- ความต้องการสร้าง Promotion
- การมีแนวคิดสร้างชุมชนของตนเองให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ขยับตัวอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน
- พิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม
- รูปแบบ Home Stay มีความคล้ายคลึงกัน
- การดูแล ต้อนรับ และการใส่ใจ ผู้มาเยือน
- สภาพภูมิอากาศและฤดูกาล มีความใกล้เคียงกัน
- การอำนวยความสะดวกในการเดินทางสู่ชุมชน และส่งต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น
- วิธีการดำเนินชีวิต

4.7.2.11 จุดต่างคืออะไร (สมาชิกชุมชนคิดว่ามีอะไรที่เป็นจุดต่างบ้าง)

- ความแตกต่างด้านจุดเด่นของแต่ละชุมชน อัตลักษณ์ของชุมชน
- ความแตกต่างด้านต้นทุนในทุกๆ ด้านของแต่ละชุมชนที่ต่างกัน เช่น บางชุมชนเน้นกิจกรรม Home Stay เพียงอย่างเดียว ขณะที่บางชุมชนมีกิจกรรมที่หลากหลาย
- ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร
- การบริหารการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต่างกัน (เป็นความแตกต่างเชิงนโยบายและการสนับสนุนจากภาครัฐ) ซึ่งประเด็นนี้ ประเทศไทยควรดูต้นแบบจากมาเลเซีย (เนื่องจากการบริหารการท่องเที่ยวโดยชุมชนของมาเลเซีย จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ตั้งแต่แรกเริ่มการจัดตั้ง โดยเฉพาะงบประมาณ) ส่วนประเทศไทย แรกเริ่มการจัดตั้ง ชุมชนต้องพึ่งตนเองก่อน อย่างไรก็ตาม ทั้งสองแนวทางขอลทั้งสองประเทศต่างก็มีทั้งข้อดีและข้อเสียที่แตกต่างกัน
- การแต่งกาย
- การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ลักษณะของสถาปัตยกรรมและโครงสร้างอาคาร
- สภาพแวดล้อม/บริบททางกายภาพ และสภาพทางภูมิศาสตร์
- กิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส (จำนวนมากและน้อย รูปแบบกิจกรรมของแต่ละชุมชน)
- วัฒนธรรมการกิน

4.7.2.12 ชุดความรู้ที่มีอยู่แล้ว มีอะไรบ้าง (ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานที่ชุมชนทำอยู่)

- หัวใจของการให้บริการอย่างจริงจัง จริงใจ และเต็มที่ ของทุกชุมชน
- ระบบสาธารณูปการที่ทุกชุมชนพยายามพัฒนากันอย่างต่อเนื่อง
- ความพยายามในการพัฒนาการให้บริการของชุมชนที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าและนักท่องเที่ยว
- มีความเข้าใจในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี
- ความรู้ด้านการทำอาหาร/การเป็นผู้ประกอบการโดยชุมชน
- มีภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ที่หลากหลายของแต่ละชุมชน
- การสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรที่ชุมชนท้องถิ่นมีอยู่
- การนำวิถีชีวิตและความสามารถเฉพาะของชุมชน มาต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ความรู้ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว
- รู้จักของดีที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง
- การบริการด้านการท่องเที่ยว

4.7.2.13 ชุดความรู้ที่ยังขาดอยู่ มีอะไรบ้าง (ที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานที่ชุมชนทำอยู่)

- การสื่อสารทางตรงระหว่างชุมชนในประเทศไทยและชุมชนในประเทศมาเลเซีย (เรื่องของความรู้ด้านภาษา ยังต้องใช้ล่าม)
- เทคนิคการสื่อสารกับภาครัฐส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และชุมชน
- การมุ่งใจเพื่อสร้างความร่วมมือของเยาวชนในพื้นที่ชุมชน
- ความเข้าใจและความร่วมมือในการดำเนินงานของคนในชุมชนบางส่วนที่ยังไม่เข้าใจในสิ่งที่ชุมชนกำลังทำ

- ศูนย์ข้อมูลการเรียนรู้ของชุมชน
- จุดให้บริการนักท่องเที่ยว
- ระบบสาธารณูปโภคที่สมบูรณ์ ครบถ้วน และมีประสิทธิภาพ
- องค์ความรู้ในการสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มาจากทรัพยากรในพื้นที่
- องค์ความรู้ด้านการจัดการเครือข่าย
- องค์ความรู้ด้านการสื่อความหมาย
- องค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ช่องทางการทำการตลาดและการประชาสัมพันธ์

4.7.2.14 ช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในอนาคต

- การมาพบปะพูดคุยกันให้บ่อยครั้งของสมาชิกเครือข่าย เพื่อนำมาสู่การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกัน และเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน
- ได้ฐานข้อมูลส่วนหนึ่งจากผลการวิจัยชิ้นนี้ เพื่อใช้ผลการวิจัยในการสนับสนุนและส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว ทั้งของประเทศไทย และประเทศมาเลเซีย เพื่อนำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดผลในเชิงนโยบายต่อไป ทั้งยังเป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการสื่อสารระหว่างกันของภาครัฐทั้งสองฝ่าย
- เทคโนโลยีต่างๆ เช่น Facebook หรือ line
- อบรมไกด์ ที่สามารถสื่อสารได้หลายภาษา (มัลติเท็กซ์)
- สร้างกิจกรรมระหว่างชุมชนในระหว่างประเทศ โดยการสลับกันเป็นเจ้าภาพ

4.7.3 ผลการสังเกตการณ์โดยใช้ตารางการสังเกตการณ์

จากการเดินทางไปศึกษาดูงานและจัดเวทีประชุมร่วมกันระหว่างชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นชุมชนเป้าหมายต้นแบบของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ภายใต้ชื่อกิจกรรม “เยี่ยมบ้านเพื่อน” คณะผู้วิจัยได้จัดทำแบบฟอร์มสังเกตพฤติกรรม โดยคณะผู้วิจัยและคณะทำงาน จำนวน 5 ท่าน ซึ่งใช้ประเด็นเดียวกันทั้งชุมชนของประเทศไทย และชุมชนของประเทศมาเลเซีย ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นในด้านการติดต่อสื่อสารหรือความพยายามที่จะสื่อสาร ทุกชุมชนมีความพยายามที่จะทำการสื่อสารและติดต่อสื่อสารกันโดยตรง (การสอบถามเพื่อขอที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์) รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนที่อยู่กันภายในเครือข่ายสังคมออนไลน์ นอกจากนี้ ก็ยังพบว่า ชุมชนที่เป็นชุมชนที่มีการใช้ภาษาที่ใกล้เคียงกันนั้น จะมีความสุขในการสื่อสารมากกว่าชุมชนที่ใช้ภาษาที่มีความแตกต่างกัน โดยประเด็นนี้ได้ชี้ชัดให้เห็นว่า “ภาษายังเป็นเงื่อนไข” หนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาหรือเชื่อมโยงเครือข่าย แต่สำหรับบุคคลที่เป็นสมาชิกเครือข่ายภายในประเทศเดียวกัน จะไม่มีเงื่อนไขดังกล่าว (เนื่องจากการใช้ภาษาที่เหมือนกัน) โดยจากการสังเกตเห็นได้ว่า ในช่วงแรกหรือครั้งแรกเมื่อชุมชนของประเทศไทยได้พบกับชุมชนของประเทศมาเลเซีย นั้น ก็เกิดความรู้สึกตื่นตันทันอย่างเห็นได้ชัดเจน แต่เมื่อเวลาผ่านไปสักระยะหนึ่ง ก็สังเกตเห็นว่าสมาชิกชุมชนของประเทศไทยจะรู้สึกอึดอัดและกังวลใจในเรื่องของการสื่อสาร และจะมีการจับกลุ่มรวมตัวกันพูดคุยแบบเฉพาะกลุ่มจากประเทศเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ได้ให้ความสนใจในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากเพื่อนสมาชิกที่อยู่ต่างชุมชน โดยเฉพาะสมาชิกชุมชนในประเทศมาเลเซีย ที่มีความสนใจในเรื่องของทรัพยากร

ท้องถิ่นภายในชุมชนของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากการจัดการชุมชนของประเทศมาเลเซียนั้น จะ เป็นไปในลักษณะของการเข้าไปพักผ่อนและเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านภายในชุมชนเท่านั้น แต่ชุมชนของ ประเทศไทยนั้น จะเป็นเรื่องของการใช้ทุนทรัพยากรภายในท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวโดยมี ลักษณะของการเสริมกิจกรรมต่างๆ เข้าไปเพิ่มเติมเป็นทางเลือกต่อนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายมาก ขึ้น ซึ่งชุมชนในมาเลเซียได้ให้ความสนใจในประเด็นดังกล่าวเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ การดำเนินงานภายใต้ กิจกรรม “เยี่ยมบ้านเพื่อน” นั้น ส่วนมากชุมชนของประเทศไทยจะมีการถามถึงการรวมกลุ่ม แต่ชุมชน มาเลเซียไม่ได้สนใจในประเด็นดังกล่าว อาจเป็นผลมาจากการดำเนินงานของชุมชนในประเทศมาเลเซียที่มี องค์การภาครัฐที่เข้ามาควบคุมและดูแลอย่างชัดเจน รวมถึงการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว ภายในประเทศมาเลเซียนั้น มีการจัดการเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งประเทศภายใต้การกำกับดูแลขององค์กร ภาครัฐ ดังนั้น การสร้างกลุ่มจึงไม่ใช่เรื่องจำเป็นสำหรับชุมชนที่ประเทศมาเลเซีย (เนื่องจากเขามีกลุ่มอย่าง เป็นทางการอยู่แล้ว) ส่วนในประเทศไทย จะมีการรวมกลุ่ม แต่กลุ่มเหล่านั้นไม่ได้มีหน่วยงานใดจัดตั้ง อย่างเป็นทางการ ส่วนใหญ่จะเป็นงานแบบครั้งเดียวเสร็จ (หรือเรียกว่า งาน event) ซึ่งเป็นลักษณะของ การชักชวนมาร่วมประชุมเพื่อขอความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่หน่วยงานต้องการ แต่ยังไม่ได้มีการลง ไปดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม เพราะส่วนใหญ่จะเป็นเงื่อนไขขององค์กรที่ทำงานเองว่าจะต้องดำเนินการ ต่างๆ เพื่อประโยชน์ขององค์กรเหล่านั้นเป็นหลัก ทั้งนี้ ผลการสังเกตการณ์นั้นสามารถแสดงรายละเอียดได้ ดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ผลการสังเกตการณ์โดยใช้ตารางการสังเกตการณ์ของแต่ละชุมชนในการร่วมเดินทางกิจกรรม “เยี่ยมบ้านเพื่อน” ณ ประเทศมาเลเซีย

ชุมชน	บากันใหญ่			จุฬารณีย์ 10			คลองแดน			ตันหยงลูโละ			จุฬารณีย์ 12			เปอริน			เคตา*			เปรัก		
ประเด็น	มี	ไม่มี	%	มี	ไม่มี	%	มี	ไม่มี	%	มี	ไม่มี	%	มี	ไม่มี	%	มี	ไม่มี	%	มี	ไม่มี	%	มี	ไม่มี	%
มีการสอบถามชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทร	5	0	100	4	1	80	5	0	100	5	0	100	4	1	80	5	0	100	1	3	25	5	0	100
มีการใช้ Line / Facebook	5	0	100	5	0	100	5	0	100	4	1	80	4	1	80	4	1	80	0	4	0	4	1	80
มีการแลกเปลี่ยน Line / Facebook	5	0	100	4	1	80	5	0	100	4	1	80	3	2	60	4	1	80	0	4	0	4	1	80
ความพยายามในการสื่อสาร	5	0	100	5	0	100	5	0	100	5	0	100	5	0	100	5	0	100	3	1	75	5	0	100
สามารถสื่อสารอย่างเป็นสุขกับเพื่อนต่างประเทศ	5	0	100	5	0	100	3	2	60	5	0	100	5	0	100	5	0	100	4	0	100	5	0	100
สามารถสื่อสารอย่างเป็นสุขกับเพื่อนร่วมเดินทาง (ไทย)	5	0	100	5	0	100	5	0	100	5	0	100	5	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0
มีการจัดบันทึก มีสมุด ปากกา กล้อง	4	1	80	5	0	100	4	1	80	3	2	60	5	0	100	5	0	100	0	4	0	5	0	100
มีการพูดคุยกับเพื่อนร่วมเดินทางและต่างชาติ	5	0	100	5	0	100	5	0	100	5	0	100	5	0	100	5	0	100	4	0	80	5	0	100
มีการพูดคุยเรื่องของการจัดการในชุมชนของตนเอง	5	0	100	4	1	80	5	0	100	5	0	100	3	2	60	5	0	100	0	4	0	4	1	80
มีการสอบถามการจัดการของชุมชนของสมาชิก	4	1	80	4	1	80	5	0	100	5	0	100	3	2	60	4	1	80	0	4	0	3	2	60
มีการสอบถามกับคณะวิจัยถึงการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป	5	0	100	4	1	80	4	1	80	5	0	100	4	4	80	2	3	40	0	4	0	3	2	60
มีการเปรียบเทียบจุดเด่นด้วยของพื้นที่อื่นๆ	3	2	60	2	3	40	4	1	80	3	2	60	4	4	80	1	4	20	0	4	0	1	4	20

มีความต้องการอย่างไรไปเยี่ยมเยียนพื้นที่อื่นๆ	4	1	80	5	0	100	5	0	100	5	0	100	5	0	100	5	0	100	3	1	2 5	5	0	100
มีการถามถึงการจัดตั้งกลุ่มหรือการรวมกลุ่มของผู้เดินทาง	5	0	100	4	1	80	5	0	100	4	1	80	4	1	80	3	2	60	0	4	0	2	3	40
รู้สึกต่อต้าน (อึดอัด) กับการกินการพักอาศัย ในการเดินทาง	1	4	20	0	5	0	0	5	0	0	5	0	0	5	0	1	4	20	0	4	0	1	4	20
รู้สึกอึดอัด ในการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างประเทศ	2	3	40	0	5	0	0	5	0	0	5	0	0	5	0	0	5	0	1	3	2 0	0	5	0
ผู้เดินทางเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในการทำงาน (ไทย)	4	1	80	2	3	40	4	1	80	4	1	80	1	4	20	4	1	80	0	4	0	4	1	80

*หมายเหตุ : ชุมชนในรัฐเคดาห์ของประเทศมาเลเซีย ได้ข้อมูลจากคณะทำงานเพียง 4 ราย (1 ราย ต้องมาเป็นวิทยากรกระบวนการ Facilitator) เพื่อระดมความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

4.7.4 ผลการดำเนินการเชื่อมโยงเครือข่ายหลังกลับจากประเทศมาเลเซีย

ภายหลังจากที่ทางโครงการวิจัยครั้ง ได้พาคณะตัวแทนซึ่งเป็นสมาชิกชุมชนเป้าหมายการวิจัย ไปร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนที่ประเทศมาเลเซีย ตามกิจกรรม “เยี่ยมบ้านเพื่อน” ซึ่งผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าประสงค์ และเมื่อกิจกรรมดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้ว คณะผู้วิจัยได้ทดลองสร้างเส้นทางเชื่อมต่อหรือเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนเป้าหมายที่ร่วมกิจกรรมกันที่ผ่านมา ผ่านทางโปรแกรม Line และ Facebook โดยผลการดำเนินงานสามารถสรุปเป็นประเด็น ได้ดังนี้

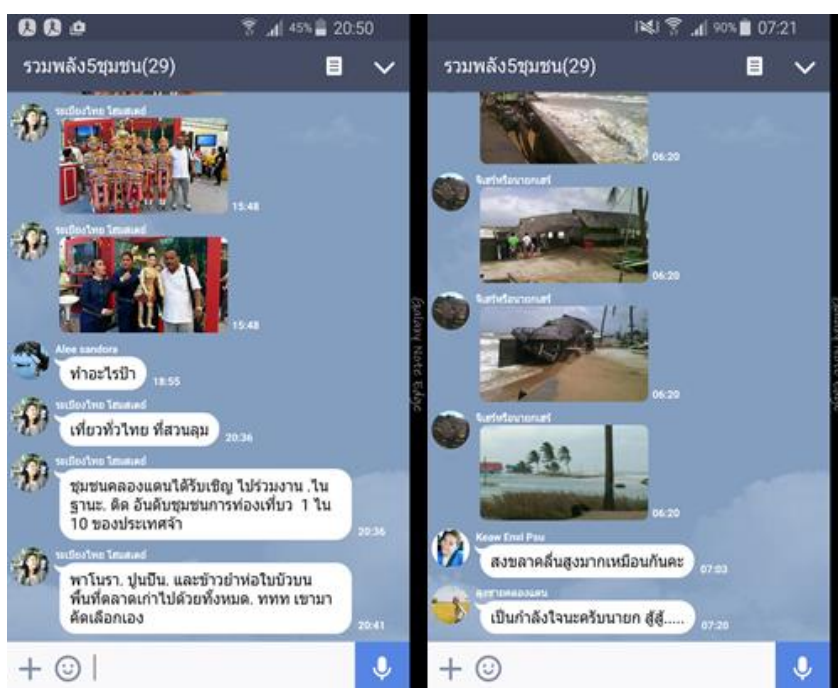
1. การเข้าร่วม Social Network

ผลการศึกษาพบว่า ในช่วง 1-3 สัปดาห์ หลังจากสมาชิกชุมชนเดินทางกลับมาจากการศึกษา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ประเทศมาเลเซีย นั้น มีสมาชิกสูงถึงจำนวน 32 คน (รวมคณะทำงาน 4 คน นักคุเทศน์ 1 คน) และเมื่อระยะเวลาผ่านไป 40 วัน พบว่า มีสมาชิกที่เหลืออยู่ ทั้งหมดจำนวน 28 คน

2. เนื้อหาในการสนทนา

เนื้อหาที่ทำการสื่อสารหรือสนทนากัน ที่พบเห็นบ่อยอยู่เป็นประจำในช่วงระยะเวลา 1-3 สัปดาห์แรก หลังจากเดินทางกลับมาจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ประเทศมาเลเซีย พบว่า เนื้อหาที่ทำการสนทนากันมากที่สุด กล่าวคือ

- การทักทาย การสอบถามทุกข์สุข เช่น สวัสดีตอนเช้า และการรายงานความเคลื่อนไหวในพื้นที่ชุมชนว่าเป็นอย่างไร โดยประเด็นดังกล่าวนี้เป็นไปในลักษณะ “เพื่อนคุยกัน” ทั้งนี้ ลักษณะของการสนทนาดังกล่าว (แสดงรายละเอียดได้ดังรูปที่ 4) มีมากกว่าร้อยละ 60 ของเนื้อหาการสนทนาที่เกิดขึ้น



ภาพที่ 4 ตัวอย่างแสดงบทสนทนาในการสนทนากันผ่าน social network

- การนัดหมาย เพื่อที่จะไปเยี่ยมเยียนกัน ทั้งนี้ จะปรากฏในเฉพาะชุมชนที่อยู่ในจังหวัดใกล้เคียงกัน หรือนัดหมายเจอกันตามงานประชุม โดยเนื้อหาเหล่านี้ จะปรากฏอยู่ประมาณเพียงร้อยละ 5 ของการสื่อสารผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์คที่กำหนดขึ้นมาทดลองเท่านั้น

- การนำเสนอของดีในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โดยเนื้อหาเหล่านี้ จะปรากฏอยู่ในการสื่อสารของชุมชนคลองแดน มากที่สุด และรองลงมา ได้แก่ ชุมชนбакันใหญ่ และหมู่บ้านจุฬาภรณ์ 12 ตามลำดับ ส่วนชุมชนอื่นๆ นั้น จะเป็นลักษณะของการให้กำลังใจ และชื่นชม โดยการนำเสนอบทสนทนาในลักษณะดังกล่าว มีสูงถึงกว่าร้อยละ 30 ของเนื้อหาการสนทนา

โดยในระยะเวลาดังกล่าวนี้ มีการสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องและมีการสอบถามกับคณะผู้วิจัย และคณะทำงานว่า มีการดำเนินงานหรือมีการจัดกิจกรรมที่ไหน อย่างไรบ้าง และมีข่าวสารอะไรคืบหน้าบ้าง โดยประเด็นส่วนใหญ่ นั้น จะเป็นในลักษณะของการสอบถามข้อมูล และการแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทที่ 5 นี้ จะเป็นการสรุปผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ โดยผ่านการสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยผ่านกิจกรรมการดำเนินงานต่างๆ ดังรายละเอียดขั้นตอนที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 และผลการศึกษาในบทที่ 4 ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ผลภายใต้กรอบแนวคิดจากกิจกรรมการสร้างกระบวนการกลุ่มเพื่อการยกระดับทางปัญญาและการตัดสินใจของชุมชนเป้าหมายร่วมกัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงกลไกการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและการสร้างแผนร่วมกัน รวมถึงแนวทางการปฏิบัติของชุมชนและการเชื่อมโยงเครือข่ายกันของชุมชนเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้ บุคคลในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาเครือข่ายในครั้งนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ (leadership) และสามารถคิด ฟัง พูด และประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ได้ดีในระดับหนึ่ง

โดยเนื้อหาการนำเสนอในบทนี้นั้น จะเป็นในลักษณะของการสังเคราะห์จากผลการศึกษาภายใต้กรอบการดำเนินการวิจัย โดยจะนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งเป็นการนำเสนอเนื้อหาที่ผ่านการแสดงความคิดเห็นร่วมกันของสมาชิกชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้านี้ ผ่านการเติมกิจกรรมลงไปสู่ชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันของชุมชนและระหว่างชุมชน การวางเป้าหมายร่วมกัน และการพิจารณาโอกาสทิศทางการทำงานร่วมกัน รวมถึงการพิจารณาความเป็นไปได้ในการพัฒนาเป็นเครือข่าย และโอกาสการเชื่อมโยงเครือข่ายของชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย สรุปโอกาสและแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย และพัฒนาต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย

5.1 สรุปและอภิปรายผล

5.1.1 วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย

ผลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ทำให้พบว่า การพัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะชุมชนต้นแบบที่ทำการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า มีแนวทางที่สำคัญภายใต้การดำเนินงานเพื่อพัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายภายใต้กรอบของการวิจัยในครั้งนี้ คือ “การใช้ตัวกลางหรือองค์กรกลางเข้ามาดำเนินการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้น” และดำเนินการภายใต้ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการเติมกิจกรรมลงไปสู่ชุมชน
2. ขั้นตอนการบ่มเพาะของผู้ปฏิบัติงานเพื่อค้นหาตัวแทนที่จะสร้างเครือข่ายร่วมกัน
3. ขั้นตอนการลงนาม เพื่อให้ท้องถิ่นได้รับรู้/ชุมชนเข้าใจ และมีพี่เลี้ยงคอยเชื่อมประสาน
4. ขั้นตอนการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อร่วมคิด ร่วมออกแบบ และวางแผนกิจกรรมเครือข่าย

5. ขั้นตอนการค้นหาข้อจำกัดร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

6. ขั้นตอนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับปัญญา ผ่านระยะพุ่มพีภายในท้องถิ่น และระยะการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน ผ่านการเสนอข้อมูลชุมชนต่อที่สาธารณะ

แนวทางต่างๆ ข้างต้น จะมุ่งเน้นทำให้เกิดการกำหนดและมีวัตถุประสงค์ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย มีกระบวนการได้มาซึ่งสมาชิกและกลุ่มเครือข่าย มีบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายที่ชัดเจน มีกิจกรรมของเครือข่ายเกิดขึ้น มีโครงสร้างของเครือข่าย การสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย การเชื่อมโยงเครือข่ายผ่านกลไกต่างๆ มีการติดตามและการประเมินผล การบริหารจัดการเครือข่าย และการเกิดประโยชน์ร่วมกันของเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้นๆ ซึ่งแนวทางต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปรายละเอียด ได้ดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการเติมกิจกรรมลงไปในชุมชน

การพัฒนาแนวทางในขั้นตอนนี้ จำเป็นจะต้องอ้างอิงไปที่การดำเนินงานของคณะทำงาน แผนงานวิจัยแนวทางการพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้สู่อาเซียน ในปี พ.ศ. 2557 และคณะทำงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัดใกล้เคียงเชิงวัฒนธรรมภายใต้งบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2557 ที่ได้มีการดำเนินการปูพื้นฐานการพูดคุย และการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความรู้กันเรื่อยมา ตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2557 โดยที่แต่ละชุมชนต้นแบบเหล่านี้ ล้วนแต่ผ่านการดำเนินงานประชุม และการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในโครงการเหล่านั้น ซึ่ง ณ เวลาดังกล่าวนั้น โครงการในปี พ.ศ. 2557 ได้มีข้อมูลชุมชนที่ได้ดำเนินการในรูปแบบพื้นที่ที่กว้างขวาง ดังนั้น เวลาที่มีการจัดประชุมจึงเป็นไปในลักษณะ “เชิญมาซักถาม พูดคุย” จากนั้น “โครงการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวมาเลเซีย” ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาภายใต้ร่มของแผนงานฯ เพื่อเป็นการดำเนินงานที่เสริมแรงแผนงานดังกล่าว (Reinforcement) โดยการพัฒนาแนวทางของโครงการย่อยนั้นๆ มุ่งไปที่ชุมชนต้นแบบ 5 ชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการดำเนินงานจะมุ่งเน้นไปที่การให้ชุมชนคิดภายใต้ฐานความรู้เดิม และฐานข้อมูลดั้งเดิมในชุมชนที่มีการปูพื้นฐานไว้แล้ว ในช่วงปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา ซึ่งผลที่ได้ก็คือ “เกิดฐานความเข้าใจเรื่องเครือข่ายที่ว่าด้วยการประสานงาน และการแบ่งปันข้อมูล” เป็นหลัก โดยมีเป้าหมายหลักก็เพื่อพัฒนาชุมชนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดย “เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน” แท้จริงแล้วคือ ระบบที่เกิดขึ้นโดยเป็นผลพลอยได้ (outcome) ซึ่งโดยสรุปในขั้นตอนนี้คือ การเติมกิจกรรมต่างๆ ลงไปในชุมชน เพื่อให้เกิดกิจกรรมในแต่ละชุมชนและเกิดเวทีการมาพูดคุยร่วมกัน การคิดวิเคราะห์ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน และได้รับรู้จุดเด่น รวมทั้งข้อจำกัดและจุดอ่อนต่างๆ ของชุมชน จนทำให้เห็นภาพของความสำเร็จในการสร้างและการเชื่อมโยงเครือข่ายให้เกิดขึ้น

2) ขั้นตอนการบ่มเพาะของผู้ปฏิบัติงานเพื่อค้นหาตัวแทนที่จะสร้างเครือข่ายร่วมกัน

ขั้นตอนนี้ ถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้เกิดสมาชิกเครือข่ายที่ต้องการจะสร้างให้เกิดขึ้น ซึ่งมีหลากหลายวิธี ซึ่งอาจใช้การดำเนินงานแบบหว่าน กล่าวคือ การสำรวจชุมชนที่จะมาสร้างเป็นสมาชิกเครือข่าย แต่ทั้งนี้ การดำเนินการในขั้นตอนนี้บางครั้งอาจมีฐานข้อมูลที่ยังไม่แน่นอนในการแสวงหากลุ่มชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวที่จะนำมาสร้างเครือข่าย ทำให้จำเป็นต้องมีการอาศัยฐานข้อมูลทุติยภูมิ

(secondary data) และการสอบถามเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นการถามต่อๆ กันไป (snow ball) เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด จากนั้น ก็นำข้อมูลมาประมวลและคัดเลือก (เนื้อหาปรากฏอยู่ในรายงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัดใกล้เคียงเชิงวัฒนธรรมภายใต้ยุทธศาสตร์ชายแดนภาคใต้ ปี พ.ศ. 2557) และเมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก็ดำเนินการจัดหมวดหมู่ข้อมูล หรือใช้วิธีการค้นหาตัวแทนที่จะมาร่วมสร้างเครือข่าย ซึ่งตัวแทนโดยทั่วไปของชุมชนในภาคใต้ นั้น ส่วนใหญ่จะยึดติดกับตำแหน่งทางสังคมขององค์กร รัฐที่มอบหมายให้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้ จะเป็นลักษณะผู้นำที่เป็นทางการ (formal leader) เช่น ชุมชนต้นหยงลูโ๊ะ และอีกส่วนหนึ่งก็จะเป็นลักษณะผู้นำที่เป็นโดยธรรมชาติหรือผู้นำที่ไม่ได้เป็นทางการ (informal leader) ตัวอย่างเช่น ชุมชนคลองแดน ทั้งนี้ ลักษณะของผู้นำที่เป็นทางการก็สามารถเป็นผู้นำโดยธรรมชาติได้ ตัวอย่างเช่น กรณีผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 12 และหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 และเมื่อได้ชุมชนเป้าหมายแล้ว ก็ดำเนินการศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายร่วมกันต่อไปได้

3) ขั้นตอนการลงสนาม เพื่อให้ท้องถิ่นได้รับรู้ ชุมชนเข้าใจ มีพี่เลี้ยงคอยเชื่อมประสาน

เมื่อทุกอย่างได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ 1 และ 2 แล้ว (คณะผู้วิจัยและคณะทำงานตกลงผลึก และวางยุทธศาสตร์การดำเนินงาน) จึงลงไปแจ้งในชุมชนเป้าหมายที่ทำการศึกษา เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจว่า คณะผู้วิจัยและคณะทำงานได้มีการดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อพัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีกิจกรรมที่ส่งไปในตอนต้น (peri - activity input) ซึ่งเริ่มต้นจากการรื้อความรู้เดิม (ขอเรียกว่า “การเติมเชื้อไฟ”) เพื่อให้ชุมชนได้ประเมินว่า ปัจจุบันนั้นชุมชนได้มีการดำเนินงานและมีมุมมองความคิดทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งกระบวนการนำเข้างดงกล่าวนั้น ถือเป็นขั้นตอนที่ให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวอย่างต่อเนื่อง

จากนั้น เมื่อมีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ชุมชนให้โดยเนื้อหาแล้ว ก็จะพบว่า บุคคลที่มาให้ข้อมูลเหล่านั้น จะมีความภูมิใจในทรัพยากรและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองอย่างมาก และพร้อมที่จะนำเสนอต่อชุมชนภายนอก และยินดีที่จะนำเสนอการบริหารจัดการภายในท้องถิ่นของตนเอง สำหรับเรื่องความภูมิใจดังกล่าวนี้ จะไม่สามารถวัดได้โดยเครื่องมือที่เตรียมไปศึกษา (เนื่องจากว่าเป็นประเด็นที่ได้ค้นพบใหม่ และอยู่นอกเหนือการเตรียมการของคณะผู้วิจัย) แต่สามารถพิจารณาได้จาก “ความพร้อมที่จะสื่อสาร” ซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่อยากจะทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายเพื่อเสนอความภูมิใจของชุมชนตนเองต่อชุมชนในสมาชิกเครือข่าย

โดยการดำเนินการในขั้นตอนนี้ จะมีการมีพี่เลี้ยงคอยเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดการพูดคุยและสร้างเครือข่ายร่วมกันของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยคณะผู้วิจัยและคณะทำงานเป็นเพียงเครื่องมือในการเชื่อมประสานและอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มชุมชนที่เขาเหล่านั้นต้องการมานำเสนอรายละเอียด เพื่อแสดงให้เห็นว่าท้องถิ่นของตนเองมีทรัพยากรอะไร และมีการบริหารจัดการอย่างไร ทั้งนี้ ชุมชนตัวแทนเหล่านี้ส่วนใหญ่ “รู้จักกันอยู่แล้ว” แต่ไม่ได้มีการประสานกันโดยตรง ดังนั้น บทบาทหลักของคณะผู้วิจัยและคณะทำงานในครั้งนี้ ก็คือ “การเชื่อมประสาน” โดยเป็นลักษณะของ “ตัวกลาง” ที่ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะกับชุมชนต้นแบบที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

4) ขั้นตอนการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อร่วมคิด ร่วมออกแบบ วางแผนกิจกรรมเครือข่าย

จากการดำเนินงานครั้งนี้ พบว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรที่จะดำเนินการเชื่อมโยงแบบวงล้อ เนื่องจากโดยธรรมชาติของชุมชนที่มีบริบทสภาพภูมิศาสตร์และฐานของทุนทางสังคมและทรัพยากรที่แตกต่างกันแล้ว (ยกเว้นบางชุมชนที่มีการเชื่อมโยงกันโดยประวัติศาสตร์) ตัวอย่างเช่น ชุมชนหมู่บ้านจุฬาภรณ์ 10 และหมู่บ้านจุฬาภรณ์ 12 ที่มีการเดินทางไปมาหาสู่กันอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งแน่นอนที่สุดว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างชุมชนการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน สถานที่ที่ห่างไกลกันออกไปนั้น การเชื่อมโยงกันได้ที่น่าจะสามารถเห็นเป็นรูปธรรม ก็คือ ความรู้ และระบบการบริหารจัดการ รวมถึงบทเรียนและประสบการณ์ของแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย

การร่วมคิดและร่วมออกแบบ ถือเป็นประเด็นสำคัญในการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นในทางใดทางหนึ่ง ซึ่งจากการดำเนินการประชุมระดมความคิดเห็นนั้น จะพบประเด็นหลักๆ ในการวางแผนของเครือข่ายร่วมกัน คือ “การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง” และ “การเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนความรู้” โดยเป้าหมายดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตรงตามเป้าหมายของ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” คือ การพัฒนาท้องถิ่นให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น และการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยมีแผนหลัก คือ การประชาสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร โดยผ่านช่องทางสื่อออนไลน์เป็นหลัก

การวางแผนกิจกรรม ภายหลังจากที่ได้ร่วมคิดร่วมออกแบบ เพื่อวางแผนของเครือข่ายร่วมกันแล้ว ก็นำมาสู่การวางแผนกิจกรรมเพื่อกำหนดทิศทางการทำงานในทางปฏิบัติว่าจะทำอะไรต่อไป เพื่ออะไร และจะได้อะไร ดังตัวอย่างเรื่องกิจกรรมการไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับโฮมสเตย์ของชุมชนที่ประเทศมาเลเซีย ตามที่ทางคณะทำงานซึ่งเป็นหน่วยงานเชื่อมประสานหรือตัวกลาง ได้ดำเนินการจัดกิจกรรม “เพื่อนพบเพื่อน” เพื่อร่วมคิดร่วมออกแบบและวางแผนกิจกรรมร่วมกันก่อนการเดินทางไปเชื่อมโยงเครือข่ายกับชุมชนในประเทศมาเลเซีย ว่าชุมชนในประเทศไทยจะไปทำอะไรบ้าง และอยากได้อะไรจากการไปศึกษาดูงานและเชื่อมโยงเครือข่ายครั้งนี้ (ดังรายละเอียดเนื้อหาในบทที่ 4) ซึ่งผลการระดมความคิดเห็นก็พบว่า จะเป็นการไปศึกษาเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการของชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศมาเลเซีย เป็นหลัก และรองลงมา คือ การเรียนรู้เรื่องทรัพยากรท้องถิ่นในชุมชน ในส่วนของกิจกรรมที่จะนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันกับชุมชนในมาเลเซีย นั่นคือ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเรื่องของการทำอาหารพื้นเมืองของชุมชน

5) ขั้นตอนการค้นหาข้อจำกัดร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนนี้ เป็นการดำเนินการเพื่อค้นหาข้อจำกัดร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายต้นแบบในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งจากการระดมความคิดเห็น พบช่องว่างที่เกิดขึ้นอันเป็นข้อจำกัดที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และอาจเป็นประเด็นพิจารณาต่อสาเหตุที่ควรต้องมาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกัน ได้แก่

- การเชื่อมโยงกับบริษัททัวร์ของแต่ละชุมชน ซึ่งพบว่า ในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นยังไม่มีสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ประกอบการบริษัททัวร์ ในการขายทัวร์ ซึ่งในระยะต่อไปจำเป็นต้องหาแนวทางการเชื่อมโยงประสานระหว่างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว

- การตลาดและการประชาสัมพันธ์ ยังเป็นไปในลักษณะแบบปากต่อปาก และสื่อออนไลน์ที่มีบทบาทสำคัญในตอนนี้ คือ Facebook ดังนั้น การตลาดและการประชาสัมพันธ์ ก็ยังเป็นเงื่อนไขหนึ่งของเครือข่ายที่จะต้องร่วมมือกันพัฒนา เพื่อหาช่องทางการขยายฐานการประชาสัมพันธ์ให้เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

- การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยระบบการขนส่งสาธารณะ (ทุกชุมชนมีเงื่อนไขว่า ถ้านักท่องเที่ยวไม่มีรถประจำตัวใช้เดินทาง ก็จะเข้าถึงชุมชนลำบากในทุกชุมชนท่องเที่ยว) เพราะในแต่ละชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการเป็นสถานที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และไม่ใช่จุดท่องเที่ยวที่เป็นจุดใหญ่หรือเข้าถึงง่าย ดังนั้น ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่ยากลำบาก

- การทำความเข้าใจในโครงการของรัฐที่ดำเนินการผ่านหน่วยงานรัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ โดยธรรมชาติของหน่วยงานรัฐที่ทำงานในเรื่องที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะการดำเนินงานแบบโครงการ หรือแบบงาน event ที่มีการจัดงานแบบเป็นครั้งเป็นคราวเท่านั้น ซึ่งแน่นอนว่าบางหน่วยงานก็จัดบ่อย บางหน่วยงานก็จัดบ้าง และบางครั้งเมื่อมีการจัดบ่อยๆ (บางช่วงถี่ๆ) และหายไปบางช่วง ทำให้ชุมชนเกิดความคิดที่ว่า “ถูกทอดทิ้ง” หรือ “ไม่ใส่ใจอย่างจริงจัง” ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่ง ที่แต่ละหน่วยงานที่เข้าไปทำงานดังกล่าว จะต้องมีการทำความเข้าใจในโครงการที่จะดำเนินการกับชุมชน ก่อนที่จะมีการดำเนินกิจกรรมใดๆ ก็ตาม

- เรื่องการมีข้อพิพาทระหว่างชุมชนที่ใช้ประโยชน์กับหน่วยงานของรัฐที่จะต้องรักษา ป้องกัน และอนุรักษ์ อย่างเช่น กรณีชุมชนที่อยู่ติดกับเขตอนุรักษ์หรือเขตอุทยาน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการทำข้อตกลงในการใช้ประโยชน์ของชุมชน เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของรัฐร่วมกันอีกทางหนึ่งด้วย

- ผู้ที่ทำงานเป็นพี่เลี้ยง หรือผู้ที่ทำงานในการสร้างเครือข่ายนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็น นักฟัง นักจับประเด็น (ไม่ใช่เป็นนักจับผิด) นักตั้งคำถาม และจะต้องไม่ชี้หน้า เคารพชุมชน เคารพสมาชิก เครือข่าย และแน่นอนที่สุดว่าผู้ที่ทำงานด้านนี้จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ และมีการฝึกทักษะต่างๆ เหล่านี้ร่วมด้วย ฉะนั้น ตัวกลางในการเชื่อมประสานงานที่จะทำให้เกิดเครือข่าย จึงเป็นส่วนสำคัญต่อประเด็นดังกล่าวอย่างมาก

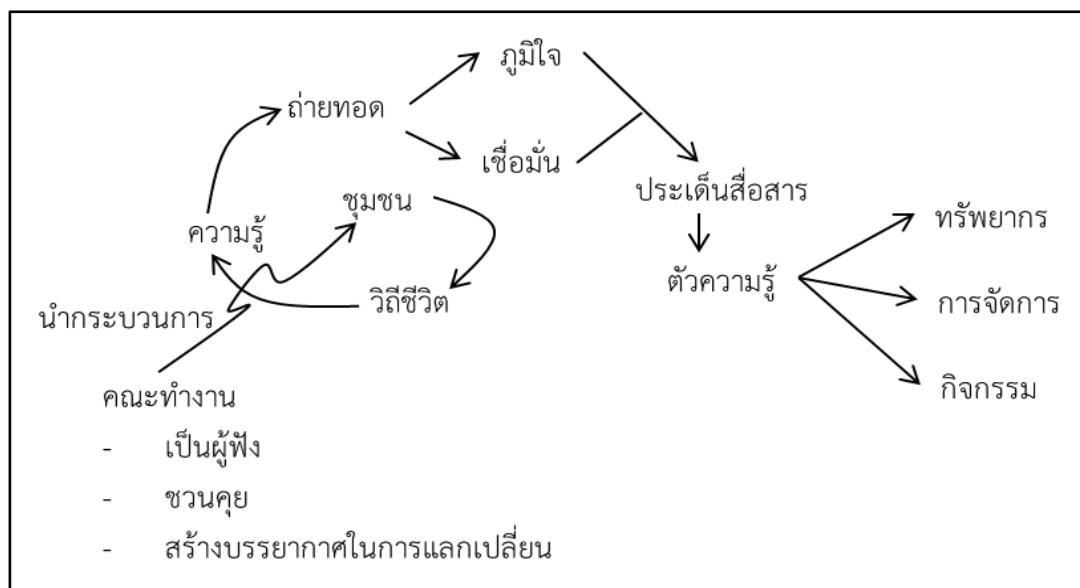
6) ขั้นตอนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับปัญญา ผ่านระยะฟักภายในท้องถิ่น และระยะการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน ผ่านการเสนอข้อมูลชุมชนต่อที่สาธารณะ

มิติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับปัญญา ผ่านระยะฟักภายในท้องถิ่น และระยะการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน ผ่านการเสนอข้อมูลชุมชนต่อที่สาธารณะ นั้นถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดสำหรับการสร้างเครือข่าย โดยในขั้นตอนนี้ สามารถแบ่งรายละเอียดออกได้เป็น 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

6.1 ระยะฟักภายในท้องถิ่น (community incubation)

มิติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือ Knowledge Sharing เป็นกระบวนการที่ทางคณะผู้วิจัยได้เติมลงไปตั้งแต่การเข้าไปชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยในครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม แต่ละชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ ก็ได้ผ่านกระบวนการดังกล่าวมาแล้วเป็นจำนวนมาก ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการส่งผ่านมาจากหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาดำเนินงาน แต่หน่วยงานของรัฐนั้น ยังมีข้อจำกัดตรงที่ “อยากได้ตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน (รัฐ) ซึ่งอาจไม่ตรงกับสิ่งที่ชุมชนนั้นต้องการ” ดังนั้น ภายในโครงการดังกล่าวนี้ จึงใช้กระบวนการเรียนรู้จากภายใน (internal leaning) ของชุมชน โดยคณะผู้วิจัยจะวางสถานภาพของผู้วิจัย คือ ผู้ที่อยากเรียนรู้ (student position) เพื่อเป็นการสร้างความภาคภูมิใจ (pride) ให้กับท้องถิ่นก่อน ทั้งนี้ ตามหลักการดังกล่าวนี้ นับได้ว่าเป็น

การเสริมพลังอำนาจให้กับชุมชน (empowerment) โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการชวนคุยผ่านกระบวนการสร้างความหมาย (special definition) และสร้างมุมมองเฉพาะ ซึ่งเป็นการระดมสมอง (brainstorming) ของคนในท้องถิ่น ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวนี้ จะแสดงถึงรูปแบบการใช้ชีวิตของตนเองผ่านเรื่องเล่าและเหตุการณ์ที่ผ่านมาหรือวิถีชีวิตของชุมชน เมื่อวิถีดังกล่าวถูกดำเนินการต่อเนื่องจนเป็นวัฏจักรที่กลั่นกรองว่าถูกต้องและเหมาะสมแล้ว นั่นคือ “ตัวของความรู้” (body knowledge) ทั้งนี้ ประเด็นที่คณะผู้วิจัยสร้างชุดสนทนาในเรื่องของการท่องเที่ยว นั้น ชุมชนจะตระหนักว่าเป็นหนึ่งกิจกรรมเสริมของชุมชน (เนื่องจากคนในชุมชนมีอาชีพหลักอยู่แล้ว) เมื่อคณะผู้วิจัยเข้าไปในชุมชนภายใต้บทบาทของผู้อยากเรียน ชุมชนซึ่งมีตัวชุดความรู้อยู่แล้ว จึงถ่ายทอดออกมาอย่างเชื่อมั่นและภาคภูมิใจ โดยกระบวนการนี้จะสกัดประเด็น (extracting issue) ที่ชุมชนอยากถ่ายทอดหรือสื่อสารนอกเหนือจากที่คณะผู้วิจัยชวนคุย โดยจะเป็นเรื่องของตัวความรู้ที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น และ/หรือชุมชน โดยการดำเนินโครงการครั้งนี้ พบว่า ชุมชนมีตัวความรู้ที่ชุมชนดำเนินการจัดการกันอยู่แล้ว 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติ 2) การจัดการ (มุมมองด้านการท่องเที่ยว) และ 3) กิจกรรม โดยอาศัยผ่านทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นของชุมชน ทั้งนี้ วัฏจักรการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระยะพุ่มพัก สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังภาพที่ 5

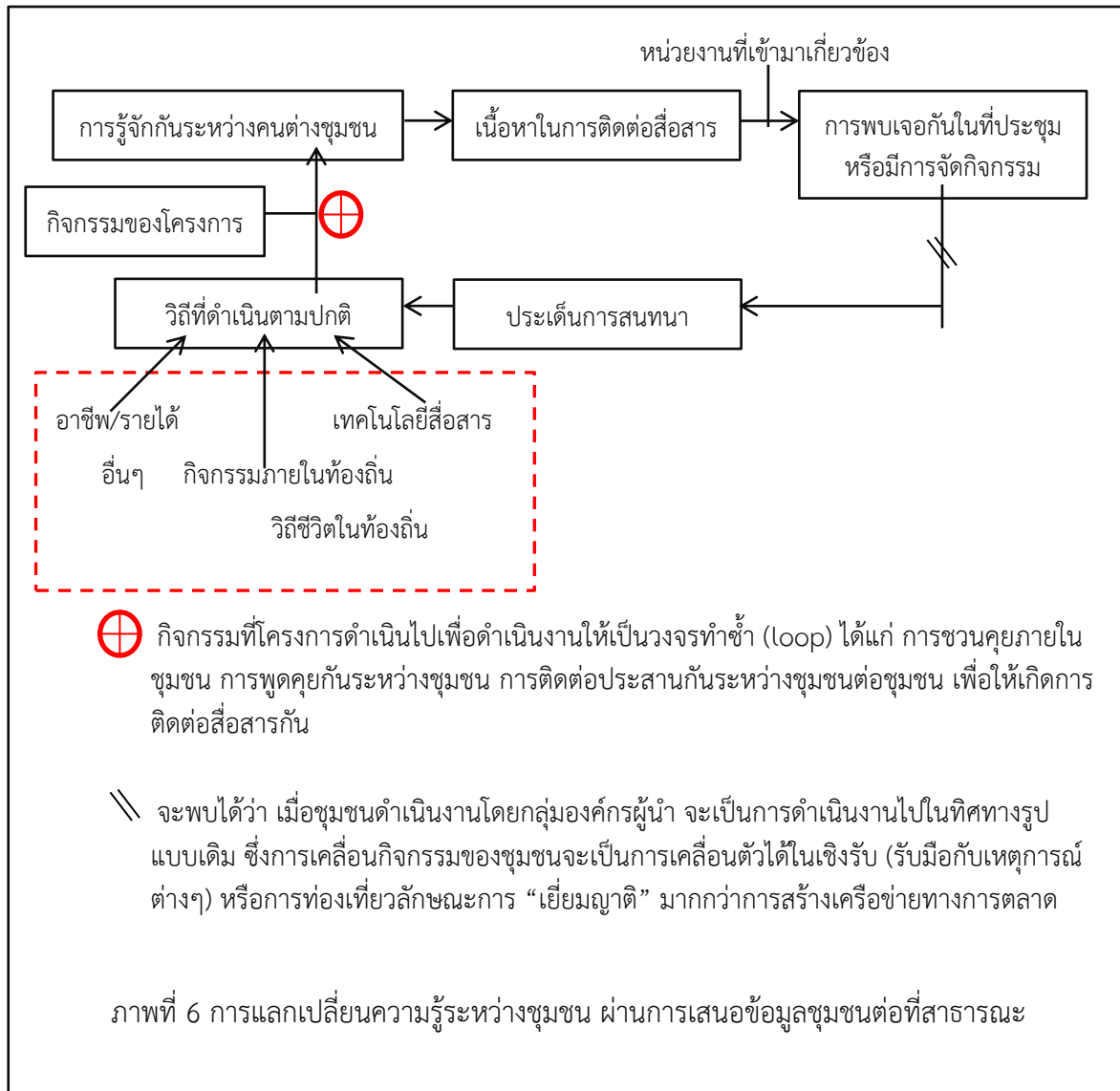


ภาพที่ 5 วัฏจักรการพัฒนาเรียนรู้ภายในชุมชนผ่านกระบวนการชวนพูดคุย

6.2 การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน ผ่านการเสนอข้อมูลชุมชนต่อที่สาธารณะ

โดยกลไกดังกล่าวนี้ สามารถเกิดขึ้นได้โดยหลายหน่วยงาน จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบว่า ภายในชุมชนมีการไหล (flow) ของเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต หากแต่ว่าประเด็นที่มีการสื่อสารนั้น ไม่ได้อยู่ในรูปแบบของการสร้างกิจกรรมการเชื่อมโยงเครือข่าย แต่จะเป็นการเริ่มต้นจากการเข้าถึงเทคโนโลยีของคนภายในชุมชน โดยเฉพาะโลกเสมือนจริง (virtual world) ภายใต้การสื่อสารของสังคมเสมือน (social networking) ที่ได้เข้ามาสู่ทุกชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งนี้ จากการศึกษาค้นพบว่าทุกชุมชนนั้นมีสัญญาณอินเทอร์เน็ตทุกชุมชน มี facebook ของทุกชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะของรายชื่อส่วนตัว (private account) แต่มีเพียงหมู่บ้านจุฬาภรณ์ 12 ที่มี facebook ของกิจกรรมภายในชุมชน และมีการแสดงความเคลื่อนไหวของท้องถิ่นสู่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นแล้ว แต่ละคนจะแสดงหรือถ่ายทอดเนื้อหาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมของชุมชนผ่านรายชื่อ

ส่วนตัว ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวนั้น จะเป็นกิจกรรมโดยทั่วไปของคนในชุมชน (โดยเฉพาะบุคคลที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน) ทางคณะผู้วิจัยจึงได้เข้าไปดำเนินการเพื่อชวนคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภายในชุมชน “คนในดูคนใน” (inside in) ในการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนตนเอง และโอกาสในการที่จะขยายตลาด และหน่วยงานที่ควรที่จะเข้าร่วมเป็นภาคี และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน และภายในชุมชนเอง ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวพยายามที่จะทำให้เป็นวงจร โดยวงจรดังกล่าวเกิดขึ้นอยู่แล้วระหว่างชุมชนจุฬารณ์ 10 และจุฬารณ์ 12 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน และเมื่อแต่ละชุมชนได้มีโอกาสได้พบปะสนทนากัน ก็เกิดการเปรียบเทียบระหว่างชุมชน ทั้งในเชิงของกิจกรรมและเรื่องราวของชุมชน ซึ่งประเด็นดังกล่าว คือ เนื้อหาที่แต่ละชุมชนจะสื่อสารกันต่อไป อย่างไรก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการมีหน่วยงานที่เปิดเวทีให้ชุมชนเหล่านี้ได้มีโอกาสเข้ามาพูดคุย แลกเปลี่ยน หรือมีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นหรือต่อเนื่องขึ้น (ทั้งนี้ เรื่องของการทำกิจกรรมร่วมกันมีความเป็นไปได้น้อย เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีวิถีการดำรงชีวิตที่หลากหลาย โดยเฉพาะการทำมาหากินของคนในชุมชน) โดยวงจรดังกล่าวนี้เอง “การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยบทเรียนการบริหารจัดการ” จึงถือว่ามีความเหมาะสม เพื่อให้ชุมชนได้เชื่อมโยงกันภายใต้ฐานความรู้ในด้านต่างๆ ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้กระบวนการดังกล่าวนี้ กลายเป็นวิถีที่ดำเนินตามปกติของคนภายในชุมชนท้องถิ่น โดยความรู้ดังกล่าวนี้ จะเป็นเนื้อหาให้ชุมชนสามารถใช้ประกอบการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในท้องถิ่นของตนเอง โดยจะต้องตระหนักถึงความเหมาะสมของทรัพยากร ฐานความรู้ และขีดความสามารถของชุมชนร่วมด้วย ซึ่งวงจรการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากท้องถิ่นสู่สาธารณะนั้น สามารถแสดงรายละเอียดโดยสรุปได้ดังภาพที่ 6



5.1.2 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาโอกาสและแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า แนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย พบว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายจำเป็นต้องดำเนินการผ่าน “ตัวกลาง” อย่างไรก็ตาม ภายใต้การเป็นไปได้ หากมองแยกส่วนกันระหว่างชุมชนต่อชุมชนของประเทศไทย กับชุมชนของประเทศไทยกับชุมชนของประเทศมาเลเซีย และการเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง ภายใต้ประเด็นการพิจารณาเรื่องโอกาสและอุปสรรค ก็จะพบรายละเอียดแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยง ดังต่อไปนี้

1) ชุมชนต่อชุมชนของประเทศไทย (community to community connection)

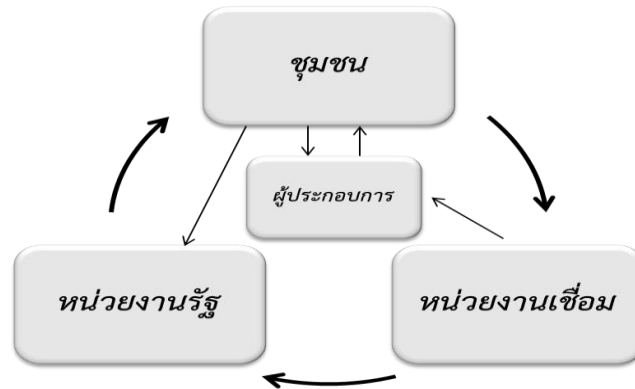
- โอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่าย

การเชื่อมโยงดังกล่าวนี้ จากการศึกษาพบว่า ประวัติศาสตร์ของชุมชนมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเชื่อมโยงและการประสานงาน ซึ่งจะเป็นไปในลักษณะเครือข่ายเครือญาติ (kinship network) โดยระบบดังกล่าวนี้ จะปรากฏในชุมชนจุฬารณพัฒนา 10 และชุมชนจุฬารณพัฒนา 12 เนื่องจากทั้งสองชุมชนนี้ มีประวัติศาสตร์ด้านการต่อสู้ร่วมกัน ทำให้ชุมชนทั้งสองนี้มีความผูกพันกันสูงมาก มีการไปมาหาสู่กันเป็นประจำ อย่างไรก็ตาม แนวคิดการเชื่อมโยงเครือข่ายว่าด้วยการสร้างเป้าหมายร่วมกัน จากการทำงานตั้งแต่เริ่มเข้าไปประสานงานกับชุมชน จะพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายในชุมชนหนึ่งๆ จะเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเปิดเสรีภายในชุมชนเดียวกัน การส่งต่อไปยังจุดหมาย และ/หรือพื้นที่อื่นๆ ไม่มีปรากฏเลย นอกจากนี้ รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีอยู่นั้น มีความเป็นปัจเจก (private sector) ที่สูงมาก การเชื่อมโยงเครือข่ายนั้น จึงควรที่จะเป็นลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่ายแบบล้อ (wheel pattern) กล่าวคือ จะต้องมีความเชื่อมโยงที่คอยเชื่อมประสาน (Node) เพื่อเป็นตัวกลาง มากกว่าการเป็นศูนย์กลาง (center) เนื่องจากปัจจุบันมีหลายหน่วยงานได้เข้ามาในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีทางเลือกมากยิ่งขึ้น และมีอำนาจการต่อรองที่เพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต ดังนั้น ภาพของการเชื่อมโยงกันจึงเป็นไปในลักษณะการเชื่อมต่อกันระหว่างหน่วยงานรัฐ ที่ได้ลงไปติดต่อประสานงาน ประกอบกับหน่วยงานเชื่อม (นักวิจัย สถาบันการศึกษา) ลงไปเชื่อมต่อสำหรับถอดองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชน และพัฒนาผลผลิตด้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชนภายในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวนี้ จะส่งผลให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นวงจร (loop)

ดังนั้น หน่วยงานที่ทำหน้าที่เชื่อมประสาน จะต้องดำเนินงานโดยทำหน้าที่เป็นผู้สร้างโอกาส ให้แต่ละชุมชนได้มาพบเจอกัน และถอดบทเรียนร่วมกัน (ทั้งนี้ โครงการยุทธศาสตร์ชายแดนภาคใต้² เป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเหล่านี้ได้มีเวทีดำเนินกิจกรรมร่วมกัน) โดยการศึกษาครั้งนี้ได้พบว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายของชุมชนที่ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายในชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มากในการ “เชื่อมโยงเครือข่ายด้านความรู้” เพียงเท่านั้น เนื่องจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชนนั้น มีความซับซ้อนและมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นจำนวนมากทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน นอกจากนี้ ยังพบว่าต้นแบบ “เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ที่พัฒนาขึ้นโดยสำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550)² เป็นต้นแบบที่ดำเนินการได้จริง แต่ทั้งนี้ จำเป็นจะต้องสร้างกลไกในหน่วยย่อย (ทั้งนี้ คำว่า “หน่วยย่อย” นั้นหมายถึง “ชุมชน”) โดยชุมชนต้องสามารถดำเนินการและเชื่อมกับหน่วยงานที่ดำเนินงานเชื่อมประสานให้ได้ ทั้งนี้ อาจเป็นสถาบันการศึกษา หรือองค์กรหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยหน่วยงานดังกล่าวจำเป็นต้องทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่จะนำข้อมูลส่งต่อไปยังหน่วยงานของภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบ หรือหน่วยงานรัฐที่มีทรัพยากรอยู่ในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า ประเด็นผู้ประกอบการนั้น เป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง หากจะมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพราะจะเป็นส่วนในการพัฒนา โปรแกรมและการขยายผลลงไปสู่นักท่องเที่ยวได้โดยตรง ทั้งนี้ ชุมชนเองก็สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ประกอบการได้ด้วยเช่นกัน โดยการดำเนินการดังกล่าวสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 7 ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่า การที่มีหน่วยงานเชื่อม ซึ่งชุมชนจะคอยประสานงานกับหน่วยงานดังกล่าว ทั้งนี้ หน่วยงานดังกล่าวอาจเป็นสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่ไม่เป็นทางการก็ได้ แต่เป็นหน่วยงานที่สามารถส่งต่อข้อมูลให้กับหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติได้ และหน่วยงานรัฐจะได้ลงไปประสานกับชุมชนได้โดยตรง (เส้นที่บ่งชี้ขนาดใหญ่แสดงถึงความสัมพันธ์หลัก) นอกจากนั้น การดำเนินงานดังกล่าว จะต้องขยาย

²แสดงไว้ในรูปที่ 2-2 ในบทที่ 2 ของรายงาน

ผลไปให้ถึงผู้ประกอบการเพื่อให้เข้ามาร่วมในวงจรดังกล่าว เนื่องจากผู้ประกอบการนั้นจะมีกลุ่มตลาดหลักของตนเองอยู่แล้ว จากนั้น ก็จะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะยกระดับชุมชนให้เป็นผู้ประกอบการต่อไป ทั้งนี้จากการดำเนินโครงการ ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นพื้นที่ศึกษานั้น มีพื้นที่ที่ใกล้เคียงกัน และลักษณะกิจกรรมมีความแตกต่างกัน จึงทำให้แต่ละชุมชนมีบทเรียนการจัดการที่แตกต่างกัน เมื่อบุคคลเหล่านี้มาพูดคุยกัน จึงเป็นโอกาสที่ทำให้แต่ละชุมชนนั้นเกิดมิติมุมมองที่หลากหลายมากขึ้น



ภาพที่ 7 การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนกับองค์กร

- อุปสรรคในการเชื่อมโยงเครือข่าย

ในส่วนของอุปสรรคที่มีต่อการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างชุมชนภายในประเทศ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายนั้น พบว่ามีอุปสรรคหลายประเด็น ซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. รูปแบบของกิจกรรม (activities) สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นภายในชุมชนพื้นที่ศึกษานั้น แต่ละชุมชนล้วนแต่มีทรัพยากรและรูปแบบของกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งอุปสรรคดังกล่าวนี้ หากพิจารณาในอีกมุมมองของเชิงการเชื่อมโยงเครือข่ายนั้น ก็จะกลายเป็นโอกาสทันทีเมื่อชุมชนสามารถมีการส่งต่อนักท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นระหว่างชุมชนได้ แต่ทั้งนี้ เมื่อลงพื้นที่ไปศึกษาพบว่า แต่ละชุมชนต่างมีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เฉพาะอยู่แล้วของแต่ละชุมชนเอง เช่น ชุมชนคลองแดน ก็จะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เน้นมาเดินเที่ยวชม ชิม ที่ตลาดน้ำ ซึ่งนักท่องเที่ยวเหล่านี้ จะเป็นลักษณะการท่องเที่ยวแบบการเดินทางเป็นหลัก เช่นเดียวกันกับชุมชนตันหยงลูเล๊ะ ที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ก็เน้นมาเยี่ยมชมมัสยิดกรือเซะ และสักการะเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวก็จะใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเพียงทางผ่านเท่านั้น แต่กิจกรรมเหล่านี้ก็มีการนำเสนอขึ้นผ่านทางสังคมออนไลน์ ซึ่งสมาชิก (เพื่อนๆ เครือข่ายชุมชนที่มาเข้าร่วมประชุมด้วยกัน) เข้ามาให้ความสนใจและชื่นชม ตลอดจนมีข้อเสนอแนะต่างๆ ทั้งนี้ ในอุปสรรคดังกล่าว ยังเป็นโอกาสในการให้ข้อเสนอแนะซึ่งกันและกันของแต่ละชุมชน โดยผ่านช่องทางการสื่อสารทางสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง facebook

2. พื้นที่ดำเนินงานทดลอง (area demonstrate) มีขอบเขตที่กว้างเกินไป สำหรับประเด็นนี้ในข้างต้นถือเป็นโอกาสที่ทำให้แต่ละชุมชนได้มีบทเรียนที่หลากหลาย แต่เมื่อดำเนินการจัดกิจกรรมแล้วพบว่า “ระยะทาง” กลายเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการเชื่อมโยงเครือข่าย ซึ่งการศึกษารั้วนี้ ได้มุ่งเป้าใน “การสร้างเครือข่ายด้านความรู้” ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยนและการขัดเกลาทางสังคม

(Socialization)³ เข้ามาดำเนินการเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนเครือข่ายขึ้น ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวนี้ ก็จะต้องใช้ความสัมพันธ์ที่ดีในการเข้าไปดำเนินงานในพื้นที่ในระยะเริ่มต้นของกระบวนการ โดยช่องทางสื่อสารทางสังคมออนไลน์ เป็นช่องทางพิเศษ (special track) สำหรับการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของบุคคลในแต่ละชุมชน

3. ภาษาสำหรับการสื่อสาร ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร พบว่า ในแต่ละชุมชนมีความจำเพาะเจาะจงในด้านภาษาของตนเองเป็นอย่างมาก สำหรับการจัดประชุมระดมความคิดเห็น พบว่า การสื่อสารกันของแต่ละชุมชน จะมีทั้งภาษามลายู ภาษาจีน ภาษาใต้ท้องถิ่น และภาษาไทยกลาง ทั้งนี้ กลุ่มผู้ที่มีอายุจะสื่อสารโดยใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นหลัก ดังนั้น เวลาจัดกิจกรรมต่างๆ จำเป็นจะต้องมีผู้ที่สามารถสื่อสารภาษาไทยกลางร่วมอยู่ด้วย เพื่อให้การสื่อสารมีความเข้าใจตรงกันระหว่างสมาชิก

4. รูปแบบการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิต จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น เป็นเพียงกิจกรรมเสริมของชุมชนเท่านั้น ทั้งนี้ ยกเว้นชุมชนคลองแดน โดยคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังดำรงอาชีพอยู่ในภาคการเกษตรเป็นหลัก และเมื่อมีเวลาว่างจากอาชีพหลัก จึงเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นมา ดังนั้น การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเป็นกลุ่มคนเพียงส่วนหนึ่งของคนในชุมชนที่เข้ามาดำเนินการ

5. การเข้าถึงผู้ประกอบการ สำหรับการท่องเที่ยวที่มีการกระจายรายได้ต่อท้องถิ่นและมีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่จำเพาะเจาะจงอย่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น การที่จะหาตลาดหรือนำเสนอพื้นที่ดังกล่าวต่อนักท่องเที่ยวจึงถือเป็นภาระและอุปสรรคภายในชุมชน รวมถึงเป็นเรื่องที่ยากลำบากที่ผู้ประกอบการจะร่วมลงทุน นอกเหนือจากการพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวเป็นลักษณะการฝากขาย ซึ่งโดยตัวของชุมชนเองก็ยังไม่สามารถเข้าถึงตัวผู้ประกอบการได้ ดังนั้น รูปแบบเครือข่ายระหว่างชุมชนและองค์กร จึงเป็นโอกาสที่จะเชื่อมโยงในประเด็นที่เป็นอุปสรรคดังกล่าวได้

2) ชุมชนของประเทศไทยกับชุมชนของประเทศมาเลเซีย (Thailand community to Malaysia community connection)

- โอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่าย

เมื่อกล่าวถึงโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เครือข่ายด้านความรู้ระหว่างชุมชนของประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย จากการศึกษาพบว่า “มีโอกาที่จะสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้” เนื่องจากชุมชนของประเทศมาเลเซีย มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่เหมือนกัน มีการจัดการโฮมสเตย์ที่มีรูปแบบที่ชัดเจน และมีระบบการจัดการที่เป็นขั้นตอน ตลอดจนมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาควบคุม ดูแล และดำเนินการจัดการระบบให้ทุกขั้นตอน อย่่างไรก็ตาม หากจะมี

³ รูปแบบดังกล่าวอ้างอิงจากหนังสือของ Ikujiro Nonaka and Hirotaka Takeuchi ตีพิมพ์ปี 1995 เรื่อง The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation. สำนักพิมพ์ Oxford University Press. จำนวน 304 หน้า ซึ่งใช้เป็นต้นแบบเพื่อใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการสร้างความรู้ของบุคคลภายใต้การดำเนินงานขององค์กร แต่สำหรับการนำมาใช้ในเรื่องการรูปแบบของกิจกรรมของเครือข่าวนั้น เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนนั้นมีการดำเนินการมาแล้วในระยะเวลาหนึ่งและได้รับการยอมรับ รวมถึงมีความจำเพาะในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น การกล่อมเกลாதางสังคมนั้นเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการสร้างความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้น สำหรับเครือข่ายความรู้ที่มีความจำเพาะเจาะจงต่อพื้นที่นั้น จึงมีความพิเศษที่จะถ่ายทอดในกระบวนการขั้นตอนต่อไปเพื่อให้เกิดเป็นชุดความรู้ได้

การเชื่อมโยงเครือข่ายนั้น จะต้องยกระดับโดยเริ่มจากเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ⁴ ทั้งนี้ กระบวนการดำเนินงานของประเทศมาเลเซียเองก็จะมีรูปแบบ (pattern) ที่ตายตัวและเป็นทางการ ซึ่งคำถามที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรม “เยี่ยมบ้านเพื่อน” ก็ได้พบคำถามที่ว่า “เราจะเชื่อมโยงเครือข่ายกับเขาเพราะอะไร และเราจะได้ประโยชน์อะไรจากการเชื่อมโยงเครือข่าย” เนื่องจากชุดความรู้ของชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวของประเทศมาเลเซีย นั้น คือ ชุดความรู้ที่ได้รับหรือถูกกำหนดไว้แล้วจากหน่วยงานส่วนกลางของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือดูแลเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความรู้ทางด้านการจัดการ มาตรฐาน โฮมสเตย์ เป็นต้น

ดังนั้น การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างประเทศในมิติด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น การสร้างเป้าหมายหลักร่วมกัน จึงเป็นสิ่งเริ่มต้น (first stage) ของการทำงานเรื่องการสร้างเครือข่ายภายใต้กรอบการวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้ การที่จะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม และ/หรือเครือข่ายนั้น จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาจุดเชื่อมประสาน และผลประโยชน์ของการเกิดเครือข่ายขึ้นมา ซึ่งจากการดำเนินโครงการ พบว่า “มีความเป็นไปได้น้อยมาก” สำหรับการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างประเทศของประเทศไทยและของประเทศมาเลเซีย แต่ทั้งนี้ รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย จะได้รับประโยชน์สูงสุดเมื่อทำการ “ถอดบทเรียนการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศมาเลเซีย” และ “มีการนำมาปรับใช้” เพราะเนื่องจากระบบการบริหารจัดการของประเทศมาเลเซีย นั้น เป็นรูปแบบที่มีความชัดเจน รัฐสามารถจัดเก็บข้อมูลได้ ท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีความปลอดภัย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เกิดจากการวางแผนพัฒนาระบบของหน่วยงานระดับประเทศและนำมาลงสู่ชุมชนท้องถิ่น (รัฐสร้างระบบไว้ให้)

- อุปสรรคในการเชื่อมโยงเครือข่าย

ในส่วนอุปสรรคที่มีต่อการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างชุมชน ระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระดับแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายนั้น พบว่า มีอุปสรรคหลายประการ ซึ่งสามารถแยกออกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. ภาษาการสื่อสาร เนื่องจากเมื่อข้ามฝั่งพรมแดนจากประเทศไทยสู่ประเทศมาเลเซีย แม้บางชุมชนจะใช้ภาษามลายูเหมือนกัน แต่การสื่อสารก็ไม่สามารถสื่อสารกันให้เกิดความเข้าใจได้ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ “ตัวกลาง” เป็นผู้สื่อสารเป็นหลัก นอกจากนี้ ชาวบ้านประเทศมาเลเซียที่มีการทำโฮมสเตย์หรือทำท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่วนมากใช้ภาษาอังกฤษไม่ได้ เช่นเดียวกันกับชาวบ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย

2. ช่องทางการสื่อสาร เนื่องจากคนในประเทศไทยจะนิยมเล่น facebook เล่น line เกือบจะทุกวัย และแต่ละคนนั้นต่างมีบัญชี facebook และ line แต่ที่ประเทศมาเลเซีย จะใช้ช่องทางสื่อสารเฉพาะกลุ่มคนในวัยทำงานเท่านั้น ทั้งนี้ โปรแกรมการติดต่อสื่อสารของชาวมาเลเซีย นั้น ส่วนมากจะใช้โปรแกรม What App ในการสื่อสารเป็นหลัก และจะมีน้อยคนที่ใช้โปรแกรม facebook

⁴ เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการในที่นี้คือ informal network ซึ่งเป็นการประสานงานในแนวราบ อย่างเช่น เครือข่าย เกลอปเพื่อนฝูง สหาย เหล่านี้เป็นต้น ทั้งนี้ เครือข่ายดังกล่าวจะมีการดำเนินงานร่วมกันอย่างมีความสุข และสามารถยกระดับงานเครือข่ายต่อไปได้ โดยเฉพาะในลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามแนวคิดของเครือข่ายความรู้ของ Allee (2000) คือ เนื้อหาที่แสดงให้เห็นภาพของการจัดการความรู้เป็นกระบวนการหลักของการสร้างเครือข่ายความรู้ ทั้งนี้ ตามโมเดลของ Ikujiro Nonaka and Hirotaka Takeuchi (1995) ก็ได้แสดงถึงวัฏจักรการสร้างความรู้ ซึ่งหากเทียบกับการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างชุมชนไทยด้วยกันแล้วนั้น ขั้นตอนการขัดเกลาทางสังคม เป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงเครือข่ายดังกล่าว และช่องทางสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์เป็นช่องทางหลักในการสื่อสารหรือการไหลของความรู้ (Knowledge flow)

3. องค์การการทำงาน จากผลการศึกษาพบว่า การก่อเกิดกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยและของประเทศไทยนั้น มีความแตกต่างกันอย่างมาก เนื่องจากการเกิดกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยนั้น เป็นลักษณะของการจัดตั้งขึ้นมา และรัฐวางแผนการบริหารจัดการให้ทั้งหมด ส่วนของประเทศไทยจะเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติก่อน และรัฐมีหน้าที่เพียงหนุนเสริมเท่านั้น และชุมชนเองสามารถบริหารจัดการองค์การชุมชนได้อย่างอิสระ

4. วัตถุประสงค์การเชื่อมโยงเครือข่าย สำหรับการดำเนินงานเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ระหว่างชุมชนในประเทศไทยและชุมชนในประเทศมาเลเซีย นั้น เป็นสิ่งที่อาจเชื่อมโยงได้ยาก เพราะสุดท้ายแล้วแต่ละชุมชนเมื่อกลับไปยังชุมชนของตนเอง ก็จะดำเนินตามวิถีชีวิตในรูปแบบเดิมด้วยเช่นกัน

5. วัฒนธรรมที่ต่างกัน จากการดำเนินงานพบว่า การมีวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันอายุที่แตกต่างกัน ความเชื่อที่แตกต่างกันนั้น จะทำให้การดำเนินกระบวนการต่างๆ ยากขึ้น เนื่องจากความกล้าแสดงออกและการเชื่อมโยงกันที่ต้องอาศัยความเป็นสากล หรือวัฒนธรรมสากล (international culture) มากขึ้น

6. กิจกรรมหลักของครัวเรือน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเพียงกิจกรรมเสริมเช่นเดียวกัน ระหว่างชุมชนในประเทศไทย และชุมชนในประเทศมาเลเซีย ดังนั้น ความสำคัญของเครือข่ายที่พยายามจะเชื่อมโยงให้เกิดขึ้นเพื่อสร้างเครือข่ายร่วมกัน จึงลดลง

7. ระยะเวลาการจัดกิจกรรม จากการดำเนินงานพบว่า ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมนั้น หากสั้นเกินไป ก็เป็นการเร่งกระบวนการ ทั้งนี้เนื่องจากช่วงระยะเวลาการทำงานของคนในชุมชนที่มาก และระยะทางที่ห่างไกล จึงเป็นอุปสรรคสำหรับการดำเนินกระบวนการจัดกิจกรรมต่างๆ

3) การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง (connecting part agency)

- โอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่าย

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า การที่มีคณะผู้วิจัยและคณะทำงาน ได้เป็นผู้ดำเนินงานจัดกระบวนการ และเปิดเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยดำเนินงานในลักษณะเป็น “วิทยากรกระบวนการ (Facilitator)”⁵ คอยทำหน้าที่จัดกระบวนการให้สมาชิกได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดทัศนคติร่วมกัน ทำให้เกิดโอกาสที่จะเชื่อมโยงเครือข่ายมีความเป็นไปได้มากขึ้น ทั้งนี้ บุคคลที่เป็นวิทยากรจำเป็นจะต้องมีทักษะการฟัง การจับประเด็น การสรุป และเข้าใจผู้ที่เข้าร่วม ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีต่อ

⁵ วิทยากรกระบวนการ คือ ผู้ที่ช่วย (facilitate) ให้เกิด หรือเป็นผู้ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้สนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ได้มาช่วยกันคิดและตัดสินใจ วิทยากรจึงไม่จำเป็นต้องเป็นคนเก่งในสาขาใดสาขาหนึ่ง หลักการสำคัญคือ ทำให้เกิด 1) เจตคติร่วม จิตสำนึกร่วมและ/หรือวิธีคิดของผู้ร่วมกระบวนการเพื่อเข้าใจปัญหาและหาทางเลือกหรือการพัฒนา 2) ร่วมกันวิเคราะห์เพื่อหากลยุทธ์ กลวิธีและแผนการทำงานร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ 3) ร่วมกันทดลองหรือปฏิบัติตามแผนและสรุปบทเรียนจากการปฏิบัติเพื่อนำมาปรับปรุงตามเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม หลักการนี้จะได้ผลต้องทำเป็นวงจรของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ในแต่ละรอบของวงจรเมื่อเรียนรู้แล้ว มีการปรับทั้งแนวคิด แผน และการปฏิบัติจนกว่าจะเป็นที่ยอมรับ ในแต่ละรอบมีองค์ความรู้สะสมเพิ่มขึ้น ในการทำงานไม่จำเป็นต้องเริ่มจากการปรับเจตคติ จะเริ่มจากจุดใดก็ได้ เช่น กลุ่มในชุมชนอาจเริ่มจากการทดลองใช้เทคโนโลยีเกษตรปลอดภัยจากสารพิษ เมื่อทำแล้วไม่สำเร็จอาจเปลี่ยนใจ ไปหาทางเลือกอื่นหรือคิดปรับปรุงของเดิมที่ไม่สำเร็จให้ดีขึ้น เมื่อทำได้ยากให้คนอื่นร่วมต้องมีการรวมกลุ่ม มีแผน และทดลองกันอีกรอบขณะที่ทำไปก็เรียนรู้เรื่องกลุ่มไปด้วย สิ่งสำคัญคือวิทยากรกระบวนการควรทำให้เกิดการวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสรุปบทเรียนและหาทางเลือกใหม่หรือปรับปรุง

การทำงานเป็นทีมด้วย นอกจากจะต้องทำหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ตัวกลางดังกล่าวนั้น จะต้องทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและเชื่อมโยงประเด็นเนื้อหาของความรู้ไปสู่เครือข่ายร่วมด้วย เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยรูปแบบเครือข่ายจะออกมาเป็นลักษณะของ “เครือข่ายแบบล้อ”⁶ ทั้งนี้ การใช้การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลางนี้ ตัวกลางในที่นี้เองจะเป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยง โดยจากการศึกษาพบว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นที่ได้ทำงานร่วมกันกับหลายหน่วยงานนั้น มีศักยภาพในการพัฒนาขึ้นมาเป็นตัวกลางของเครือข่ายได้ โดยโครงการวิจัยครั้งนี้ ได้ทดลอง (demonstrate) กำหนดให้ทีมทำงานวิจัยสร้างกระบวนการสื่อสาร และรับสารจากชุมชน ซึ่งพบว่า ชุมชนเหล่านั้นล้วนแล้วแต่ตอบสนอง (respond) ต่อข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการสื่อสารมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับการประสานงานระหว่างชุมชนในประเทศไทยนั้น กระบวนการดังกล่าวก็นับว่าเป็นโอกาสในการสร้างเครือข่ายโดยการพัฒนาจากกลุ่มคนและ/หรือมีหน่วยงานองค์กรใดเข้ามารับหน้าที่เป็นหน่วยงานเชื่อมโยงประสานกับชุมชนและท้องถิ่น

สำหรับการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนในประเทศไทยและชุมชนในประเทศมาเลเซียนั้น การสื่อสารโดยตัวกลางเพื่อเชื่อมโยงกันนั้น ถือว่าเป็นกลไกที่ดีกว่าให้ชุมชนระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย ประสานงานกันเอง เนื่องจากภายหลังจากที่ได้มีการดำเนินโครงการ “เยี่ยมบ้านเพื่อน” แล้วนั้น พบว่า การประสานงานระหว่างชุมชนประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย ไม่มีความเคลื่อนไหวแต่อย่างใด

- อุปสรรคในการเชื่อมโยงเครือข่าย

หน่วยงานที่จะมาทำงานเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงเครือข่าย และงบประมาณที่จะมาสนับสนุน คือ อุปสรรคของการเชื่อมโยงเครือข่ายในประเด็นนี้ ซึ่งจากการดำเนินงานพบว่า สำหรับตัวกลางที่ทำการเชื่อมโยงนั้น ควรเป็นหน่วยงานที่เป็นสถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่น และไม่ควรเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องจากบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำงานเชื่อมประสานงานในชุมชนนั้น ยังติดอยู่กับระบบการสั่งการแบบแนวตั้ง (top down) ซึ่งจะทำงานในด้านของการเชื่อมโยงหรือสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นไม่ได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อโครงการได้ดำเนินการแล้วเสร็จ ก็พบว่า การเชื่อมโยงกันของกลุ่มเครือข่ายนั้น มีการสื่อสารเชื่อมโยงกันผ่านทางสังคมออนไลน์ แต่หากไม่มีหน่วยงานที่เข้ามาดูแลในส่วนนี้ เครือข่ายดังกล่าวจะลดตัวลง เนื่องจากไม่มีกิจกรรมที่ดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น หน่วยงานที่จะเข้ามาดำเนินงานเป็นตัวกลางดังกล่าว ก็จำเป็นจะต้องมีงบประมาณอุดหนุนเพื่อให้เกิดระบบการดำเนินงานหรือเกิดการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายที่ต้องการสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาได้ดำเนินร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหน่วยงานที่จะรับเป็นตัวกลางดังกล่าวนี้ จะต้องมีการวางแผนยุทธศาสตร์ในระยะกลาง เพื่อให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการรักษาเครือข่ายและสมาชิกของเครือข่ายให้คงอยู่ต่อไป

⁶ เนื้อหาแสดงในตาราง 3 รูปแบบของเครือข่ายตามแนวคิดของ Hollingshead ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากของการเชื่อมโยงจากชุมชนสู่ชุมชน เนื่องจากตัวกลางดังกล่าว จะต้องสื่อสารกับสมาชิกตลอดเวลา ต้องมีความรู้สึกร่วมเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของคนในชุมชน นอกจากนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นที่ปรึกษาให้กับกลุ่มสมาชิกอีกด้วย

5.1.3 วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พัฒนาระบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้พบว่า “ต้นแบบเครือข่ายความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ทั้งนี้ เนื่องจากจากการศึกษาถึงการพัฒนาระบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายดังกล่าว จะอยู่ภายใต้บริบทของ “การท่องเที่ยว” เป็นตัวหลัก และภายใต้บริบทดังกล่าวนี้ ก็จะพบประเด็นที่เป็นข้อจำกัด (condition) ของการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน กล่าวคือ

1. การท่องเที่ยว ถือเป็นธุรกิจของการแข่งขัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของกลุ่มเป้าหมาย เรื่องของกิจกรรมดำเนินงาน รวมถึงมูลค่าของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอีกด้วย
2. การแบ่งปันทางการตลาดด้านการท่องเที่ยว คือ การลดผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวที่ได้รับจากที่หนึ่ง เพื่อให้เกิดการกระจายไปสู่อีกที่หนึ่ง
3. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของคนในชุมชน ยังเป็นการจัดการในลักษณะเป็นส่วนบุคคลหรือกลุ่มคนที่เฉพาะเจาะจงอยู่ ซึ่งยังไม่ได้มีการวางระบบภายในชุมชน หากมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคล ระบบการดำเนินงานก็จะมีเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตามไปด้วย

จากข้อจำกัดดังกล่าวนี้ ต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย จากผลการวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด คือ “เครือข่ายความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ทั้งนี้ จากการศึกษาร่วมกันของประเทศไทยทั้ง 5 ชุมชน และ 4 ชุมชน ใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย พบว่า “เครือข่ายการจัดการความรู้” เป็นกลไกที่สามารถดำเนินการได้สำหรับการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากชุมชนของประเทศมาเลเซีย การท่องเที่ยวโดยชุมชน ถูกตั้งต้นด้วยนโยบายรัฐ และมีรูปแบบบริหารจัดการที่เด่นชัด จากการออกแบบโดยรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบรายงานและข้อมูล ซึ่งเป็นสิ่งที่หน่วยงานของประเทศไทยยังขาดอยู่ในส่วนประเด็นดังกล่าวนี้ ในทางตรงกันข้าม แม้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย จะไม่ได้เกิดจากการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐ แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชนในประเทศไทย ล้วนแต่เป็นพัฒนาการที่เริ่มต้นจากการเรียนรู้และลองถูกลองผิดของคนในชุมชน โดยแต่ละชุมชนนั้นล้วนแล้วแต่มีความรู้ในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนของตนเอง ทั้งนี้ ตัวผู้ประสานงานหรือวิทยากรกระบวนการนั้น จะเป็นกลไกหนึ่งในการเชื่อมประสานและถอดเนื้อหาของชุดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน โดยชุดความรู้ดังกล่าว ก็จะมีอยู่สองชุดข้อมูลหลัก⁷ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีหน่วยงานกลางที่ช่วยประสานงาน หรือ “การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง” โดยตัวกลางที่ประสานงานนั้น จะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน และประสานกับหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบในส่วนต่างๆ ซึ่งการเชื่อมงานระหว่างหน่วยงานรัฐจะต้องเชื่อมต่อได้ทั้งระดับบน คือ งานระดับนโยบาย และ

⁷ ชุดข้อมูลของประเทศไทยนั้น จะเป็นเรื่องของท้องถิ่น ชุมชน ที่บริหารจัดการทรัพยากรภายในท้องถิ่นของตนเองจนกลายมาเป็นการท่องเที่ยว ส่วนชุดข้อมูลของประเทศมาเลเซีย จะเป็นเรื่องการประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ ซึ่งว่าด้วยการจัดการฐานข้อมูล

[illegible]

จากภาพที่ 8 แสดงให้เห็นว่า ต้นแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน ของประเทศไทยทั้ง 5 ชุมชน และ 4 ชุมชน ใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซียนั้น เป็นต้นแบบที่มีความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงมากที่สุด ภายใต้ข้อจำกัดและความแตกต่าง รวมทั้งเงื่อนไขในหลายประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการเชื่อมโยงหรือสร้างเครือข่าย แต่ภายใต้ความแตกต่างหรือข้อจำกัดเหล่านี้ “เครือข่ายการจัดการความรู้” จึงกลายเป็นรูปแบบเครือข่ายต้นแบบรูปแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันระหว่างชุมชนของทั้งสองประเทศ ภายใต้ความโดดเด่นทางการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน อันทำให้เกิดชุดความรู้ที่แต่ละชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือลดจุดอ่อนของชุมชนเท่าที่ชุมชนสามารถจะดำเนินการได้ภายใต้ศักยภาพที่ชุมชนมี ส่วนหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรที่ดูแลด้านการท่องเที่ยว หรือสนับสนุนเรื่องของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ก็ได้เป็นข้อมูลในการสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ รวมถึงระเบียบต่างๆ โดยมีตัวกลางในการเชื่อมโยงประสานเพื่อให้เกิดข้อมูลหรือเกิดเครือข่ายการจัดการความรู้ขึ้นมา เพื่อให้เกิดเนื้อหาที่แต่ละชุมชน แต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปใช้ ทั้งในเชิงของรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนที่

แตกต่างกัน ข้อดี ข้อเสีย โอกาส และผลกระทบ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะถูกส่งต่อไปยังหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องที่ดูแลเชิงนโยบายและระเบียบต่างๆ ผ่านตัวกลางที่เชื่อมประสานในการส่งต่อข้อมูลความรู้ที่ได้ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องเกิดขึ้นภายใต้ขั้นตอนประเด็นต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. มีตัวกลาง ผู้ประสานงาน หรือหน่วยงานตัวกลาง เริ่มต้นเป็นหลักในการสร้างให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยต้นแบบที่เกิดขึ้นครั้งนี้ ตัวกลางหรือผู้ประสานงานหลัก คือ คณะทำงานวิจัยชั้นนี้ ที่มุ่งหมายศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวมาเลเซีย ซึ่งตัวกลางถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้น และตัวกลางต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถจับประเด็นต่างๆ ได้ และเป็นการดำเนินการแบบเพื่อนถึงเพื่อน ไม่ดำเนินการใดๆ แบบสั่งการ ซึ่งจะเป็นส่วนทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายได้ยากลำบาก ประกอบกับชุมชนเองไม่สามารถสร้างเครือข่ายได้ด้วยตนเองอยู่แล้ว ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ฉะนั้น ตัวกลาง ถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะเป็นผู้ประสานให้เกิดเครือข่ายที่มีสมาชิกทั้งระดับชุมชน ระดับผู้ประกอบการ ระดับหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเชื่อม

2. กำหนดบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชน ที่จะมาร่วมสร้างเครือข่ายหรือเป็นสมาชิกเครือข่าย เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่าเรากำลังจะสร้างเครือข่ายเกี่ยวกับอะไร ด้านไหน และมีสมาชิกชุมชนใดบ้าง เพื่อจะได้เห็นภาพหรือฐานข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสมาชิกเครือข่าย โดยในขั้นตอนนี้ต้องมีความชัดเจนว่าการสร้างเครือข่าย มุ่งเน้นเครือข่ายระดับพื้นที่ หรือเครือข่ายระดับกิจกรรม หรือมุ่งเน้นเครือข่ายทั้งระดับพื้นที่และระดับเดียวกันแบบคู่ขนาน ดังต้นแบบของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ที่มุ่งเน้นทั้งระดับพื้นที่ คือ ชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และ 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย และระดับกิจกรรม คือ เป็นชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเหมือนกัน

3. การเติมกิจกรรมลงไปชุมชน โดยตัวกลางหรือผู้ประสานงาน ภายหลังที่กำหนดบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชน และลักษณะเครือข่ายว่าเป็นระดับพื้นที่ไหน หรือระดับกิจกรรมไหน ที่จะมาร่วมสร้างเครือข่ายหรือเป็นสมาชิกเครือข่ายชัดเจนแล้วนั้น ก็เริ่มดำเนินการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นจากสมาชิกชุมชนต่างๆ ที่เข้าร่วมทั้งหมด โดยมุ่งเน้นไปที่การให้ชุมชนได้คิดภายใต้ฐานความรู้เดิมของแต่ละชุมชน ซึ่งในขั้นตอนนี้จะทำให้เกิดการแบ่งปันข้อมูล การเติมกิจกรรมต่างๆ ลงไปในชุมชนในขั้นตอนนี้ก็เพื่อให้แต่ละชุมชนในสมาชิกเครือข่ายได้มีโอกาสมาพบปะกันและเกิดการมาพูดคุยร่วมกัน คิดวิเคราะห์ร่วมกัน มีการเสนอจุดเด่น รวมทั้งรับทราบข้อจำกัดและจุดอ่อนต่างๆ ของชุมชน จนทำให้เห็นภาพของความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมพลังอำนาจในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดขึ้น

4. การสร้างการรับรู้และความเข้าใจของชุมชนที่เข้าร่วมเครือข่าย โดยการดำเนินการในขั้นตอนนี้นั้น จะต้องมีการเชื่อมโยงประสานเพื่อให้เกิดการพูดคุยและสร้างเครือข่าย โดยมีตัวกลางเป็นเครื่องมือในการเชื่อมประสานและอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มชุมชนที่จะเข้ามาสร้างและเป็นสมาชิกเครือข่าย ในขั้นตอนนี้ต้องสร้างให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชุมชน ภายหลังที่ชุมชนได้มีการคิดวิเคราะห์ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย ทราบจุดเด่นและจุดอ่อนต่างๆ ของกันและกัน จนทำให้เห็นภาพของความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมพลังอำนาจ โดยขั้นตอนนี้จะมุ่งนำเสนอรายละเอียดท้องถิ่นของตนเองว่ามีทรัพยากรอะไร และมีการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้ชุมชนได้เกิดความตระหนักร่วมกันในการบริหารจัดการระดับชุมชน ทั้งยังทำให้สมาชิกเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมประเภทเดียวกันได้รู้จักกันมากขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้ ชุมชนอาจจะรู้จักกันอยู่แล้วหรือไม่ได้รู้จักกันก็ได้ ดังนั้น บทบาทหลักของตัวกลางก็คือ

“การเชื่อมประสาน” พร้อมกับการอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะกับชุมชนที่อยู่ในสมาชิกเครือข่าย

5. การกำหนดและมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือมีเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งการมีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ถือเป็นจุดร่วมที่สำคัญของการเป็นเครือข่าย ดังนั้น ความชัดเจนของเป้าหมายจึงมีความสำคัญต่อการเข้าร่วมและคงอยู่ของสมาชิกที่เข้ามามีส่วนดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย เพราะสมาชิกที่มาเข้าร่วมต้องมีคำตอบสำหรับตัวเองว่าเข้าร่วมในเครือข่ายเพื่ออะไร และเครือข่ายสามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือภารกิจของตนเองหรือของชุมชนหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายที่อยู่ในระยะเริ่มก่อตั้งหรือกำลังสร้างขึ้น ควรที่จะกำหนดเป้าหมายหลักเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะสามารถบรรลุให้ได้เสียก่อน และถ้าหากต้องการขยายวัตถุประสงค์เพิ่มขึ้นอีก จึงค่อยกำหนดในภายหลังเมื่อเครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น

6. มีกระบวนการได้มาซึ่งสมาชิกและกลุ่มเครือข่ายที่ชัดเจน โดยตัวกลางอาจกำหนดเกณฑ์หรือกลุ่มเป้าหมายที่จะมาสร้างเครือข่ายร่วมกัน หรือมาเป็นสมาชิกของเครือข่าย ซึ่งส่วนขั้นตอนนี้ถือเป็นองค์ประกอบขั้นพื้นฐานของการสร้างเครือข่ายที่ต้องชัดเจนว่าเป็นกลุ่มเครือข่ายแบบไหน โดยมีทั้งระดับบุคคล กลุ่มคน องค์กร หรือชุมชนขนาดต่างๆ โดยหากมีสมาชิกจำนวนมาก ก็จำเป็นต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ในการประสานงานให้การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยมีตัวกลางเป็นผู้เชื่อมประสานการดำเนินงาน และหากเครือข่ายมีสมาชิกหลายชุมชน หลายบทบาท ก็อาจจำแนกย่อยๆ ตามความสำคัญของสมาชิกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ สมาชิกแกนหลัก ซึ่งจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับผลงานตามเป้าหมายเครือข่าย และสมาชิกแกนเสริม ที่เป็นฝ่ายสนับสนุน

7. การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อร่วมคิด ร่วมออกแบบ และวางแผนกิจกรรมเครือข่าย ซึ่งการร่วมคิดและร่วมออกแบบ ถือเป็นประเด็นสำคัญในการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นในทางใดทางหนึ่ง ทำให้เกิดการวางเป้าหมายของเครือข่ายร่วมกัน โดยมุ่งเน้นให้ตรงตามเป้าหมายของ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” โดยพยายามให้เกิดการประชาสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร โดยผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ และภายหลังจากที่ได้ร่วมคิดร่วมออกแบบเพื่อวางเป้าหมายของเครือข่ายร่วมกันแล้ว ก็นำมาสู่การวางแผนกิจกรรมเพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานในทางปฏิบัติว่าจะทำอะไรต่อไป เพื่ออะไร และจะได้อะไร

8. มีกิจกรรมร่วมกันของเครือข่ายเกิดขึ้น ซึ่งภายหลังการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อร่วมคิด ร่วมออกแบบ และวางแผนกิจกรรมเครือข่าย จนได้ทิศทางการดำเนินงานในทางปฏิบัติแล้ว จากนั้นเครือข่ายก็ต้องมีกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินงานเพื่อให้การสร้างเครือข่ายบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย ซึ่งควรจะเป็นกิจกรรมในการดำเนินงานของเครือข่ายตามปกติ และกิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินการเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายได้ร่วมกิจกรรมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง นอกจากนั้นเครือข่ายโดยตัวกลาง ก็ต้องมีการพัฒนากิจกรรมและระดับความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และกิจกรรมที่ดำเนินการก็ควรมีลักษณะที่เรียบง่ายและสามารถแสดงให้เห็นผลประโยชน์ที่คนและชุมชนจะได้รับอย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่การจัดการเครือข่ายและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรม

9. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของสมาชิกเครือข่าย โดยภายหลังที่ได้สมาชิกเครือข่ายจากชุมชนต่างๆ แล้ว ตัวกลางที่เป็นผู้ประสานงานในการสร้างเครือข่าย ต้องทำให้สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง ทั้งการร่วมเรียนรู้ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ จากเครือข่ายที่เกิดขึ้น

10. สร้างระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย ภายหลังจากสมาชิกของเครือข่ายมารวมกันด้วยความสมัครใจแล้ว สมาชิกเครือข่ายก็ยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินงานของชุมชนของตนเองอยู่ และมีความเท่าเทียมกันในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนตนเองตามสภาพภูมิศาสตร์และวิถีที่ชุมชนตนเองมี แต่

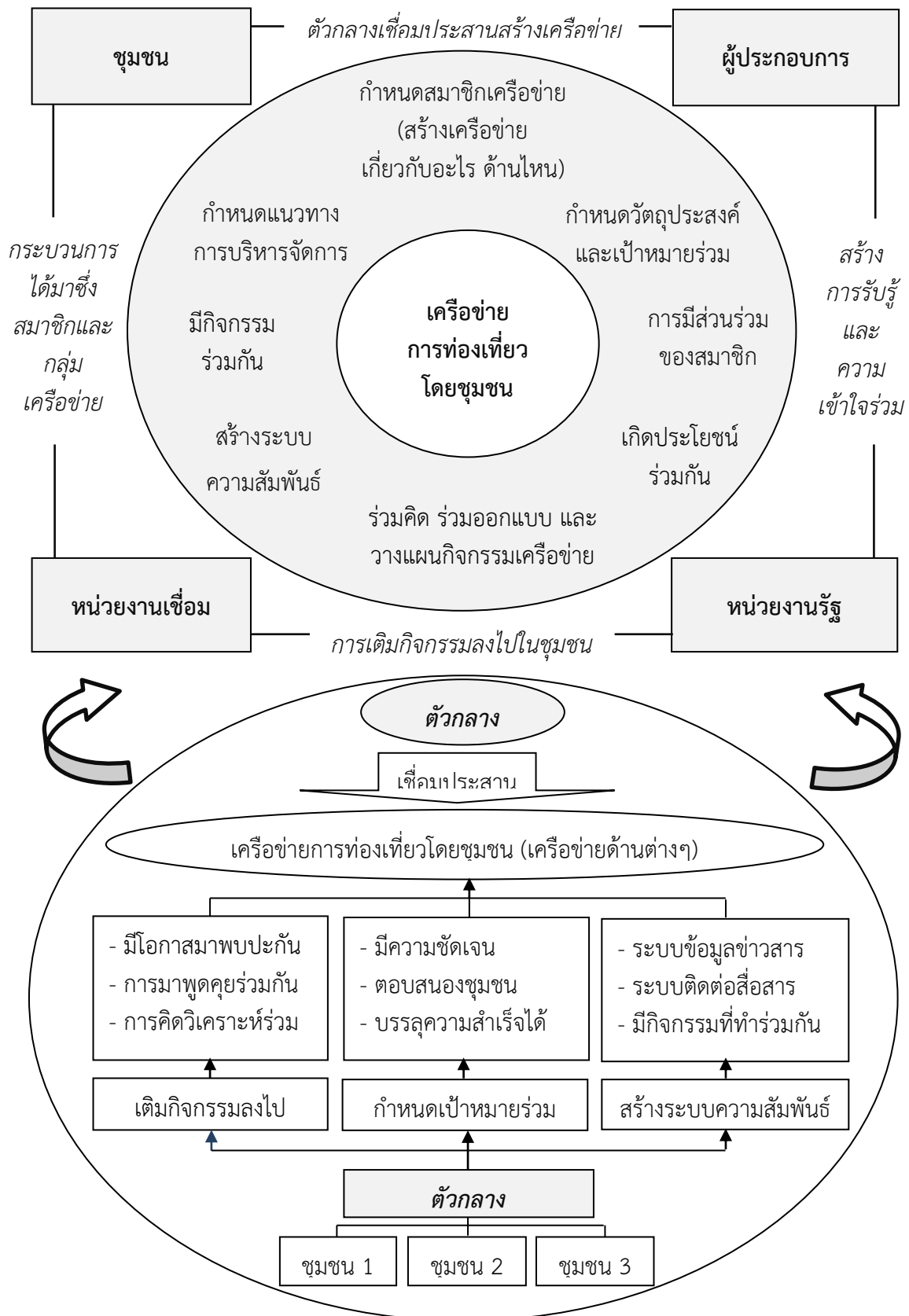
ตัวกลางต้องสร้างระบบในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์หรือการถ่ายทอดสายใยของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกให้เกิดขึ้นเพื่อสร้างความยั่งยืนของเครือข่าย โดยการพัฒนากระบวนการข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่ายผ่านวิธีการต่างๆ เช่น Facebook เครือข่าย E-mail เครือข่าย เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้กิจกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกัน และตัวกลางต้องเสริมสร้างระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนและเครือข่ายที่สร้างขึ้น เพื่อให้เป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การทำเป็นฐานข้อมูลของชุมชนเครือข่าย เป็นต้น

11. การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการเครือข่าย หลังจากเกิดสมาชิกเครือข่ายและมีเป้าหมายหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการร่วมกันแล้ว ตัวกลางต้องดำเนินการให้สมาชิกเครือข่ายได้ร่วมกันกำหนดการบริหารและการจัดการเครือข่าย ทั้งในเชิงโครงสร้างของเครือข่าย สถานภาพและบทบาทของสมาชิก กฎระเบียบที่จะใช้ร่วมกัน การประสานงาน การติดต่อสื่อสาร แผนและโครงการ และงบประมาณ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการปฏิบัติในเชิงรูปธรรมโดยมีตัวกลางเป็นผู้ประสานงานหลักและเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินการ ซึ่งรูปแบบของการบริหารจัดการเครือข่ายจะเป็นอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายที่สร้างขึ้น รวมทั้งคุณลักษณะของสมาชิกเครือข่ายเป็นสำคัญ

12. เกิดประโยชน์ร่วมกันของเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้นๆ และเกิดผลงานของเครือข่าย ซึ่งตัวกลางและสมาชิกเครือข่ายต้องร่วมกันสร้างผลการดำเนินงานอันเป็นผลงานที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย เพื่อเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของเครือข่ายที่สร้างขึ้น โดยความสำเร็จดังกล่าว คือ การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายที่สมาชิกเครือข่ายร่วมกันกำหนดไว้ ดังนั้น นอกจากเครือข่ายจะมีกิจกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญแล้ว ผลงานของเครือข่ายก็เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งของเครือข่ายที่สร้างขึ้นเพื่อให้เห็นผลของการสร้างเครือข่ายร่วมกันทั้งในเชิงการแลกเปลี่ยนและการรวมพลังจากผลลัพธ์ที่ได้ในเชิงปฏิบัติ

โดยขั้นตอนที่ 5 – 12 เป็นประเด็นรายละเอียดที่ Facilitator ในฐานะผู้เชื่อมประสานเพื่อสร้างเครือข่าย ต้องดำเนินการให้เกิดรายละเอียดเหล่านี้ภายใต้เครือข่ายด้านนั้นๆ ร่วมกันภายใต้ความเห็นของสมาชิกเครือข่าย ภายหลังเกิดเครือข่ายแล้วระดับหนึ่งจากดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 – 4 เสร็จสิ้นแล้ว

ทั้งนี้ ต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศไทยมาเลเซีย สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 9



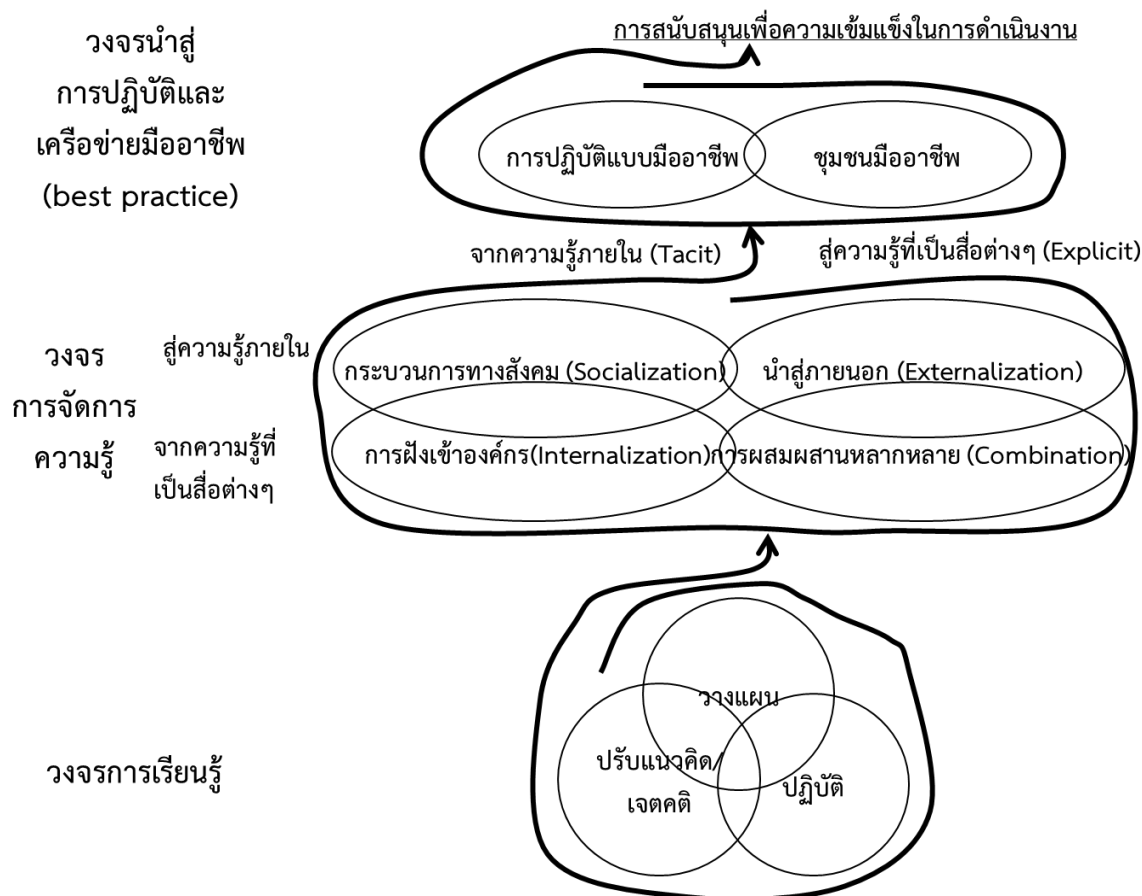
ภาพที่ 9 ต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้
ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศไทยมาเลเซีย
ที่มา : สรุปรายโดยคณะผู้วิจัย (2559)

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย ภายใต้การสร้างเป็นเครือข่ายการจัดการความรู้ โดยเป็นไปในลักษณะต้นแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้มีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ

5.2.1 การเติมกลไกการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ทำให้พบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความจำเพาะเจาะจง มีเพียงตลาดน้ำคลองแดนเท่านั้นที่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเป็นประจำ นอกนั้นก็จะเป็นกลุ่มที่มีความจำเพาะ และมีลักษณะรูปแบบของการท่องเที่ยว รวมทั้งมีกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ตาม “กระบวนการเชื่อมโยงเครือข่ายความรู้” นั้นจะเป็นกลไกหนึ่งในการแผ่ระว่างผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับแต่ละชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ทั้งนี้ การเติมกลไกการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะเป็นการเสริมพลังอำนาจ (empowerment) ให้กับชุมชน เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ฉะนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการเรียนรู้เข้ามาเสริมในการสร้างเครือข่ายรูปแบบดังกล่าว เพื่อให้เกิดการปรับแนวคิดและเจตคติ รู้จักการวางแผน และสร้างหรือมีแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เป็นพื้นฐานทางความรู้เบื้องต้นของชุมชนก่อนที่จะเข้าสู่วงจรการจัดการความรู้ โดยมีกระบวนการถอดบทเรียนจากภายในสู่ภายนอก เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ดี อันก่อให้เกิดความเข้มแข็งในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้กลไกดังกล่าวนี้สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังภาพที่ 9



ภาพที่ 10 กลไกการสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับชุมชนเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

5.2.2 การพัฒนา และ/หรือสร้างหน่วยงานเชื่อมประสาน

หน่วยงานที่เชื่อมประสานนั้น ควรเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับชุมชน ตลอดจนเป็นองค์กร หรือ หน่วยงานที่สามารถประสานกับหน่วยงานอื่นได้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรภาคเอกชน โดยสถาบันการศึกษาควรเป็นหน่วยงานที่เป็นตัวตั้งต้นในบทบาทการเชื่อมประสานงานดังกล่าว แต่ทั้งนี้ บุคคลที่ทำงานหรือหน่วยงานที่ทำการเชื่อมประสานงานนั้น ควรดำเนินงานเป็นแบบเพื่อนถึงเพื่อน ไม่ใช่การทำงานแบบสั่งการหรือทำงานเชิงอำนาจ หากแต่จะต้องทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการเพื่อให้ การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน่วยงานทางด้านการท่องเที่ยว จำเป็นจะต้องสนับสนุนในด้านงบประมาณ เพื่อให้เกิดศูนย์หรือหน่วยงานที่เชื่อมประสาน ดังกล่าวนี้อย่างต่อเนื่อง

5.2.3 การพัฒนา และ/หรือสร้างทางเลือกของการเชื่อมโยงเครือข่ายในลักษณะเครือข่ายเพื่อเพิ่มมูลค่าของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ/หรือเครือข่ายด้านการแบ่งปันทางการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากข้อจำกัด (condition) ของการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ว่า “การท่องเที่ยว ถือเป็นธุรกิจของการแข่งขัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ

กลุ่มเป้าหมาย เรื่องของกิจกรรมดำเนินงาน รวมถึงมูลค่าของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอีกด้วย และการแบ่งปันทางการตลาดด้านการท่องเที่ยว คือ การลดผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวที่ได้รับจากที่หนึ่ง เพื่อให้เกิดการกระจายไปสู่อีกที่หนึ่ง” สามารถลดข้อจำกัดดังกล่าวได้โดยการการพัฒนา และ/หรือสร้างทางเลือกของการเชื่อมโยงเครือข่ายในลักษณะเครือข่ายเพื่อเพิ่มมูลค่าของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ/หรือเครือข่ายด้านการแบ่งปันทางการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ ร่วมกันออกแบบ ซึ่งอาจมีตัวกลางเข้ามาช่วยให้เกิดการดำเนินงานเพื่อสร้างเครือข่ายดังกล่าวให้เกิดขึ้น โดยเป็นลักษณะของการสร้างเส้นทางทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนเครือข่าย เพื่อเสนอไปยังผู้ประกอบการ หรือนักท่องเที่ยว ในลักษณะของการท่องเที่ยวแบบโปรแกรมหรือเป็น Package ของท่องเที่ยวโดยชุมชนในสมาชิกเครือข่าย อันจะเป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยวที่จะได้สัมผัสบรรยากาศการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลากหลายภายใต้รายละเอียดของเส้นทางและโปรแกรม หรือ Package ที่ชุมชนเครือข่ายได้ร่วมกันกำหนดและออกแบบขึ้นมา

เอกสารอ้างอิง

- ชลัยรัตน์ ศรีเฒ. (2554). การจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่สูง จังหวัดเพชรบูรณ์
การจัดการการตลาดเพื่อการประชาสัมพันธ์เครือข่ายการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพชรบูรณ์.
- นพศักดิ์ ว่องวัชรกุล อนิวัช แก้วจำนงค์ และ อรจันทร์ ศิริโชติ. (2555). ปัญหาในการปฏิบัติงานและความ
ต้องการพัฒนาตนเองของสมาชิกกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดสตูล.
มหาวิทยาลัยทักษิณ. 82 – 97. แหล่งข้อมูล
<http://www.hu.ac.th/Symposium2014/proceedings/data/3304/3304-2.pdf>
สืบค้นเมื่อ วันที่ 5 สิงหาคม 2558.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2547). เครือข่าย : ธรรมชาติความรู้และการจัดการ. กรุงเทพมหานคร:
โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)
- พิมพ์วัลย์ บุญมงคล. (2546). ศักยภาพประชาคมในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อหญิงและเด็ก.
นครปฐม: เจริญดีการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
ศิริลักษณ์ โรจนกิจอำนวย. (2555). องค์ประกอบคุณภาพความสัมพันธ์ของเครือข่ายสังคม. วารสาร
บริหารธุรกิจ, 35 (133). 9 – 18.
- สนธยา พลศรี. (2550). เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียน
สโตร์.
- สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2550). คู่มือ
เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด.
- สุจินต์ สิมารักษ์ และคณะ. (2549). โครงการวิจัยพัฒนากลไกการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในระดับ
ตำบล – อำเภอ. รายงานฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). เครือข่าย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- Allee, V. (2000). Knowledge networks and community of practice. OD Practitioner,
Fall/Winter 2000 แหล่งข้อมูล
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.465.3908&rep=rep1&type=pdf> สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2558.
- Baggio, R. (2008). Tourism networks and computer networks. Master in Economics and
Tourism, Bocconi University, Milan, Italy and School of Tourism, The University of
Queensland, Australia. แหล่งข้อมูล
<http://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/0801/0801.2196.pdf> สืบค้นเมื่อ วันที่ 5 สิงหาคม
2558.
- Center for Technology in Government. (2011). Building transnational knowledge networks
to tackle global problems. The research foundation of State University of New
York. แหล่งข้อมูล
<http://www.ctg.albany.edu/publications/issuebriefs/transnational.pdf> สืบค้นเมื่อ
วันที่ 20 มกราคม 2558.

- Conant, R. D. (2011). Networking: Five steps to building your network. Harvard Business Review, April 21, 2011 แหล่งข้อมูล <https://hbr.org/2011/04/five-steps-to-building-your-ne/> สืบค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2558.
- Edwina, U. (1990). Dual Exchange Theory, Social Networks, and Informal Social Support. American Journal of Sociology, 96. 521-557. Conant, R. D. (2011). Networking, five steps to building your network. Harvard Business Review, April 21, 2011. แหล่งข้อมูล <https://hbr.org/2011/04/five-steps-to-building-your-ne/> สืบค้นเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2558.
- Hollingshead, A. (2012). Research methods for studying groups. New York, NY: Routledge
- Jackson, O. M. (2010). An overview of social networks and economic applications. แหล่งข้อมูล <http://web.stanford.edu/~jacksonm/socialnetecon-chapter.pdf> สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2558.
- Krebs, V. & Holley, J. (2006). Building smart community through network weaving. . แหล่งข้อมูล <http://www.orgnet.com/BuildingNetworks.pdf> สืบค้นเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2558.
- Newman, M. E. J. (2003). Mixing patterns in networks. แหล่งข้อมูล http://www.leonidzhukov.net/hse/2015/sna/papers/mixing_patterns.pdf สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2558.
- Nguyen, B., Vion, A., Dudouet, F. & Saint-Ghislain, L. (2008). Applying an XML warehouse to social network analysis: Lessons from the WebStand Project. แหล่งข้อมูล <http://www.w3.org/2008/09/msnws/papers/WebStand.pdf> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2558.
- Overseas Development Institute. (2010). Rural Community-based Tourism in Central America. แหล่งข้อมูล <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/5648.pdf> สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2558.
- The International Institute for Sustainable Development. (2004). Knowledge networks: guidelines for assessment. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2558.
- Timur, S. (2012). Analyzing urban tourism stakeholder relationship: A network perspective. แหล่งข้อมูล <http://torc.linkbc.ca/torc/downs1/AnalyzingUrbanTourismStakeholderRelationships.pdf> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2558.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ประมวลภาพกิจกรรม

ประมวลภาพกิจกรรม



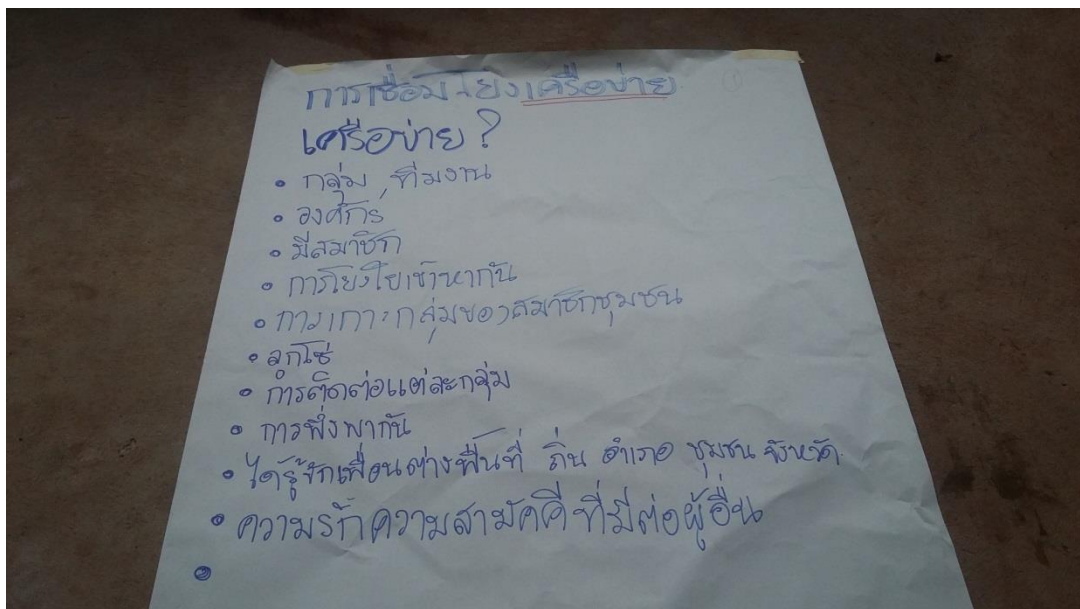
คณะผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจชุมชนบ้านใหญ่ จังหวัดสตูล



สมาชิกของชุมชนบ้านใหญ่ แนะนำตนเองและภาพรวมการบริหารจัดการชุมชน



เริ่มกระบวนการชี้แจงการดำเนินงานวิจัยและสัมภาษณ์กลุ่มตัวแทนสมาชิกของชุมชนคลองแดน



สมาชิกของชุมชนเป้าหมายร่วมกันให้ความหมายและลักษณะของการเชื่อมโยงเครือข่าย



พูดคุยเพื่อขอความคิดเห็นกับสมาชิกในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนาที่ 10



สำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในชุมชนหมู่บ้านจุฬารณพัฒนาที่ 10 (เบตง)



ร่วมประชุมแลกเปลี่ยนมุมมองของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นหยงลูไละ



สมาชิกชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็นถึงองค์กรเครือข่ายที่มีอยู่ของหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาที่ 12 (สุคีริน)



คณะผู้วิจัยอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการจัดประชุมเพื่อเชื่อมโยงเครือข่าย (เพื่อนพบเพื่อน)



เริ่มกระบวนการสนทนาและให้ความคิดเห็นถึงการสร้างโอกาสในการพัฒนาเครือข่าย



ตัวแทนกลุ่มร่วมกันกำหนดประเด็นที่ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดจนการหาแนวทางร่วมกันพัฒนาเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของกิจกรรมการเชื่อมโยงเครือข่าย (ไปเยี่ยมบ้านเพื่อน)



หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องร่วมแสดงความคิดเห็นในส่วนของแนวทางการเชื่อมโยงเครือข่าย



ตัวแทนชุมชนท่องเที่ยวของประเทศไทยมาเลเซียกล่าวต้อนรับคณะผู้วิจัย และตัวแทนชุมชนจากประเทศไทย



ผู้นำชุมชนท่องเที่ยวของรัฐเปอร์ลิส บรรยายถึงการทำงานการท่องเที่ยวของชุมชน



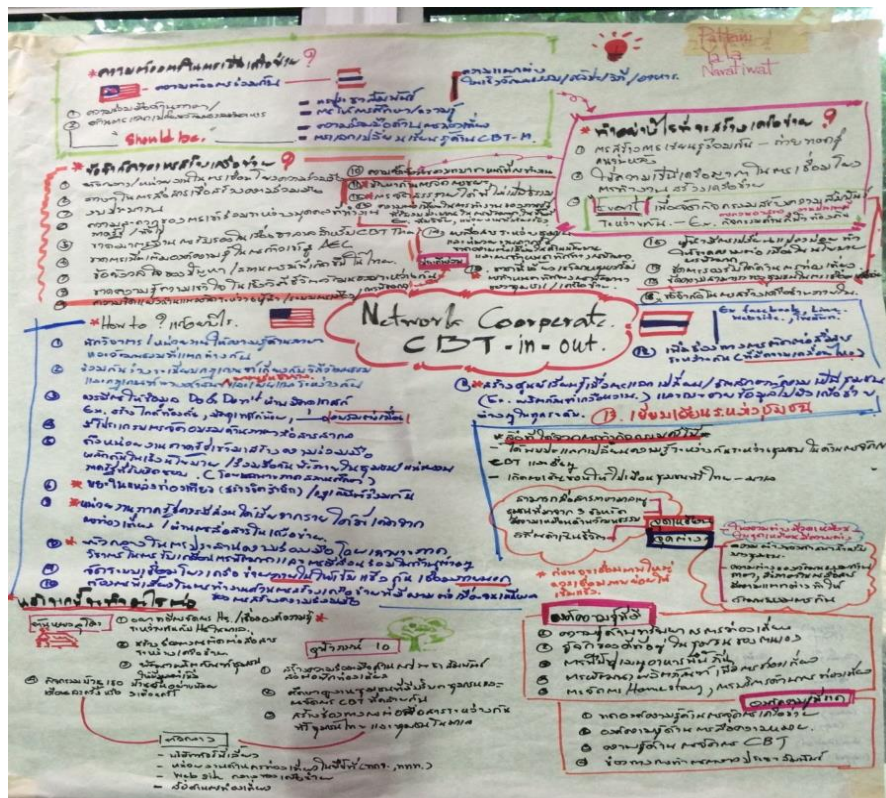
ตัวแทนของชุมชนต้นหยงลูโละ มีประเด็นซักถามการดำเนินงานของชุมชนท่องเที่ยวของรัฐเปอร์ลิส



เริ่มกระบวนการสนทนากลุ่มระหว่างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยและของมาเลเซีย



ตัวแทนของชุมชนทั้งสองประเทศ ร่วมกันแสดงความคิดเห็น



สรุปความคิดเห็นของตัวแทนชุมชนของประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย



ตัวแทนสมาชิกแต่ละชุมชนพูดคุยแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของดีของแต่ละชุมชน



กิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านอาหารของชุมชนจากประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย



Panumas Soontornvijit ได้เพิ่มรูปภาพใหม่ 27 ภาพ — 😊
รู้สึกขอบคุณกับ Montee Pruekparichart และอีก 8 คนที่ Arau - Perlis

30 พฤศจิกายน เวลา 18:32 น. · Perlis, Malaysia · 🌐

กิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในการประกอบอาหาร ในส่วนของกิจกรรมนี้ ทีมงานได้เตรียมวัตถุดิบไว้ให้กับชุมชน โดยให้โจทย์กับชุมชน ว่า ให้คิดเมนูอาหาร โดยที่มีข้อจำกัดของเรื่อง วัตถุดิบบางอย่างไม่มี อุปกรณ์ไม่มีต้องไปขอ จากชุมชนเปอรลิส ซึ่ง ชุมชนนี้จะพูดภาษาไทยไม่ได้ และให้ทำกับข้าวมาก็เมนูก็ได้แต่ ห้ามให้ชุมชนเดียวกันทำด้วยกัน กิจกรรมนี้ช่วยกันให้ชุมชนได้คิดวางแผน ได้แลกเปลี่ยนวิธีการทำอาหาร และทริคเล็กๆน้อยๆ ท้ายที่สุดแล้ว ชุมชนไทยและมาเลเซีย ได้ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ ความสนุก และอึดทนกันทุกคน



ชุมชนทั้งจากประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย เตรียมลงมือทำอาหาร
ในกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในการประกอบอาหาร
โดยมีการนำภาพกิจกรรมขึ้นประชาสัมพันธ์บนเครือข่ายสังคมออนไลน์
ผ่านทางหน้า Facebook ของคณะทำงาน



ตัวแทนของกระทรวงท่องเที่ยวประเทศมาเลเซีย ร่วมรับประทานอาหารร่วมกัน และร่วมให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศมาเลเซีย



สมาชิกชุมชนของประเทศไทยเดินทางเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่นของรัฐเปอร์ลิส

ภาคผนวก ข
สรุปกิจกรรมการเชื่อมโยงเครือข่าย (ไปเยี่ยมบ้านเพื่อน)

สรุปกิจกรรมการเชื่อมโยงเครือข่าย (ไปเยี่ยมบ้านเพื่อน)
การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้
(สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยว
ใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย
ระหว่างวันเสาร์ ที่ 28 พฤศจิกายน 2558 ถึง วันจันทร์ ที่ 30 พฤศจิกายน 2558

1. บทนำ

จากกิจกรรมการเชื่อมโยงเครือข่าย (ไปเยี่ยมบ้านเพื่อน) คือ การนำกลุ่มตัวแทนชุมชนที่ผ่านกระบวนการจัดประชุม “เพื่อนพบเพื่อน เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2558” ซึ่งทางโครงการได้ให้กลุ่มเครือข่ายชุมชนต้นแบบ ออกแบบกิจกรรม และประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับประเทศมาเลเซีย โดยการประชุมดังกล่าว ได้มีการสร้างกรอบกิจกรรมและประเด็นที่ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนหาแนวทางร่วมกันเพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมดังกล่าว คือ “ศึกษาโอกาส และแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยกับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย” โดยกิจกรรมดังกล่าวนี้คาดหวังว่าจะเกิดผลลัพธ์ ดังนี้

- เกิดการสื่อสารแนวราบของกลุ่มชุมชนจากประเทศไทย
- เกิดเครือข่ายเพื่อน (เครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ)
- ทราบโอกาสความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐของประเทศมาเลเซีย
- ทราบถึงข้อจำกัดในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ระหว่างชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐประเทศมาเลเซีย

2. กระบวนการดำเนินการ

2.1 กระบวนการสร้างเครื่องมือ

นำผลการศึกษาจากกระบวนการสนทนา “เพื่อนพบเพื่อน เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2558” มาสร้างเป็นประเด็นหลัก 3 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. อยากร่วมเป็นเครือข่ายกันหรือไม่ หากร่วมเป็นจะเป็นเครือข่ายอะไร ด้านไหน โดยเป้าหมายของประเด็นดังกล่าวนี้ เพื่อต้องการทราบว่าผู้เข้าร่วมนั้น จะรวมหรือสร้างโอกาสในการพัฒนาเครือข่ายอย่างไร มีขั้นตอนวิธีการสร้างเครือข่าย การหาจุดร่วม และเป้าหมายของเครือข่ายอย่างไร

2. แล้วจะทำอย่างไร เพราะมีอุปสรรคหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น ระยะเวลา ภาษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นอุปสรรค นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องงบประมาณสนับสนุน (หรือเพิ่มเติมเงื่อนไขหลายๆอย่างเข้าไป) เป้าหมาย คือ คำตอบในประเด็นนี้จะเป็นแนวทางของการพัฒนาโดยการข้ามเงื่อนไขเหล่านั้น ทั้งนี้ไม่ต้องออกมาเป็นแผนก็ได้ เป็นแค่แนวทางหรือวิธีการก็ได้

3. หลังจากนั้นแล้ว เขาเหล่านี้อยากทำอะไรต่อ (อาจถามทีละชุมชน) เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวจะเป็นการยืนยันถึงว่า เป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น อาจจะไม่ใช่เครือข่ายระหว่างชุมชน แต่อาจเป็นเครือข่ายระหว่างชุมชน องค์กร และภาคเอกชนก็ได้ ซึ่งการเชื่อมโยงจึงไม่ใช่เอาชุมชนมาเป็น

เครือข่ายกัน แต่จะเป็นการเอาชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน เพื่อร่วมกันใช้ความรู้มาจัดการเฝ้าระวังชุมชนของตนเอง ซึ่งจะเป็น indirect network ด้านการจัดการความรู้

2.2 วิธีการ

ผ่านการสังเกตพฤติกรรมและการสนทนากลุ่มของชุมชนในประเทศไทยและชุมชนในประเทศมาเลเซีย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้ ได้แก่

- รับประทานอาหารเย็น พร้อมพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ / แบ่งกลุ่ม เพื่อวางแผนทำกิจกรรมในวันถัดไป (กิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในการประกอบอาหาร และชมการแสดงทางวัฒนธรรมของทางชุมชนในประเทศมาเลเซีย)
- เดินทางไปตลาดท้องถิ่น และเดินสำรวจชุมชน (รับประทานอาหารเช้า บริเวณที่พัก)
- ร่วมสนทนากลุ่มวัฒนธรรมของชุมชนของตนเอง
- ประชุมแสดงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับ สิ่งที่ได้ จุดเหมือน จุดต่าง ชุดความรู้ที่มี และชุดความรู้ที่ขาด ตลอดจนช่องทางการสื่อสารติดต่อกันในอนาคต
- ร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในการประกอบอาหาร และชมการแสดงทางวัฒนธรรมของทางชุมชนในประเทศมาเลเซีย

3. ผลการดำเนินงานกิจกรรม

สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นที่ได้จากการประชุมระดมความคิดเห็นร่วมกันของชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของประเทศไทย และชุมชนใน 4 รัฐ ของประเทศมาเลเซีย ภายใต้ประเด็นข้อคำถามต่างๆ สำหรับใช้ประกอบในการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้

3.1 ความต้องการที่จะร่วมเป็นเครือข่าย และเพราะอะไร

- ได้ความรู้ ความคิดที่ไม่โดดเดี่ยว ลดจุดบอดซึ่งกันและกัน เป็นการเพิ่มความรู้ เพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว ได้นำข้อมูลมาเป็นแบบอย่างซึ่งกันและกัน
- ทำให้เกิดความรู้ เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนอื่นๆ เชื่อมเส้นทางการท่องเที่ยว
- ทำให้เกิดการแนะนำต่อในชุมชนที่นักท่องเที่ยวไม่รู้จักรัก เกิดกระบวนการถ่ายทอด
- เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางภาษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา ส่งเสริมการสร้างรายได้ซึ่งกันและกัน เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์
- เกิดความสะดวกในการติดต่อสื่อสารและการเดินทางที่อาจจะง่ายมากขึ้น
- เกิดเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้น นอกเหนือจากชุมชนในประเทศมาเลเซียและในประเทศไทย เช่น ชุมชนในประเทศมาเลเซียและชุมชนในประเทศไทย ต่างบอกต่อไปยังประเทศอื่นๆ อีก
- หน่วยงานภาครัฐจะเข้ามามอง / ส่งเสริม / และสนับสนุนการทำงานของชุมชนมากขึ้น
- สร้างสังคมแห่งความดี (เกิดเป็นกลุ่มสร้างความคิด ร่วมกันทำความดี เกิดกิจกรรมที่ดีร่วมกัน)
- เกิดเป็นกลุ่มก้อนระหว่างกัน (5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย และ 4 รัฐของมาเลเซีย) ทำให้เกิดเป็นต้นแบบของเครือข่าย ที่จะทำให้ทั่วประเทศทั้งของไทยและมาเลเซีย มองเห็นในเชิงรูปธรรม
- เกิดภาพรวมของความเข้มแข็งของชุมชนในระดับรากแก้วมาสู่ระดับพื้นที่และระดับประเทศ (ความเข้มแข็งจากล่างขึ้นบน)

- เครือข่ายจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้สามารถเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมได้
- เป็นห้องเรียนที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในทุกมิติของสมาชิกเครือข่าย
- เกิดการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ / การแลกเปลี่ยนลูกค้า / เกิดกำไรที่มากขึ้น เพราะเมื่อมีเครือข่ายก็จะเกิดการส่งต่อของลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวแต่ละฝ่าย โดยการแนะนำไปยังชุมชนเครือข่ายระหว่างประเทศ

- ทำให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลสำคัญเชิงประเพณี การรวบรวมเป็นฐานข้อมูลเดียวกัน เกิดการเชื่อมโยงฐานข้อมูล เช่น การนำเสนอข้อมูลของเทศกาลต่างๆ ที่แตกต่างกันของทั้ง 2 พื้นที่ ในแต่ละเดือน แต่ละรัฐ แต่ละจังหวัด ภายใต้กิจกรรมที่แตกต่างกัน

- มีการประชาสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในชุมชนเครือข่าย
- มีการแจ้งข้อมูลสำคัญของแต่ละพื้นที่ เพื่อการบอกต่อ เช่น จุดเด่นของพื้นที่ชุมชนเครือข่าย
- เกิดการเพิ่มรายได้ที่มากขึ้น เมื่อมีเครือข่ายการดำเนินงานร่วมกัน
- เกิดความเป็นพิเศษหรือสิทธิพิเศษในบางประการระหว่างชุมชนที่เป็นเครือข่าย

3.2 ควรจะเป็นเครือข่ายอะไร/ด้านไหน

- เครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นด้านต่างๆ ทั้งด้านอาหารการกิน ประเพณี เทศกาล แล้วนำข้อมูลมาทำเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวของชุมชนเครือข่าย
- เครือข่ายด้านการเรียนรู้และท่องเที่ยวโดยชุมชน
- เครือข่ายด้านอาชีพ (สินค้า/ผลิตภัณฑ์) โดยมีการแลกเปลี่ยนสินค้าชุมชน ระหว่างชุมชนเครือข่าย ทำให้เกิดการซื้อขายสินค้าระหว่างกัน ภายใต้ความโดดเด่นของสินค้าในชุมชนนั้นๆ เช่น ชุมชนในประเทศไทย ส่งข้าว (ซึ่งถือเป็นข้าวที่มีคุณภาพ) ให้ชุมชนเครือข่ายในประเทศมาเลเซีย
- เครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- เครือข่ายด้านมิติวัฒนธรรม
- เครือข่ายด้านการศึกษา (เช่น การแลกเปลี่ยนเยาวชนระหว่างชุมชนเครือข่ายของทั้งสองประเทศ เพื่อสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ในความแตกต่าง)
- เครือข่ายด้านเศรษฐกิจ (การแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าชุมชนเครือข่าย)
- เครือข่ายในมิติการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
- เครือข่ายทางด้านการคมนาคม (ลดความยากลำบากเรื่องการเดินทางระหว่างชุมชนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ การอำนวยความสะดวกที่ง่ายขึ้นในเรื่องเขตแดน และการส่งต่อนักท่องเที่ยว)
- เครือข่ายด้านการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ (Interchange) ในเชิงความรู้ และสินค้า

3.3 จะรวม/สร้างโอกาส ในการพัฒนาให้เกิดเครือข่ายอย่างไร

- ให้สถาบันการศึกษาเป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง
- บูรณาการร่วมกันกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะทำให้เกิดชุมชนเครือข่ายต้นแบบ
- การสร้างสื่อต่างๆ เพื่อการประชาสัมพันธ์ การสร้างสื่อออนไลน์ระหว่างสมาชิกเครือข่าย
- ทำปฏิทินฤดูกาล/ข้อมูลของชุมชน โดยเป็นปฏิทินกิจกรรมของชุมชนที่รวมเครือข่าย เพื่อให้เกิดการทราบข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลกิจกรรมในช่วง 1 ปี ของแต่ละชุมชน (การนำเสนอข้อมูล/กิจกรรมของชุมชนในเครือข่าย)

- การพบปะพูดคุยหารื้อร่วมกันอย่างต่อเนื่อง (เวทีเครือข่าย) โดยกำหนดเป็น 3 เดือนต่อครั้ง เป็นต้น และแลกเปลี่ยนหมุนเวียนเจ้าภาพจัดการประชุม
- การนำปัญหาเรื่องเขตแดน มาเป็นตัวสร้างโอกาสในการสร้างเครือข่าย เพื่อให้ปัญหานี้ ลดลง หรือเกิดการดำเนินงานที่ง่ายขึ้น
- แจ้งให้รัฐบาลหรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องรับทราบต่อประเด็นการพัฒนาเครือข่าย ชุมชนระหว่างประเทศ เพื่อกำหนดนโยบายระดับภาครัฐ ซึ่งจะทำให้ชุมชนทำงานเครือข่ายสะดวกมากขึ้น
- สร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายทั้งไทยและมาเลเซีย โดยตั้งอยู่ในชุมชนใด ชุมชนหนึ่งก่อนทั้งในไทยและมาเลเซีย
- จัดทำสื่อสำหรับสื่อสารและประชาสัมพันธ์ทั้งหมดในเบื้องต้นที่สามารถทำได้ทาง Social Media เช่น Facebook, Line, E-mail และ Whattapp เป็นต้น
- การสร้างผู้สื่อข่าวชุมชนท้องถิ่นที่มาจากคนในชุมชนนั้นๆ (เช่น นักประชาสัมพันธ์ของ ชุมชน) เพื่อเป็นกระบอกเสียงให้กับชุมชน

3.4 อุปสรรค/เงื่อนไข ที่จะสร้างหรือพัฒนาเครือข่ายร่วมกัน

- ภาษา
- ระยะทาง (การคมนาคม เช่น บางชุมชนที่อยู่ห่างไกลการเดินทาง เข้าถึงยากลำบาก)
- ความเชื่อทางศาสนา (ความเชื่อ + วัฒนธรรม)
- กฎหมายของแต่ละประเทศ
- กฎหมายระหว่างประเทศ นโยบายระหว่างประเทศ ที่แตกต่างกัน
- ทุน (งบประมาณ, สังคม) ของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน
- ลักษณะภูมิอากาศ (เช่น ฤดูกาล)
- ความแตกต่างทางเชื้อชาติ (เรื่องความรู้สึก)
- ความสามัคคี (ของสมาชิกในชุมชนเอง และระหว่างชุมชน)
- การแบ่งปัน/จัดสรรผลประโยชน์ (ความลงตัว)
- การเข้าถึงสื่อ/ผู้นำชุมชน
- ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ชุมชน
- การเข้าถึงข้อมูลของชุมชน
- ความรอบรู้และการเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
- การไม่ยอมรับความแตกต่างทางความคิดของสมาชิกในชุมชนกันเองและระหว่างชุมชน
- อาหารการกิน เช่น เมนูอาหารของชุมชนไม่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม (เช่น นักท่องเที่ยวบางกลุ่มทานเจ แต่ชุมชนไม่มีอาหารเจให้ เป็นต้น)
- ความรู้ + การอบรม ทำให้ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่ตีร่วมกันของชุมชนเครือข่าย เพื่อการบอกกล่าวให้คนมาเที่ยว ซึ่งถือเป็นปัญหาทางการสื่อสารทางการตลาดระหว่างชุมชนเครือข่าย (การบอกต่อแบบปากต่อปาก)
- พลังของเยาวชน (การไม่สามารถดึงให้เยาวชนในชุมชนมาทำงานให้ชุมชนได้)
- โครงสร้างพื้นฐาน (ความสะดวกสบาย) ที่แตกต่างกันของชุมชนเครือข่าย
- เครื่องอำนวยความสะดวกทางการเงิน เช่น ชุมชนไม่มีเครื่องรองรับการใช้บัตรเครดิต ATM
- ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวต่อชุมชนที่อาจมีความแตกต่างกัน หรือเกิดการไม่ยอมรับ

- ข้อกังวลใจเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้
- ขาดมาตรฐานในการรองรับเรื่องฮาลาล

3.5 จะมีแนวทาง/วิธีการอย่างไร ในการพัฒนาเครือข่ายที่จะข้ามเงื่อนไขเหล่านั้นได้

- การใช้ล่ามแปลภาษา (แก้ปัญหาเฉพาะหน้า) เมื่อมีการทำงานร่วมกันของเครือข่ายชุมชนระหว่างประเทศ
 - การจัดอบรมภาษาซึ่งกันและกันในกลุ่มชนเครือข่าย โดยการจัดห้องเรียนภาษา เช่น ภาษามลายูเบื้องต้น ภาษาไทยเบื้องต้น ภาษาอังกฤษเบื้องต้น เพื่อให้สามารถสื่อสารกันได้บ้างในระดับหนึ่ง
 - เวลาที่มีการจัดอบรมภาษา ให้มีการสอดแทรกเรื่องศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม ระหว่างชุมชนเครือข่าย
 - มีการสอบถามเรื่องอาหารอย่างละเอียด (ใส่ใจในรายละเอียด) การให้ความสำคัญโดยการสอบถามว่าสามารถทานอะไรได้หรือไม่ได้ (เน้นข้อมูลเรื่องรายละเอียดของเมนูอาหารการกิน)
 - การใช้สื่อมวลชนกดดัน ในประเด็นที่หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุน แต่ไม่ตอบสนองหรือสนับสนุนการทำงานของชุมชน
 - มีพี่เลี้ยงซึ่งอาจเป็นนักวิชาการ ในการทำงานด้านการสร้างเครือข่ายในทางปฏิบัติของชุมชน
 - การสะท้อนปัญหาเรื่องคมนาคม หรือความลำบากในการเดินทางเข้าถึงชุมชนให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องรับทราบ เพื่อช่วยหาแนวทางแก้ไขหรืออำนวยความสะดวกในเบื้องต้น
 - การสร้างนโยบายร่วมกันโดยการสนับสนุนของภาครัฐที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการขนส่งระหว่างประเทศ
 - การดึงพลังเยาวชน ด้วยการพยายามสร้างครอบครัวบุญธรรม เพื่อดึงเยาวชนเข้ามาร่วมในกิจกรรมชุมชน/การพยายามจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อดึงพลังและความสนใจของเยาวชนให้เข้ามาสัมผัสบรรยากาศการทำงานของชุมชนหรือสิ่งที่ชุมชนทำอยู่
 - แต่ละชุมชนต้องมีสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองขึ้นมา โดยเน้นคุณภาพและความโดดเด่น เพื่อให้เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างกันได้
 - ชุมชนควรมีจุดแลกเปลี่ยนเงินตรา และมีการประสานธนาคารเพื่อจัดตั้งตู้ ATM ในพื้นที่ชุมชนหรือใกล้เคียง
 - มีการจัดประชุมพูดคุยร่วมกันบ่อยครั้งของสมาชิกเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างกติกา กฎระเบียบร่วมกัน และให้มีการปฏิบัติร่วมกันอย่างจริงจัง
 - การปลูกจิตสำนึกเรื่องผลประโยชน์แก่คนในชุมชน โดยส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกของการทำเพื่อชุมชน ไม่ใช่เพื่อตนเอง โดยสร้างการทำงานร่วมกัน พัฒนาร่วมกัน ช่วยกันออกเงิน ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกการเป็นส่วนหนึ่งในความเป็นเจ้าของ สร้างการมีส่วนร่วม
 - มีการรวมตัวบุคคลกลุ่มหนึ่งก่อนในชุมชน เพื่อลงมือทำ แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ความสำเร็จ ซึ่งจะนำไปสู่การบอกปากต่อปาก โดยการพิสูจน์ให้เห็นถึงความแตกต่าง โดยปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรม

3.6 หลังจากนั้นแล้ว อยากทำอะไรต่อ

- สร้างความเชื่อมโยงในเรื่องการท่องเที่ยว โดยการทดลองจริงในเชิงเครือข่าย เช่น มีการไปท่องเที่ยวหรือศึกษาดูงานทั้งระหว่างชุมชนเครือข่ายที่อยู่ภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยระยะเริ่มต้นอาจเป็นภายในประเทศก่อน

- เริ่มจากการศึกษาเรียนรู้ระหว่างแต่ละชุมชนเครือข่ายภายในประเทศก่อน เพื่อให้เกิดการรับรู้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง และเกิดการบอกต่อ เกิดการพูดคุย จากนั้นเมื่อชุมชนเครือข่ายภายในประเทศเกิดความเข้าใจและเข้มแข็งในระดับหนึ่งแล้ว ก็ค่อยๆดำเนินการเครือข่ายชุมชนระหว่างประเทศต่อ

- มีหน่วยงานมาช่วยเหลือดำเนินงานและประสานงาน เช่น ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน เป็นต้น

- การสร้างความเข้มแข็งให้กับแต่ละชุมชนเครือข่ายโดยตัวแทนของแต่ละชุมชน เช่น มีการถ่ายทอดข้อมูลที่ได้รับเพื่อส่งต่อไปยังสมาชิกชุมชนของแกนนำชุมชนที่เดินทางมาร่วมพัฒนาเครือข่ายที่มาเลเซียในครั้งนี้

- พัฒนาเรื่องภาษา

- ทำห้องเรียนอบรมเรื่องภาษา

- จัดทำกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเครือข่าย (อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง แบ่งเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นเจ้าภาพ ไทย 1 ครั้ง มาเลเซีย 1 ครั้ง โดยเลือกจัดในชุมชนที่เป็นสมาชิกเครือข่าย) โดยการทำกิจกรรมง่ายๆ ร่วมกัน เช่น การแข่งขันกีฬา การปั่นจักรยาน (ปั่นจักรยานข้ามประเทศจากชุมชนหนึ่งสู่ชุมชนหนึ่ง) เป็นต้น

- ทำศูนย์แลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ชุมชนหรือใกล้เคียง

- การกำหนดรายละเอียดต่างๆ ที่จะช่วยทำให้เกิดการอธิบายรายละเอียดเพื่อสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนหรือชุมชนเครือข่าย เกี่ยวกับสภาพชุมชน ภาวะเปราะบางต่างๆ ของชุมชน

- การให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับจุดบอดของชุมชน แก่นักท่องเที่ยว ได้รับทราบผ่านสื่อต่างๆ

- สร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

3.7 กิจกรรมที่มาดำเนินการกันนี้ ถือเป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายหรือไม่

- เป็นการเชื่อมโยงเครือข่าย เนื่องจากทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนต่างๆ

- ลักษณะกิจกรรมที่จัด ทำให้การรู้จักซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนระหว่างประเทศ

- เป็นการเชื่อมโยงเครือข่าย เพราะเป็นการทำกิจกรรมร่วมกันของคนที่มาจากหลายๆ ชุมชน

3.8 การเชื่อมโยงเครือข่ายในครั้งนี้ ในมุมมองของท่าน ควรเป็นแบบไหน

- แบบเครือข่ายเชิงความคิด (การเชื่อมโยงเชิงความคิดที่เหมือนกันและแตกต่างกัน)

- แบบเครือข่ายเชิงวัฒนธรรม (การเชื่อมโยงความหลากหลายทางวัฒนธรรม)

- แบบเครือข่ายการอยู่ร่วมกัน (การเชื่อมโยงการเรียนรู้การอาศัยอยู่ร่วมกัน)

- แบบเครือข่ายการเรียนรู้ทางภาษา

- แบบเครือข่ายวิถีชุมชน (การเชื่อมโยงวิถีที่แตกต่าง)

- แบบเครือข่ายอาชีพ/การสร้างงาน เพื่อสร้างรายได้ที่มากขึ้นและหลากหลาย

- เครือข่ายต้นแบบ (เช่น ต้นแบบ Home stay ของชุมชนเครือข่ายที่มีความโดดเด่น เป็นแบบอย่างที่ดี)

- แบบเครือข่ายเชิงความรู้ (แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้ดำเนินการมาของแต่ละชุมชนร่วมกัน)
- เครือข่ายการเชื่อมโยงเพื่อดำเนินการร่วมกันระหว่างชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และเยาวชน

3.9 สิ่งที่ได้จากการมาร่วมทำกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายในครั้งนี้

- ทำให้ทราบถึงปัญหาของชุมชนตนเอง เมื่อมารู้เรื่องราวของชุมชนอื่นๆ
- ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันของชุมชนระหว่างประเทศ
- ทำให้เกิดการพูดคุยกัน และแต่ละฝ่ายแต่ละชุมชนเกิดการเปิดใจมาพูดคุยกัน เป็นกระบอกเสียงที่แสดงให้เห็นถึงการขยับก้าวไปข้างหน้าของชุมชนเครือข่าย
- ได้วิธีการและแนวทางดำเนินงานในอนาคตของชุมชน ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลกันระหว่างชุมชน
- เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าและผลิตภัณฑ์บางอย่างซึ่งกันและกัน
- เกิดพันธะสัญญาทางใจ เพื่อเชื่อมโยงต่ออนาคตร่วมกัน จากความผูกพันที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยไม่เป็นทางการ
- ได้นำต้นแบบหรือตัวอย่างที่ดีในบางเรื่อง ไปปรับปรุงและพัฒนาในชุมชนของตนเอง
- ได้เรียนรู้วัฒนธรรมการกินและรสชาติของอาหาร
- ได้เรียนรู้ถึงการนำข้อจำกัดของชุมชนตนเองมาพัฒนาให้เป็นโอกาส
- ได้รู้จักเพื่อนใหม่ ทั้งระหว่างชุมชนในไทย และระหว่างชุมชนในมาเลเซีย
- ได้ทราบแนวคิดและแนวทางในการริเริ่มการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเข้มแข็ง

3.10 จุดเหมือนคืออะไร (สมาชิกชุมชนคิดว่ามีอะไรที่เป็นจุดเหมือนบ้าง)

- ความเป็นกิริยามารยาท/พฤติกรรม/ความอ่อนน้อม ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน
- ความชอบในรสชาติของอาหารที่เป็นกลาง มีความใกล้เคียงหรือเหมือนกัน อาจจะมี ความแตกต่างในรสชาติที่จัดหรือรสชาติที่อ่อนบ้างเล็กน้อย
- เป้าหมายคล้ายคลึงกัน คือ การพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ก้าวหน้ามากขึ้น
- มีความต้องการในการประชาสัมพันธ์ตนเองของชุมชน (อาจเกิดการมาร่วมกันดำเนินงาน)
- ความต้องการทุน (เพื่อขยับตัวไปข้างหน้า)
- ความต้องการสร้าง Promotion
- การมีแนวคิดสร้างชุมชนของตนเองให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ขยับตัวอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน
- พิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม
- รูปแบบ Home Stay มีความคล้ายคลึงกัน
- การดูแล ต้อนรับ และการใส่ใจ ผู้มาเยือน
- สภาพภูมิอากาศและฤดูกาล มีความใกล้เคียงกัน
- การอำนวยความสะดวกในการเดินทางสู่ชุมชน และส่งต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น
- วิธีการดำเนินชีวิต

3.11 จุดต่างคืออะไร (สมาชิกชุมชนคิดว่ามีอะไรที่เป็นจุดต่างบ้าง)

- ความแตกต่างด้านจุดเด่นของแต่ละชุมชน อัตลักษณ์ของชุมชน
- ความแตกต่างด้านต้นทุนในทุกๆ ด้านของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน เช่น บางชุมชนเน้นกิจกรรม Home Stay เพียงอย่างเดียว ขณะที่บางชุมชนมีกิจกรรมที่หลากหลาย
- ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร
- การบริหารการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่แตกต่างกัน (เป็นความแตกต่างเชิงนโยบายและการสนับสนุนจากภาครัฐ) ซึ่งประเด็นนี้ ประเทศไทยควรดูต้นแบบจากมาเลเซีย (เนื่องจากการบริหารการท่องเที่ยวโดยชุมชนของมาเลเซีย จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ตั้งแต่แรกเริ่มการจัดตั้ง โดยเฉพาะงบประมาณ) ส่วนประเทศไทย แรกเริ่มการจัดตั้ง ชุมชนต้องพึ่งตนเองก่อน อย่างไรก็ตาม ทั้งสองแนวทางของทั้งสองประเทศต่างก็มีทั้งข้อดีและข้อเสียที่แตกต่างกัน)
 - การแต่งกาย
 - การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - ลักษณะของสถาปัตยกรรมและโครงสร้างอาคาร
 - สภาพแวดล้อม/บริบททางกายภาพ และสภาพทางภูมิศาสตร์
 - กิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส (จำนวนมากและน้อย รูปแบบกิจกรรมของแต่ละชุมชน)
 - วัฒนธรรมการกิน

3.12 ชุดความรู้ที่มีอยู่แล้ว มีอะไรบ้าง (ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานที่ชุมชนทำอยู่)

- หัวใจของการให้บริการอย่างจริงจัง จริงใจ และเต็มที่ ของทุกชุมชน
- ระบบสาธารณูปการที่ทุกชุมชนพยายามพัฒนากันอย่างต่อเนื่อง
- ความพยายามในการพัฒนาการให้บริการของชุมชนที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าและนักท่องเที่ยว
 - มีความเข้าใจในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี
 - ความรู้ด้านการทำอาหาร/การเป็นผู้ประกอบการโดยชุมชน
 - มีภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ที่หลากหลายของแต่ละชุมชน
 - การสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรที่ชุมชนท้องถิ่นมีอยู่
 - การนำวิถีชีวิตและความสามารถเฉพาะของชุมชน มาต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - ความรู้ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - รู้จักของดีที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง
 - การบริการด้านการท่องเที่ยว

3.13 ชุดความรู้ที่ยังขาดอยู่ มีอะไรบ้าง (ที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานที่ชุมชนทำอยู่)

- การสื่อสารทางตรงระหว่างชุมชนในประเทศไทยและชุมชนในประเทศมาเลเซีย (เรื่องของความรู้ด้านภาษา ยังต้องใช้ล่าม)
 - เทคนิคการสื่อสารกับภาครัฐส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และชุมชน
 - การจูงใจเพื่อสร้างความร่วมมือของเยาวชนในพื้นที่ชุมชน
 - ศูนย์ข้อมูลการเรียนรู้ของชุมชน
 - ความเข้าใจและความร่วมมือในการดำเนินงานของคนในชุมชนบางส่วนที่ยังไม่เข้าใจในสิ่งที่ชุมชนกำลังทำ

- จุดให้บริการนักท่องเที่ยว
- ระบบสาธารณูปโภคที่สมบูรณ์ ครบถ้วน และมีประสิทธิภาพ
- องค์ความรู้ในการสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มาจากทรัพยากรในพื้นที่
- องค์ความรู้ด้านการจัดการเครือข่าย
- องค์ความรู้ด้านการสื่อความหมาย
- องค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ช่องทางการทำการตลาดและการประชาสัมพันธ์

3.14 ช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในอนาคต

- การมาพบปะพูดคุยกันให้บ่อยครั้งของสมาชิกเครือข่าย เพื่อนำมาสู่การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกัน และเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน
- ได้ฐานข้อมูลส่วนหนึ่งจากผลการวิจัยครั้งนี้ เพื่อใช้ผลการวิจัยในการสนับสนุนและส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว ทั้งของประเทศไทย และประเทศมาเลเซีย เพื่อนำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดผลในเชิงนโยบายต่อไป ทั้งยังเป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการสื่อสารระหว่างกันของภาครัฐทั้งสองฝ่าย
- เทคโนโลยีต่างๆ เช่น Facebook หรือ line
- อบรมไกด์ ที่สามารถสื่อสารได้หลายภาษา (มัลคัลเทค)
- สร้างกิจกรรมระหว่างชุมชนในระหว่างประเทศ โดยการสลับกันเป็นเจ้าภาพ

4. กำหนดการจัดกิจกรรม (3 ภาษา)

(ภาษาไทย)

กำหนดการศึกษาดูงานและเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่

5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวมาเลเซีย

ระหว่างวันที่ 28 - 30 พฤศจิกายน 2558

ณ โฮมสเตย์ กำปงปายาบูริง (Kampong PayaGuring) รัฐเปอร์ลิส (Perlis)

วันเสาร์ ที่ 28 พฤศจิกายน 2558

- | | |
|-------|---|
| 07.00 | เดินทางจากอำเภอหาดใหญ่ เพื่อผ่านแดน ณ ด่านสะเดา จังหวัดสงขลา |
| 11.00 | เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ข้าว ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงความรู้เกี่ยวกับข้าวในประเทศมาเลเซีย อาคารพิพิธภัณฑ์ข้าวมีรูปทรงแปลกตา เพราะสร้างเลียนแบบถึงตงวัดข้าว พิพิธภัณฑ์ล้วนตกแต่งด้วยลวดลายต้นข้าว ในอาคาร จัดแสดงกรรมวิธีในการผลิตข้าวของมาเลเซีย แสดงอุปกรณ์และเครื่องมือทุกชนิดที่ใช้ในการค้าขายข้าวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน |
| 12.00 | รับประทานอาหารเที่ยง ณ พิพิธภัณฑ์ข้าว |
| 14.00 | เข้าเฝ้าเจ้าผู้ครองรัฐเปอร์ลิส หรือที่เรียกว่า ราชาแห่งรัฐเปอร์ลิส (Raja Perlis) และชมพิพิธภัณฑ์ในพระราชวังเปอร์ลิส ในส่วนนี้มีอีก 3 ชุมชน ของประเทศมาเลเซียมาร่วมกิจกรรมด้วย |

- 17.00 ถึง โหมสเตย์ กำปงปายาบูริง (Kampong PayaGuring) รัฐเปอร์ลิส (Perlis) ชุมชนทำความเข้าใจ แนะนำตัวแต่ละชุมชน พร้อมทั้งฟังบรรยายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกิจกรรมของโหมสเตย์ปายาบูริง (Kampong PayaGuring) รัฐเปอร์ลิส (Perlis)
- 18.00 จัดการเรื่องที่พัก และเข้าพัก
- 20.00 น. รับประทานอาหารเย็น พร้อมพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ / แบ่งกลุ่ม เพื่อวางแผนทำกิจกรรมในวันถัดไป (กิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในการประกอบอาหาร และชมการแสดงทางวัฒนธรรมของชุมชนในประเทศมาเลเซีย)
- 23.00 น. พักผ่อน

วันอาทิตย์ ที่ 29 พฤศจิกายน 2558

- 07.00 เดินทางไปตลาดท้องถิ่น และเดินสำรวจชุมชน (รับประทานอาหารเช้า บริเวณที่พัก)
- 09.00 เจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บรรยายเกี่ยวกับเรื่องการจัดการ และการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวและการจัดการโหมสเตย์ในประเทศมาเลเซีย
- 10.00 ร่วมสนทนาถึงวัฒนธรรมของชุมชนของตนเอง
- 12.00 รับประทานอาหารร่วมกัน จากนั้นพักผ่อนตามอัธยาศัย
- 13.00 ประชุมแสดงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับ สิ่งที่ได้ จุดเหมือน จุดต่าง ชุดความรู้ที่มี และชุดความรู้ที่ขาด ตลอดจนช่องทางสำหรับการติดต่อสื่อสารกันในอนาคต
- 17.00 ร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในการประกอบอาหาร และชมการแสดงทางวัฒนธรรมของชุมชนทางประเทศมาเลเซีย
- 22.00 น. พักผ่อน

วันจันทร์ ที่ 30 พฤศจิกายน 2558

- 09.00 การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กับ 4 รัฐ ประเทศมาเลเซีย
- 12.00 รับประทานอาหารเที่ยง ณ ห้องประชุม
- 13.00 แวะชม "กัวลาเปอร์ลิส" เมืองชายฝั่งที่ตั้งอยู่ห่างจากคังการ์ 14 กิโลเมตร ซึ่งเป็นจุดสำคัญสำหรับการเดินทางสู่ลังกาวิ เกาะแห่งตำนาน โดยผู้โดยสารที่ต้องการเดินทางไปลังกาวิ สามารถลงเรือได้ที่ท่าเรือเฟอร์รี่
- 15.00 ชมถ้ำ "กัวเคลม" (GuaKelam) เป็นถ้ำหินปูนที่อยู่ใต้เชิงเขาในเขตเมืองเล็กๆ ที่ชื่อว่า คาเคียบูทิต (Kaki Bukit) ซึ่งอยู่ห่างจากคังการ์ ไปประมาณ 26 กิโลเมตร ถ้ำแห่งนี้เป็นที่นิยมทั้งในกลุ่มคนท้องถิ่น และชาวต่างถิ่น ลักษณะของถ้ำค่อนข้างตรงข้ามกับชื่อที่แปลว่า ถ้ำที่มีมืดมิดข้างภูเขา เนื่องจากเส้นทางภายในถ้ำ และทางเดินที่เป็นสะพานไม้ไผ่สว่างไสว และมีหินปูนหลากหลายรูปทรงให้ชมตลอดทาง
- 18.00 เดินทางกลับประเทศไทย และผู้เข้าร่วมกิจกรรมของประเทศมาเลเซีย เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

(ภาษามลายู)

Jadual Lawatan Kolaborasi Rangkaian Pelancongan Homestay 5 Wilayah Selatan Thailand
Dengan Rangkaian Pelancongan Kampung Homestay Malaysia
Pada 28 – 30 November 2015
Di Kampung Homestay Paya Guring Negeri Perlis

Hari Ahad

28 November 2015

07.00 Bertolak dari Hadyaika Sempadan Danookke Malaysia
11.00 Lawatan ke Muzium Padi
12.00 Makan Tengah Hari di Muzium Padi
14.00 Masok Mengadap Sulan Perli di Istana Perlis
16.00 Lawatan Muzium Istana Perlis
(Bersama AJK Homestay 4 Kampung dari Malaysia)
17.00 Tiba di Homestay Paya Guring Perlis
Taklimat – Berkenalan antara Homestay Malaysia dan Thailand
18.00 Susunan masuk tempat penginapan
20.00 Majlis Makan malam dan Bertukar maklumat dan pengalaman
Musuarat susunan aktiviti masakan pada 29 Nov 2015
23.00 Rehat

Hari Sabtu

29 November 2015

07.00 Sarapan Pagi
08.00 Bertolak ke pusat tempat – Persediaan aktiviti masakan
09.00 Majlis Taklimat dari Jabatan Pelancongan Malaysia
10.00 Majlis pertukaran maklumat Budaya tempatan
12.00 Makan Tengah Hari
13.00 Majlis pertukaran maklumat perbezaan antara Homestay masing –
masing dan membenarkan kaedah antara Homestay
17.00 Majlis Memperkenalkan masakan dan Tari dari Homestay Malaysia
22.00 Rehat

Hari Isnin

30 November 2015

09.00 Majlis Musyuarat

Ajinda: TidakanmemyelasakantarafperkhimatanHomesatyanatara 5 wilayahSelantan
 Thai dengan 4 Kampong Homesaty di Malaysia
12.00 Makan Tengah Hari
13.00 BertolakkePelabohan Kuala Perlis
15.00 BertolakkeGuaKelam
18.00 BertolakbalikkeSempadan Malaysia-Thai
 SELAMAT PULANG KE THAILAND DENGAN SELAMAT

Note Jadualperjalananinimungkinberubahtertaklukkepadakeadaan yang sesuai

(ภาษาอังกฤษ)

Itinerary

Conference of Community Based Tourism network creating between selected communities based tourism in five Southern border Provinces of Thailand and selected homestays in four States of Malaysia

November, 28-30, 2015

Homestay Kampung Paya Guring, Pauh, 02600 Arau, Perlis

November, 28, 2015

07.00	Departure from Hatyai	
08.00	Immigration checkpoint process at Sadao	
11.00	Visit Rice Museum at AlorSetar	} Tour Guide
12.00	Lunch at Museum	
14.00	Visiting Kuala Perlis	
17.00	Arriving to Homestay KampungPayaGuring	
19.00	Dinner and introduction both Thai and Malaysian communities	
21.00	Leisure time	

November, 29, 2015

07.00	Breakfast at Homestay
09.00	Lecture “Malaysian Homestay Management” by representative from Tourism Malaysia Official
10.00	Dialog to culture of each community
12.00	Lunch Time
13.00	The process of community Based Tourism network creating
17.00	Cultural exchange by cooking Thai and Malaysian special menus and Malaysian cultural performance
22.00	Leisure time

November, 30, 2015

07.00	Breakfast at Homestay	
09.00	comparing community based Tourism standard of five southern border provinces of Thailand and selected homestays in four States of Malaysia	
12.00	Lunch Time	
14.00	Departure Homestay KampungPayaGuring	} Tour Guide

	- Visiting Royal Gallery Arau, Perlis
15.00	Dark Cave Visit
17.00	Going back to Thailand via Padangbesar immigration check point
18.30	Arriving to Hatyai.

Dalam: D: 25112015 Thailand Itenerary

5. งบประมาณการดำเนินงาน

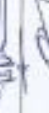
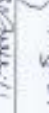
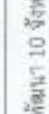
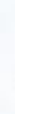
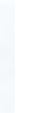
รายการ	จำนวนเงิน	หน่วย
ค่าเช่าเหมารถ 40 ที่นั่ง จำนวน 1 คัน เวลา 3 วัน		
อัตราวันละ 20,000 บาท	60,000.00	บาท
ค่าเดินทางจากชุมชนประเทศไทยเพื่อมาขึ้นรถอำเภอหาดใหญ่		
ชุมชนบากันใหญ่	8,000.00	บาท
ค่าเดินทางจากชุมชนประเทศไทยเพื่อมาขึ้นรถอำเภอหาดใหญ่		
ชุมชนคลองแดน	6,400.00	บาท
ค่าเดินทางจากชุมชนประเทศไทยเพื่อมาขึ้นรถอำเภอหาดใหญ่		
ชุมชนตันหยงลูโละ	6,400.00	บาท
ค่าเดินทางจากชุมชนประเทศไทยเพื่อมาขึ้นรถอำเภอหาดใหญ่		
ชุมชนจุฬาภรณ์12	9,600.00	บาท
ค่าเดินทางจากชุมชนประเทศไทยเพื่อมาขึ้นรถอำเภอหาดใหญ่		
ชุมชนจุฬาภรณ์10	9,600.00	บาท
ค่าเดินทางผู้เข้าร่วมของมาเลเซีย ตัวแทนละ 2 คนต่อชุมชน		
อัตราคนละ 100 RM. ต่อคน ต่อวัน	18,000.00	บาท
ค่าที่พักอัตรา 1000 บาท/คน/คืน จำนวน 36 คน ระยะเวลา 2 คืน	72,000.00	บาท
ค่าอาหารกลางวันคนละ 150 บาท/คน/วัน	16,200.00	บาท
ค่าอาหารว่างคนละ 80 บาท/คน/มื้อ จำนวน 6 มื้อ จำนวน 36 คน	17,280.00	บาท
ค่าจ้างล่ามแปลภาษาจำนวน 1 คน		
อัตรา 2500 บาท ต่อวัน จำนวน 3 วัน	7,500.00	บาท
ค่าจัดทำเอกสารจำนวน 40 ชุด อัตราชุดละ 150 บาท	6,000.00	บาท
ค่าตอบแทนผู้ช่วยจำนวน 3 คน		
อัตราคนละ 1,000 บาทต่อวัน จำนวน 3 วัน	9,000.00	บาท
ค่าวัสดุเตรียมงานและการจัดประชุม	3,000.00	บาท
ค่าเดินทางติดต่อประสานงาน	2,020.00	บาท
รวมงบประมาณดำเนินโครงการทั้งสิ้น	251,000.00	บาท
รวมงบประมาณที่เสนอขอ (สองแสนห้าหมื่นหนึ่งพันบาทถ้วน)		

* ถัวเฉลี่ยทุกรายการ

6. รายชื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ใบลงทะเบียน

“การศึกษาฐานและเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวมาเลเซีย”
 ของโครงการย่อยที่ 3 การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวมาเลเซีย (RDG 5850038)
 ระหว่างวันที่ 28-30 พฤศจิกายน 2558 ณ โรงแรม กำปองปายาเร็ง (Kampong PayaGaring) รัฐเปอร์ลิส (Perlis) ประเทศมาเลเซีย

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ชุมชน	วันที่ 28	วันที่ 29	วันที่ 30	หมายเหตุ
1	นางจางิา สันโด	ชุมชนบักใหญ่ จังหวัดสตูล				
2	นายอตุลย์ ชะนังนิต	ชุมชนบักใหญ่ จังหวัดสตูล				
3	นางสาวสิริอาพชา นิลาน๊ะ	ชุมชนบักใหญ่ จังหวัดสตูล				
4	นายเจียฮากี สันโด	ชุมชนบักใหญ่ จังหวัดสตูล				
5	นายสมเกียรติ หนูเนียม	ชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา				
6	นางอานดา อีฟงันท์	ชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา				
7	นางสาวกศรินทร์ บุลา	ชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา				
8	นางสาวสุพิศ ฐประสิทธิ์	ชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา				
9	นายสาริบ แสงเกียรติวงศ์	ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 จังหวัดยะลา				
10	นายสุริโย สันตยศกุล	ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 จังหวัดยะลา				
11	นางสาวปวีณา แซ่ฮ่า	ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 จังหวัดยะลา				
12	นางโกลุม แซ่มง	ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 จังหวัดยะลา				

ใบลงทะเบียน

"การศึกษาดูงานและเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการท่องเที่ยวมาเลเซีย"
ของโครงการย่อยที่ 3 การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวมาเลเซีย (PDG 5850038)
ระหว่างวันที่ 28- 30 พฤศจิกายน 2558 ณ โรงแรม กำปองกายูริง (Kampong Payongkang) รัฐเปอร์ลิส (Perlis) ประเทศมาเลเซีย

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ชุมชน	วันที่ 28	วันที่ 29	วันที่ 30	หมายเหตุ
13	นายศวิน สุโสมาน	ชุมชนต้นหยงอุโละ จังหวัดปัตตานี				
14	นายณัฏฐพล เอื้อแฉะ	ชุมชนต้นหยงอุโละ จังหวัดปัตตานี				
15	นายเจษฎ์คุณกลาง สดงาม	ชุมชนต้นหยงอุโละ จังหวัดปัตตานี				
16	นายชยกลาง แวงเงา	ชุมชนต้นหยงอุโละ จังหวัดปัตตานี				
17	นายเอื้อไฉนบะเดิม	ชุมชนจุฬาภรณ์ 12 จังหวัดนราธิวาส				
18	นางอาชีวะห์ บินฮา	ชุมชนจุฬาภรณ์ 12 จังหวัดนราธิวาส				
19	นางแมย์ตูน วาปี	ชุมชนจุฬาภรณ์ 12 จังหวัดนราธิวาส				
20	นายอตุลย์ แวงมะ	มัตกุงคัก				
21	นายตุนวัค สุวรรณวงศ์	คณะดำเนินงาน				
22	นางสาวบรรณดี บัวขวัญ	คณะดำเนินงาน				
23	นายปรัชญากรณ์ ไชยศษ	คณะดำเนินงาน				เข้าร่วมประชุมชี้แจง
24	นางสาวมัทนาวดี จัทยานนท์	คณะดำเนินงาน				

ใบลงทะเบียน						
“การศึกษางานและเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวมาเลเซีย” โครงการย่อยที่ 3 การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมต่อพื้นที่การท่องเที่ยวมาเลเซีย (PDG 5850038) ระหว่างวันที่ 28- 30 พฤศจิกายน 2558 ณ โฮมสเตย์ กำปงยาบูริง (Kampong PayaGintang) รัฐเปรัก (Perlis) ประเทศมาเลเซีย						
ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ชุมชน	วันที่ 28	วันที่ 29	วันที่ 30	หมายเหตุ
25	นายภัทรพงษ์ เกริกสกุล	คณะดำเนินงาน				
26	นางสาวณนที พงษ์ปรีชาดี	ผู้ช่วยดำเนินงาน	จนท.ที่	จนท.ที่	จนท.ที่	
27	นางสาวภาณุมาศ สุนทรวิจิตร	ผู้ช่วยดำเนินงาน	จนท.ที่	จนท.ที่	จนท.ที่	
28	นายจรรยาพร สุธรรมา	ผู้ช่วยดำเนินงาน	จนท.ที่	จนท.ที่	จนท.ที่	
29	นางสาวศิริพร สิทธิฤทธิ์	ผู้ช่วยดำเนินงาน	จนท.ที่	จนท.ที่	จนท.ที่	
30	นางสาวกมลวรรณ บุตรศรี	ผู้ช่วยดำเนินงาน	จนท.ที่	จนท.ที่	จนท.ที่	
31	นายศุภมาสิติน สมายูน	ผู้ช่วยดำเนินงาน	จนท.ที่	จนท.ที่	จนท.ที่	
32	นางณมิตาส มีระมาน	ผู้ช่วยดำเนินงาน	จนท.ที่	จนท.ที่	จนท.ที่	
33	นางสาวอุณนวิศ ค้ายมิก	ผู้ช่วยดำเนินงาน	จนท.ที่	จนท.ที่	จนท.ที่	
34	Mr. Muyhamad Nazir Bin Ahmad	Perak Labu Kubong	จนท.ที่	จนท.ที่	จนท.ที่	
35	Mr. Meor Shamsuddin B Hassan	Perak Labu Kubong	จนท.ที่	จนท.ที่	จนท.ที่	
36	Mr.Fauzi Bin Denis	Kelantan Homestay Bachok	จนท.ที่	จนท.ที่	จนท.ที่	

ใบลงทะเบียน

"การศึกษาฐานและเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมโยงพื้นที่การท่องเที่ยวมาเลเซีย"
ของโครงการย่อยที่ 3 การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเชื่อมโยงพื้นที่การท่องเที่ยวมาเลเซีย (RDG 5850038)
ระหว่างวันที่ 28-30 พฤศจิกายน 2558 ณ โรงแรม กำปงายูริง (Kampong PayaGurung) รัฐเปเรลิส (Perlis) ประเทศมาเลเซีย

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ชุมชน	วันที่ 28	วันที่ 29	วันที่ 30	หมายเหตุ
37	Mr. Mohd. Nazri Bin Abdullah	Kelantan Homestay Bachok				
38	M. NAZIR K. AHMAD	KG LAGU KUBONG, PERAK	K.	K.	K.	
39	M. Jamal Hafiz B. Jongsiah	KG. LAGU KUBONG, PERAK.	K.	K.	K.	
40	FADLY PARWAN	KG. LAGU KUBONG.	K.	K.	K.	
41	AGILAH MOGIB.	KG. JELUTAR. KADAH.	K.	K.	K.	
42	Sempeh. Nono BT Nola	KG. JELUTAR. KADAH.	K.	K.	K.	
43	AM ISTANWAR B. SOREPI	KG. PAYA GURUNG	K.	K.	K.	
44	MULTAZIMAH MOHRI	KG. PAYA GURUNG	K.	K.	K.	
45	MOHD-SUPENDI TALIB	KG. PAYA GURUNG	K.	K.	K.	
46	HASIAH BT HUSIN	KG. PAYA GURUNG	K.	K.	K.	
47	Azizah bin Mojid	KG. Jeruju	K.	K.	K.	
48	Shahida' Narywa	KG. Jeruju	K.	K.	K.	

ภาคผนวก ค
การเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ดำเนินการมา
และผลที่ได้รับตลอดโครงการ

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ดำเนินการมา และผลที่ได้รับตลอดโครงการ

วัตถุประสงค์โครงการที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
1. พัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส) ประเทศไทย	ขั้นตอนการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของเครือข่าย (realization) เป็นขั้นตอนที่คณะผู้วิจัยและคณะทำงาน (กลุ่ม/องค์กร) สร้างความตระหนักร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งการพิจารณาองค์กรต่างๆ ที่เห็นว่ามี ความเหมาะสมในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงาน โดยคำถามในการดำเนินงานขั้นตอนนี้คือ 1. จะเข้าร่วมเครือข่ายกับองค์กรใด 2. จะได้รับผลประโยชน์หรือจะต้องสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย 3. ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะนานแค่ไหน ทั้งนี้ ในกระบวนการดำเนินงานของโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยจะเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจกับสมาชิกชุมชนที่มีการเลือกแล้วในพื้นที่ศึกษา โดยใช้คำถามว่า “เครือข่ายคืออะไร” และ “การท่องเที่ยวโดยชุมชนคืออะไร” จากนั้น ก็ร่วมกันสรุปความหมาย โดยใช้นัยความหมายของสมาชิกเป็นหลัก โดยที่นักวิจัย เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการพูดคุยกัน หรือเป็นวิทยากรกระบวนการ (facilitators) เมื่อทางกลุ่มได้เข้าใจความหมายของคำว่า “เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นไปในทิศทางเดียวกันแล้ว นักวิจัยจึงตั้งคำถามต่อว่า “หากจะเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เราคิดว่าจะมีใคร หน่วยงานไหน เข้าร่วมเป็นเพื่อนในเครือข่ายเราบ้าง” ซึ่งคำถามดังกล่าวนี้จะ	พบว่า การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นสำหรับการแชร์ทรัพยากรนักท่องเที่ยวเป็นไปได้ยาก และกลุ่มนักท่องเที่ยวแต่ละแหล่งนั้น เป็นคนละกลุ่มเป้าหมายกัน แต่ทั้งนี้ สำหรับแนวทางที่ได้จากการศึกษาพบว่า 1. “เครือข่ายการจัดการด้านความรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นประเด็นที่สามารถนำมาเป็นประเด็นแกน (core issue) ของเครือข่ายได้ 2. เครือข่ายที่เหมาะสมที่สุดในการเป็นเครือข่ายดังกล่าวคือรูปแบบของ “เครือข่ายแบบล้อ” 3. เครือข่ายดังกล่าวจำเป็นต้องมีตัวเชื่อมประสาน ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4. บทบาทของตัวเชื่อมประสานต้องทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการ (facilitators) 5. ต้องมีเวทีพบปะ แลกเปลี่ยนเป็นบางครั้งคราว 6. บทบาทของตัวเชื่อมประสานควรเป็นหน่วยงานที่สามารถเชื่อมได้ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสถาบันการศึกษานั้นมีความเหมาะสมมากที่สุด

วัตถุประสงค์โครงการที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
	พิจารณาถึงหน่วยงาน บุคคล หรือองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมทั้งในอดีต รวมถึงปัจจุบัน ตลอดจนอยากให้ใครเข้ามาร่วมเป็นเพื่อนกับเราบ้าง ซึ่งในขั้นตอนนี้ยังไม่ได้ถามถึงบทบาทขององค์กรประกอบแต่ละหน่วยงาน เนื่องจากจะใช้เป็นประเด็นสนทนากันในเวทีถัดไป (แต่จะมีการไปเก็บข้อมูลก่อนเพื่อเป็นฐานการวิเคราะห์บทบาทขององค์กร) อย่างไรก็ตาม การดำเนินการครั้งนี้แยกออกเป็นสองส่วน คือ กิจกรรมในชุมชน ประเทศไทย <u>กิจกรรมที่ดำเนินการคือ</u> 1. การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย (group interviews) 2. รวมทุกชุมชน มาประชุมระดมสมอง (brainstorm) แลกเปลี่ยนความคิดเห็น (discussion) ภายใต้การทำกิจกรรม ประเทศมาเลเซีย <u>กิจกรรมที่ดำเนินการคือ</u> การสำรวจ และการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย	
2. ศึกษาโอกาสและแนวทางการเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และ	1. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสำรวจเพื่อ หาจุดเหมือนและจุดต่าง 2. จัดกิจกรรมเพื่อนพบเพื่อน คือ จัด - - - - - เพื่อให้ทุกชุมชนที่ศึกษามาพบกันและช่วยกันคิดวางแผน - - - - - จกรรม (กิจกรรมไปเยี่ยมบ้านเพื่อน) 3. จัดกิจกรรมไปเยี่ยมบ้านเพื่อน 4. บันทึกและสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกที่ร่วมเดินทางของ	1. ประวัติศาสตร์ของชุมชนมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเชื่อมโยง และประสานงาน ซึ่งจะเข้าไปในลักษณะเครือข่ายเครือญาติ (kinship network) โดยระบบดังกล่าวนี้จะปรากฏในชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา10 และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา12 2. จากแนวคิดการเชื่อมโยงเครือข่ายว่าด้วยการสร้างเป้าหมายร่วมกัน จากการทำงานตั้งแต่เริ่มเข้าประสานงานกับ

วัตถุประสงค์โครงการที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
เปอรลิส) ประเทศมาเลเซีย	ประเทศไทย และประเทศมาเลเซีย	ชุมชน จะพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนภายในชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมที่ทำเสร็จภายในชุมชนเดียวกันเท่านั้น การส่งต่อไปยังจุดหมาย และ/หรือพื้นที่อื่นๆ ไม่มีเลย 3. รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีอยู่นั้นมีความเป็นปัจเจก (private sector) ที่สูงมาก 4. การเชื่อมโยงเครือข่ายนั้น จึงควรที่จะเป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายแบบล้อ กล่าวคือจะต้องมีหน่วยงานที่คอยเชื่อมประสาน (Node) มากกว่าการเป็นศูนย์กลาง (center) เนื่องจากปัจจุบันมีหลายหน่วยงานลงในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีทางเลือกมากขึ้น และมีอำนาจการต่อรองที่เพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต ดังนั้น ภาพของการเชื่อมโยงกันจึงเป็นไปในลักษณะการเชื่อมต่อกันระหว่างหน่วยงานรัฐที่ลงติดต่อประสานงาน ประกอบกับหน่วยงานเชื่อม (นักวิจัย สถาบันการศึกษา) ลงไปเชื่อมต่อสำหรับถอดองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และพัฒนามูลค่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวภายในชุมชน 5. จากการศึกษาพบว่า ต้นแบบเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนข้างต้น ที่พัฒนาโดยสำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นต้นแบบที่ดำเนินการได้จริง แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องสร้างกลไกในหน่วยย่อย (หน่วยย่อย หมายถึง ชุมชน) โดยชุมชนดำเนินการและเชื่อมกับหน่วยงานที่ดำเนินงานเชื่อมประสาน ทั้งนี้อาจหมายถึงสถาบันการศึกษาหรือองค์กรที่ดำเนินงานด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้หน่วยงานดังกล่าว

วัตถุประสงค์โครงการที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
		จำเป็นต้องทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่จะนำข้อมูลส่งต่อไปยังหน่วยงานของภาครัฐที่รับผิดชอบ หรือหน่วยงานรัฐที่มีทรัพยากรอยู่ในการดำเนินการสร้างกระบวนการภายในชุมชน 6. จากการดำเนินโครงการ ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นพื้นที่ศึกษานั้นมีระยะทางพื้นที่ที่ใกล้เคียงกัน และกิจกรรมมีความแตกต่างกัน จึงทำให้แต่ละชุมชนมีบทเรียนการจัดการที่แตกต่างกัน เมื่อบุคคลเหล่านี้มาพูดคุยกันจึงเป็นโอกาสที่ทำให้แต่ละชุมชนนั้นมีมิติมุมมองที่หลากหลายมากขึ้น
3. พัฒนาด้านแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต้นแบบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ประเทศไทย กับชุมชนใน 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย	1. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ 2. ใช้ประเด็นวิเคราะห์ตามกรอบการศึกษา	1. เครือข่ายการจัดการความรู้ เป็นกลไกที่สามารถดำเนินการได้สำหรับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจาก ชุมชนของประเทศมาเลเซีย นั้น ตั้งต้นด้วยนโยบายรัฐและมีรูปแบบบริหารจัดการที่โดดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบรายงานและข้อมูล ซึ่งเป็นสิ่งที่หน่วยงานของประเทศไทยยังขาดในส่วนดังกล่าวนี้ ซึ่งตรงกันข้ามแม้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยจะไม่ได้เกิดจากการทำงานของรัฐ แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชนในประเทศไทย ล้วนแต่มาจากพัฒนาการที่เริ่มต้นจากการเรียนรู้และลองถูกลองผิด โดยแต่ละชุมชนนั้นล้วนแล้วแต่มีความรู้ในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนของตนเอง ทั้งนี้ ตัวผู้ประกอบการหรือวิทยากรกระบวนการนั้น จะเป็นกลไกหนึ่งในการเชื่อมประสานและถอดเนื้อหาของชุดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน โดยชุดความรู้ดังกล่าวก็จะมีอยู่สองชุดข้อมูลหลัก ซึ่ง

วัตถุประสงค์โครงการที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
		จำเป็นจะต้องมีหน่วยงานกลางที่ช่วยประสานงาน หรือ “การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง” โดยตัวกลางที่ประสานงานนั้น ต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน และประสานกับหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบในส่วนต่างๆ ซึ่งการเชื่อมงานระหว่างหน่วยงานรัฐ จะต้องเชื่อมต่อได้ทั้งระดับบน คือ งานนโยบาย และระดับล่าง คือ งานปฏิบัติการ โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการจัดการความรู้ของชุมชน นอกจากนั้น ตัวการการเชื่อมประสานนั้น ยังจะต้องกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ของชุมชนอย่างต่อเนื่องอีกด้วย